

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Εφαρμοσμένων Οικονομικών & Περιφερειακής Ανάπτυξης
Ειδίκευση
Περιφερειακός & Τοπικός Αναπτυξιακός Προγραμματισμός**

**Επιχειρηματικότητα, νεοφυείς επιχειρήσεις και τοπική ανάπτυξη: Προγράμματα
στήριξης της νέας επιχειρηματικότητας στην Περιφέρεια Αττικής**

Λευθεριώτης Αλέξανδρος

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αθήνα 2020

Τριμελής Επιτροπή

Ιωάννης Ψυχάρης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Αθανάσιος Παπαδασκαλόπουλος, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Βασίλειος Αυδίκος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αλέξανδρος Λευθεριώτης, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑΕ : Ανώνυμη Εταιρεία

ΕΕ : Ετερόρρυθμη Εταιρεία

ΟΕ : Ομόρρυθμη Εταιρεία

ΙΚΕ : Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία

ΕΠΕ : Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης

ΝΠΙΔ : Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου

ΣΔΙΤ : Συνεργασία – Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα

Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε&ΤΑ : Έρευνα και Τεχνολογία

ΕΛΑΝΕΤ : Ελληνική Αναπτυξιακή Εταιρεία

ΕΦΕΑΠΕ : Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα»

ΕΚΕΣ : Εταιρείες Κεφαλαίου Επιχειρηματικών Συμμετοχών

ΕΚΤ : Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΤΠΑ : Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΟΚ : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΤΕπ : Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

ΕΠ : Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΠΕΠ : Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΕΣΠΑ (2007 – 2013) : Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

ΕΣΠΑ (2014 – 2020) : Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

ΕΤΕΑΝ : Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης

ΙΟΒΕ : Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών

ΚΠΣ : Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

ΟΑΣΑ : Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΜΜΕ : Μικρομεσαίες επιχειρήσεις

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ : Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

ΔΝΤ : Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

OECD : Organisation for Economic Cooperation and Development

GEM : Global Entrepreneurship Monitor

VC : Venture Capital

NECI : National Entrepreneurship Context Index

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον Καθηγητή του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου και επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Ιωάννη Ψυχάρη, τόσο για την στήριξη που μου παρείχε καθ' όλη την διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας, όσο και για την εμπιστοσύνη που έδειξε εξ αρχής, αναθέτοντάς την στο πρόσωπό μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω συλλήβδην τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου για την εμπριθή διδασκαλία τους και τη συμβολή τους στον εμπλουτισμό των ακαδημαϊκών μου γνώσεων και των κοινωνικών μου εμπειριών.

Θα ήθελα ιδιαίτερος να ευχαριστήσω τα στελέχη της Ελληνικής Αναπτυξιακής Εταιρείας (ΕΛΑΝΕΤ) που μου έδωσαν τη δυνατότητα να αντλήσω πλούσια και πρωτογενή στοιχεία για τις χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων της περιόδου 2007-2014 στην Περιφέρεια Αττικής. Το υλικό αυτό αποτέλεσε τη βάση για τη συγγραφή της Μελέτης Περίπτωσης.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω το θερμότερο ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ μου, αλλά και την βαθύτατη ευγνωμοσύνη που νιώθω, στην οικογένειά μου για την αμέριστη και ανιδιοτελή αγάπη και υποστήριξη που μου προσφέρουν όλα αυτά τα χρόνια, καταφέροντας έτσι να φθάσω έως εδώ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευρετήριο Πινάκων – Γραφημάτων – Σχημάτων.....	7
Περίληψη – Λέξεις κλειδιά.....	8
Abstract – keywords.....	9
Διάρθρωση διπλωματικής εργασίας.....	10
Κεφάλαιο 1^ο	11
Εισαγωγή.....	11
1.1.Γενικά.....	11
1.2.Σκοπός της διπλωματικής εργασίας.....	11
1.3.Επισκόπηση βιβλιογραφίας και έρευνα μέχρι σήμερα.....	12
1.4.Μεθοδολογία Έρευνας.....	13
Κεφάλαιο 2^ο	15
Η Επιχειρηματικότητα, οι νεοφυείς επιχειρήσεις και η Τοπική Ανάπτυξη.....	15
2.1. Θεωρητικό υπόβαθρο.....	15
2.2.Βασικές έννοιες και σημαντικοί όροι.....	16
2.3. Πηγές χρηματοδότησης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.....	22
Κεφάλαιο 3^ο	24
Το διεθνές πλαίσιο της επιχειρηματικότητας.....	24
3.1. Το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (Global Entrepreneurship Monitor, GEM).....	24
3.2. Διεθνείς Δείκτες και εκθέσεις για την Επιχειρηματικότητα.....	28
3.3. Διαπιστώσεις από τη διεθνή εμπειρία σήμερα.....	28
Κεφάλαιο 4^ο	30
Το ευρωπαϊκό πλαίσιο της επιχειρηματικότητας.....	30
4.1. Το πλαίσιο της επιχειρηματικότητας στο ευρωπαϊκό πεδίο.....	30
4.2. Η Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη.....	31
4.3. Κίνητρα και φορείς ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.....	33
4.4. Προγράμματα στήριξης και χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.....	34
Κεφάλαιο 5^ο	43
Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα.....	43
5.1. Το εθνικό πλαίσιο.....	43
5.2. Προγράμματα χρηματοδότησης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στο εθνικό πεδίο.....	45
5.2.1. Ο Τραπεζικός Δανεισμός.....	45
5.2.2. Το ΕΣΠΑ.....	46
5.2.3. Ο Επενδυτικός – Αναπτυξιακός νόμος.....	47

5.2.4. Η ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα (πρώην ΕΤΕΑΝ ΑΕ).....	48
5.2.5.Οι επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί (clusters) και οι Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων (Business Incubators).....	49
5.2.6. Τα Τεχνολογικά Πάρκα (ή Τεχνοπόλοι).....	52
5.2.7. Τα Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Venture Capital - VC) και οι Ιδιώτες Επενδυτές (Business Angels).....	53
5.2.8. Η Χρηματοδοτική Μίσθωση (Leasing) και η Πρακτόρευση Απαιτήσεων (Factoring).....	54
5.3. Η νεοφυής επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα.....	54
5.4.Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π.).....	58
5.5. Διαπιστώσεις – Απολογισμοί για το εθνικό πλαίσιο της επιχειρηματικότητας.....	59
Κεφάλαιο 6^ο	67
Μελέτη περίπτωσης : Η Επιχειρηματικότητα στην Περιφέρεια Αττικής με βάση τις χρηματοδοτήσεις της προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013 (ΕΣΠΑ).....	67
6.1. Γενική Περιγραφή χαρακτηριστικών Περιφέρειας Αττικής.....	67
6.2. Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής (ΠΕΠ 2007-2013).....	69
6.3. Στοιχεία ΕΛΑΝΕΤ για τις χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων στην Αττική την περίοδο 2007-2013.....	72
6.4. Επεξεργασία στοιχείων και παρουσίαση αποτελεσμάτων.....	72
6.5. Εξαγωγή συμπερασμάτων.....	77
Κεφάλαιο 7^ο	78
Ανακεφαλαίωση - Γενικά Συμπεράσματα – Ευρήματα της Έρευνας.....	78
7.1. Ανακεφαλαίωση.....	78
7.2. Γενικά Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	78
7.3. Ευρήματα της Έρευνας και συμβολή στην επιστήμη	82
Βιβλιογραφικές αναφορές και πηγές (references).....	83

Ευρετήριο Πινάκων – Γραφημάτων – Σχημάτων

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1 : Οι Διαστάσεις Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος.....	25-27
Πίνακας 2 : Αριθμός επιχειρήσεων ανά περιφέρεια, 2013.....	43-44
Πίνακας 3 : Κατανομή εταιριών βάσει νομικής μορφής.....	44
Πίνακας 4 : Κατανομή εταιριών ανά γεωγραφικό διαμέρισμα.....	44
Πίνακας 5 : Κατανομή εταιριών βάσει κλάδου δραστηριότητας.....	44
Πίνακας 6 : Ενδιάμεσοι Φορείς Διαχείρισης του ΠΕΠ Αττικής.....	70-71
Πίνακας 7 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά είδος επιχείρησης 2007-2014.....	73
Πίνακας 8 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά μέγεθος επιχείρησης 2007-2014.....	74
Πίνακας 9 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά αντικείμενο – θεματική ενότητα επένδυσης επιχείρησης 2007-2014 στο πρόγραμμα «Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)».....	75
Πίνακας 10 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά νομική μορφή επιχείρησης 2007-2014.....	76-77

Ευρετήριο Γραφημάτων

Γράφημα 1 : Εμπόδια στην επιχειρηματικότητα.....	55
Γράφημα 2 : Αξία οικοσυστήματος νεοφυών επιχειρήσεων (σε %).....	56
Γράφημα 3 : Δείκτες του οικοσυστήματος της Αθήνας σύμφωνα με τον δείκτη European Digital City Index.....	57
Γράφημα 4 : Δείκτης NECI.....	61
Γράφημα 5 : Βαθμός επάρκειας πηγών για τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών εγχειρημάτων στηνΕ.Ε.....	62
Γράφημα 6 : Σύνθετος Δείκτης Κοινωνικής Αποδοχής της Επιχειρηματικότητας.....	62
Γράφημα 7 : Διαχρονική εξέλιξη επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων ως ποσοστό του πληθυσμού 18-64 ετών στην Ελλάδα.....	64
Γράφημα 8 : Η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων ανά κλάδο, 2018.....	65
Γράφημα 9 : Δείκτης “Ease of Doing Business”.....	66

Ευρετήριο Σχημάτων

Σχήμα 1 : Δυνάμεις ανταγωνισμού βάσει του Υποδείγματος Porter.....	22
Σχήμα 2 : Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη.....	34
Σχήμα 3 : Παράγοντες καθορισμού του ρόλου της Θερμοκοιτίδας.....	52

Περίληψη

Η παρούσα εργασία στοχεύει στο να διερευνήσει τη σύνδεση της επιχειρηματικότητας με τα προγράμματα και εργαλεία χρηματοδότησης στην Ελλάδα, και ειδικότερα στην Αττική σήμερα. Εξετάζεται καταρχήν το διεθνές πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσεται και αναπτύσσεται η επιχειρηματικότητα και εν συνεχεία το πλαίσιο που διέπει την επιχειρηματικότητα στο ευρωπαϊκό πεδίο. Διαπιστώνεται ότι τόσο στο ευρωπαϊκό όσο και στο εθνικό πεδίο υφίσταται μια πληθώρα προγραμμάτων και εργαλείων χρηματοδότησης, ωστόσο η χώρα μας δεν καταλαμβάνει υψηλές θέσεις στους διάφορους διεθνείς δείκτες που αποτιμούν την αποτελεσματικότητα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ένα μοντέλο που δεν συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, με χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα. Στο εθνικό πεδίο, οι έρευνες δείχνουν ότι στην Ελλάδα η επιχειρηματικότητα ανάγκης είναι μεγαλύτερη από την επιχειρηματικότητα ευκαιρίας, η δεύτερη όμως είναι αυτή που μπορεί να δώσει πραγματική ώθηση στην οικονομία ενός τόπου. Η επιχειρηματικότητα εστιάζει κυρίως στους κλάδους της παροχής προϊόντων και υπηρεσιών και όχι στην μεταποίηση και στο δευτερογενή τομέα της οικονομίας.

Στο πλαίσιο αυτό και με γνώμονα την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης, κεντρικό ρόλο παίζουν τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Η παρούσα έρευνα ενισχύθηκε με την συλλογή και επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων του ΠΕΠ Αττικής 2007 – 2013, αναφορικά με το σύνολο των χρηματοδοτήσεων προς επιχειρήσεις, με έδρα στην Αττική, για την περίοδο 2007 – 2014. Μέσα από τη ανάλυση των δεδομένων καταδείχθηκε πως στην Αττική το μεγαλύτερο μέρος των χρηματοδοτήσεων απορροφήθηκε από πολύ μικρές επιχειρήσεις, ενώ οι νεοφυείς επιχειρήσεις αποτέλεσαν ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνόλου των χρηματοδοτήσεων.

Ωστόσο, η ενδυνάμωση της κυβερνητικής ενθάρρυνσης και στήριξης της επιχειρηματικότητας αποτελούν παράγοντες που δύνανται να αναστρέψουν το κλίμα προς θετική κατεύθυνση. Θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί το θεσμικό πλαίσιο στήριξης, ενίσχυσης και ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, με σημαντικές αλλαγές στο υπάρχον πλαίσιο κρατικής πολιτικής όσον αφορά στην εκπαίδευση, στη δημιουργία κουλτούρας για επιχειρηματική δραστηριότητα και στην προσέλκυση επενδύσεων.

Λέξεις Κλειδιά: Επιχειρηματικότητα, Ανάπτυξη, Ελλάδα, Νεοφυείς, Περιφέρεια, Αττική, Χρηματοδότηση

Abstract

The present work aims to investigate the connection between entrepreneurship and programs and funding tools in Greece, focusing especially on Region of Attica.

Firstly, we examine the international and european context in which entrepreneurship is evolving and developing. It is noted that although in both the european and national field as well lies a variety of programs and funding tools, our country does not occupy high positions in the various international indicators that assess the effectiveness of the domestic business environment.

Greece's economic model is suffering form chronic structural problems, therefore it does not contribute to economic growth. At the national level, research shows that entrepreneurship in Greece is mostly motivated by need, not by opportunity. However the latter factor is the one that can provide a real boost to the economy. Entrepreneurship focuses mainly on the supply of goods and services and not on manufacturing and the secondary sector of the economy.

In this context, with the aim of strengthening local development, the Regional Operational Programs play a central role. The present research was strengthened with the collection and processing of primary data of the National Strategic Reference Framework (NSRF) 2007 - 2013, regarding the total funding of companies based in Attica. The data processing showed that in Attica most of the funding was absorbed by very small companies, while startups accounted for a very small percentage of the total funding. However, the strengthening of government support for entrepreneurship is such a critical factor that could reverse the climate towards a positive direction. Hence, the institutional framework for supporting, strengthening and encouraging entrepreneurship in Greece needs to be redefined, significant changes need to address the existing state policy framework regarding education, along with creating business cluture and attracting investments.

Keywords : Entrepreneurship, Development, Greece, Startups, Region, Attica, funding

Διάρθρωση διπλωματικής εργασίας

Η διπλωματική εργασία αποτελείται από επτά (7) κεφάλαια τα οποία περιγράφονται παρακάτω συνοπτικά.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία γενική εισαγωγή στον παρόν πόνημα και στο στόχο της διπλωματικής εργασίας. Παρουσιάζονται οι βασικές βιβλιογραφικές αναφορές που αποτέλεσαν τα κυρίως ερείσματα για τη συγγραφή του παρόντος, τα κυριότερα συμπεράσματα από τη σχετική έρευνα μέχρι σήμερα, καθώς και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την ολοκλήρωση της εν λόγω έρευνας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφεται περιληπτικά το θεωρητικό υπόβαθρο της Τοπικής ή Ενδογενούς Ανάπτυξης που αποτελεί την πυξίδα στη σύγχρονη περιφερειακή αναπτυξιακή πολιτική. Καταγράφονται οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί της επιχειρηματικότητας, οι πιο σημαντικοί όροι καθώς και οι βασικές πηγές χρηματοδότησης.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται το διεθνές πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η επιχειρηματικότητα με αναφορά σε στοιχεία του Παγκόσμιου Παρατηρηρίου Επιχειρηματικότητας (GEM), καθώς και σε διεθνείς δείκτες και εκθέσεις.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται το ευρωπαϊκό πλαίσιο της επιχειρηματικότητας λαμβάνοντας κυρίως υπόψη τις κατευθυντήριες γραμμές της Πράσινης Βίβλου για την Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη. Εξετάζονται επίσης τα διαθέσιμα εργαλεία και οι πολιτικές χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το πλαίσιο πολιτικής για την επιχειρηματικότητα στη χώρα μας. Ειδική αναφορά γίνεται στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π.), τα οποία περιλαμβάνουν έργα και δράσεις περιφερειακής κλίμακας και έχουν ως στόχο την αξιοποίηση των τοπικών πλεονεκτημάτων με κυρίως πηγές χρηματοδότησης το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η Περιφέρεια Αττικής και ειδικότερα το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής (Π.Ε.Π. Αττικής) της περιόδου 2007 – 2013 μέσα από τα επίσημα στοιχεία καθώς και μέσα από μία πρωτογενή επεξεργασία διαθέσιμων στοιχείων από την ΕΛΑΝΕΤ (Ελληνική Αναπτυξιακή Εταιρεία, εταίρο του ΕΦΕΠΑΕ) με βάση τις χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων στην προγραμματική περίοδο 2007 – 2013. Η επεξεργασία αυτή οδηγεί στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για την αποτελεσματικότητα και κυρίως την στόχευση των πολιτικών χρηματοδότησης για τις επιχειρήσεις στη χώρα μας.

Στο έβδομο κεφάλαιο επιχειρείται μία ανακεφαλαίωση των συμπερασμάτων της έρευνας και η συμβολή αυτών στην επιστήμη.

Κεφάλαιο 1ο

Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μία γενική εισαγωγή στο παρόν πόνημα. Παρουσιάζεται ο σκοπός και η σημαντικότητα της διπλωματικής εργασίας, καθώς και η διάταξη των κεφαλαίων που ακολουθεί.

1.1. Γενικά

Αποτελεί κοινό τόπο η διαπίστωση ότι η επιχειρηματικότητα (entrepreneurship) είναι μία πολυσύνθετη έννοια. Ειδικά στον ακαδημαϊκό χώρο υπάρχει μία πανσπερμία απόψεων, θεωρήσεων και ορισμών, γεγονός που αναδεικνύει την «ασυμφωνία» των ακαδημαϊκών για έναν κοινώς αποδεκτό ορισμό. Ωστόσο, η επιχειρηματικότητα ως έννοια και πολύ περισσότερο ως πρακτική αποτελεί το «φυσικό πνεύμονα» του κοινωνικο – οικονομικού συστήματος της αγοράς και ως εκ τούτου τυγχάνει ένα πεδίο ενδιαφέροντος που χρήζει συστηματικής και ενδεδειγμένης έρευνας.

Η εγχώρια και κυρίως η διεθνής βιβλιογραφία βρίθουν δημοσιεύσεων σχετικών με το θέμα, με αποτέλεσμα την ύπαρξη μία τεράστιας και δυναμικής δεξαμενής προσφερόμενων γνώσεων και πληροφοριών για όλες σχεδόν της πτυχές της επιχειρηματικότητας.

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να προσθέσει ένα ακόμα λιθαράκι προβληματισμού στα θεμέλια της γνώσης σχετικά με την επιχειρηματικότητα και τη σύνδεση αυτής α) με τα διαθέσιμα εργαλεία χρηματοδότησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στη χώρα μας και β) με το στόχο της τοπικής ανάπτυξης.

1.2. Σκοπός της διπλωματικής εργασίας

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας αποτελεί το κλειδί για την ανάπτυξη και ευημερία της κοινωνίας και ως εκ τούτου είναι ένα θέμα που απασχολεί τους θεσμικούς φορείς σε όλο τον κόσμο. Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι καταρχήν η καταγραφή του πλαισίου (θεσμικού, ρυθμιστικού, οικονομικού κ.λπ.) μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η επιχειρηματικότητα τόσο στο διεθνές όσο και (κυριότερα) στο ευρωπαϊκό και εγχώριο – τοπικό περιβάλλον. Στη συνέχεια η εργασία εστιάζει στα διαθέσιμα εργαλεία χρηματοδότησης και στήριξης της επιχειρηματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ ταυτόχρονα επιχειρείται μία αξιολόγηση αυτών ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Στόχος είναι α) η ανάδειξη εκείνων των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν τα διαθέσιμα εργαλεία χρηματοδότησης και πολιτικής στην Ε.Ε., β) η σύνδεση αυτών με τους στόχους προώθησης της επιχειρηματικότητας γενικά αλλά και της ενίσχυσης ίδρυσης και λειτουργίας νεοφυών επιχειρήσεων ειδικότερα και γ) ο εντοπισμός των σημείων εκείνων που ενδεχομένως χρήζουν βελτίωσης ή και αναθεώρησης. Προς επίρρωση αυτών και με δεδομένο ότι η εργασία εστιάζει κυρίως στο τοπικό στοιχείο, παρουσιάζεται ως

μελέτη περίπτωσης η Περιφέρεια Αττικής και οι χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων της προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013 (ΠΕΠ Αττικής) μέσα από την πρωτογενή επεξεργασία και αξιολόγηση των διαθέσιμων πρωτογενών στοιχείων της ΕΛΑΝΕΤ¹.

Συνοψίζοντας, τα ερωτήματα που διερευνώνται στην παρούσα εργασία είναι τα εξής :

1. Ποιο είναι το εθνικό πλαίσιο (χαρακτηριστικά, προγράμματα, εργαλεία χρηματοδότησης) της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα σήμερα ;
2. Ποιοι είναι οι καθοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στη χώρα μας σήμερα ;
3. Ποια η στόχευση των προγραμμάτων χρηματοδότησης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας ;
4. Ποια η στόχευση και η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων χρηματοδότησης, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ και του Π.Ε.Π Αττικής 2007 – 2013, για την επιχειρηματικότητα (νέα και υφιστάμενη) στην Ελλάδα σήμερα ;
5. Πού εντοπίζονται ελλείμματα στις πολιτικές ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στη χώρα μας ;

1.3. Επισκόπηση βιβλιογραφίας και έρευνα μέχρι σήμερα

Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται συνοπτικά οι βασικές βιβλιογραφικές πηγές από όπου αντλήθηκαν τα στοιχεία που σχετίζονται με το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Η ανάλυση αυτή έχει σαν σκοπό να καταγραφεί συνοπτικά η έρευνα που έχει διενεργηθεί μέχρι σήμερα για το υπόψη θέμα και να γίνει μνεία στη σχετική εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία που αποτέλεσε τη βάση για τη συγγραφή του παρόντος πονήματος. Το θέμα της εργασίας αναπτύσσεται αναλυτικότερα στα κεφάλαια 2 έως και 6.

Στη διεθνή αλλά και στην εγχώρια βιβλιογραφία εντοπίζει κανείς πληθώρα συγγραμμάτων, μελετών, αρθρογραφιών και άλλων σχετικών πονημάτων που είτε άμεσα είτε έμμεσα έχουν θέσει υπό το φως της θεωρητικής και επιστημονικής ανάλυσης αυτήν την πολυδιάστατη αλλά και συνάμα εξαιρετικώς ενδιαφέρουσα έννοια.

Από τη διαδικασία αναζήτησης στοιχείων που προηγήθηκε της συγγραφής της παρούσας εργασίας, διαπιστώθηκε ότι η εγχώρια βιβλιογραφία και αρθρογραφία για το θέμα είναι ιδιαίτερα εκτενής. Τα περισσότερα άρθρα, εκθέσεις, αποτιμήσεις, βιβλία, εργασίες κ.λπ. αφορούν κατά κύριο λόγο στα

¹ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΛΑΝΕΤ) είναι μία αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία που συστάθηκε τον Ιούνιο 1992 από τον Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), την Ελληνική Ένωση Τραπεζών (ΕΕΤ) και την Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (ΠΟΞ).

Από το 2009, η ΕΛΑΝΕΤ αποτελεί εταίρο του ΕΦΕΠΑΕ (Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας) και στο πλαίσιο αυτό διαχειρίζεται δράσεις κρατικών ενισχύσεων τόσο του ΕΣΠΑ 2007-2013 όσο και του ΕΣΠΑ 2014-2020, με χωρική αρμοδιότητα τις Περιφέρειες Αττικής, Βορείου Αιγαίου και Νοτίου Αιγαίου. <https://www.elanet.gr/>

είδη, στις μορφές και στους παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, καθώς και στα προγράμματα, στις πολιτικές και στα διάφορα εργαλεία χρηματοδότησης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.

Επίσης, στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει σημαντική αρθρογραφία και βιβλιογραφία, η οποία συνεχώς ανανεώνεται, δεδομένου ότι το εν λόγω θέμα αποτελεί διαχρονικά, διεθνώς, ένα σημαντικό πεδίο τόσο επιστημονικού και ερευνητικού ενδιαφέροντος όσο και οικονομικού – αναπτυξιακού, επιχειρηματικού και πολιτικού ενδιαφέροντος.

Για τον ορισμό της έννοιας «επιχειρηματικότητα» λήφθηκαν ιδιαίτερος υπόψη το έργο του Baumol και του Schumpeter, καθώς και τα έργα των Grebel, T. (2004) “Entrepreneurship: A new Perspective” και Herbert και Link (1988) “The entrepreneur: Mainstream Views and Radical Critiques”.

Στην έρευνα που διεξάγεται μέχρι και σήμερα σχετικά με το θέμα αυτό, συμβάλλουν σημαντικά, μεταξύ άλλων, οι ετήσιες εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών (ΔΝΤ, ΟΟΣΑ, Παγκόσμια Τράπεζα κ.λπ.) και κυρίως η ετήσια έκθεση του Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου για την Επιχειρηματικότητα (GEM - Global Entrepreneurship Monitor), του οποίου εταίρος στην Ελλάδα είναι το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE). Σημαντική συμβολή στη συγγραφή του παρόντος είχαν επίσης η έκδοση «ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΙΣ – ΝΕΟ ΜΕΣΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ» του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης, Γενική εποπτεία έκδοσης κ. Αθ. Παπαδασκαλόπουλος, (Αθήνα, 1996), το σύγγραμμα «Περιφερειακός προγραμματισμός και αναπτυξιακός σχεδιασμός» των Παπαδασκαλόπουλου και Χριστοφάκη (2016) και το βιβλίο «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα» των Πετράκου και Ψυχάρη (2016). Τα βιβλία αυτά συνέβαλλαν στην βαθύτερη κατανόηση της Περιφερειακής Ανάπτυξης και της σύνδεσης αυτής με την οικονομική και επιχειρηματική δραστηριότητα σε τοπικό επίπεδο.

Τέλος, αναφορικά με την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα προγράμματα και εργαλεία χρηματοδότησης, πολλά και χρήσιμα στοιχεία αντλήθηκαν από τα έργα «Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2012-13: Ενδείξεις ανάκαμψης της μικρής επιχειρηματικότητας» των Ιωαννίδη και Γιωτόπουλου (2014), «Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη» του Κορρέ (2015) και «Ευρωπαϊκές Επιχειρήσεις και Καινοτομική Επιχειρηματικότητα: Μια ανάλυση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης» της Κόκκινου (2015).

1.4. Μεθοδολογία έρευνας

Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε ήταν καταρχάς η συλλογή στοιχείων από την όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτική διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία καθώς και η συγκέντρωση στοιχείων για τις σχετικές βελτιστες πρακτικές στο Διεθνή Χώρο. Πολλά ποσοτικά στοιχεία και αξιολογήσεις σχετικά με το θέμα της επιχειρηματικότητας στη χώρα μας αντλήθηκαν από την

Ετήσια Έκθεση Επιχειρηματικότητας (2018-2019) «Η νέα επιχειρηματικότητα ενισχύεται», του Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας του IOBE.

Η Μελέτη Περίπτωσης (Case Study), σχετικά με τις χρηματοδοτήσεις του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Αττικής (Π.Ε.Π.) 2007 - 2013 στηρίζεται σε πρωτογενή συλλογή, επεξεργασία και αξιολόγηση στοιχείων της ΕΛΑΝΕΤ καθώς και στην εξαγωγή συμπερασμάτων προκειμένου να αναδειχθούν οι στοχεύσεις των χρηματοδοτήσεων, τα βασικά χαρακτηριστικά και τυχόν κοινά στοιχεία των επιχειρήσεων – ληπτών των χρηματοδοτήσεων στην Περιφέρεια Αττικής. Επελέγη η περίπτωση της Περιφέρειας Αττικής και ειδικότερα των χρηματοδοτήσεων του ΠΕΠ Αττικής 2007- 2013 αφενός μεν διότι στην Αττική παράγεται σχεδόν το 50% του ΑΕΠ της χώρας αφετέρου δε λόγω του ότι το ΠΕΠ Αττικής 2007-2013 έχει ήδη (από το 2017) ολοκληρωθεί και συνεπώς μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 2^ο

Η Επιχειρηματικότητα, οι νεοφυείς επιχειρήσεις και η Τοπική Ανάπτυξη

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται το βασικό θεωρητικό υπόβαθρο που αποτελεί τη βάση, κατά τη γνώμη του γράφοντος, για τη σύγχρονη περιφερειακή ανάπτυξη. Γίνεται μνεία σε βασικές έννοιες και σε ορισμένους από τους πιο σημαντικούς όρους που σχετίζονται με την έννοια της επιχειρηματικότητας, ειδικά στη σύγχρονη εποχή, όπως η καινοτομία και οι νεοφυείς επιχειρήσεις. Τέλος, αναφέρονται οι διάφορες μορφές επιχειρηματικότητας, οι πηγές χρηματοδότησης καθώς και οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα.

2.1. Θεωρητικό υπόβαθρο

Μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο το πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης που επικράτησε ευρέως ήταν αυτό της πολιτικής ανάπτυξης. Η Περιφερειακή Αναπτυξιακή Στρατηγική στηριζόταν στην περαιτέρω μεγέθυνση και συγκέντρωση της ανάπτυξης σε έναν περιορισμένο αριθμό αστικών – κέντρων πόλων ανάπτυξης και στην προσπάθεια διάχυσης των ωφελειών στην ευρύτερη περιφέρεια. Στο πλαίσιο αυτό κυρίαρχο προωθητικό ρόλο για την περιφερειακή ανάπτυξη έπαιζαν οι μεγάλες (πολυεθνικές κυρίως) επιχειρήσεις, οι οποίες μέσω της αύξησης του μεγέθους τους δημιουργούσαν οικονομίες κλίμακας και «μετέφεραν» τα οφέλη της ανάπτυξης (με επενδύσεις, επεκτάσεις, δημιουργία παραγωγικών μονάδων) στην περιφέρεια.

Ωστόσο, τη δεκαετία του '70, η απότομη και ριζική αλλαγή της οικονομικής συγκυρίας (μετά τις πετρελαϊκές κρίσεις) προκάλεσε προβλήματα στις θεωρητικές προσεγγίσεις του προτύπου της πολιτικής ανάπτυξης, δεδομένου ότι πλέον δεν ήταν εφικτή η περαιτέρω μεγέθυνση των επιχειρήσεων και των κέντρων ανάπτυξης και η σύνδεση αυτών με την περιφέρεια. Ως εκ τούτου, οι οικονομικές συνθήκες που δημιουργήθηκαν οδήγησαν στην ανάδυση της στρατηγικής της **Τοπικής ή Ενδογενούς Ανάπτυξης**. Βασικό στόχο της νέας αυτής στρατηγικής αποτελεί η ανάπτυξη της περιφέρειας μέσα από την αξιοποίηση των τοπικών πόρων. Σύμφωνα με τους Konsolas N., Sidiropoulos E., Papadaskalopoulos A. (1989) οι στόχοι αυτοί περνούσαν μέσα από την ενσωμάτωση νέας τεχνολογίας και καινοτομιών, που θα οδηγούσαν σε υψηλότερες αποδόσεις στις μικρές κλίμακες παραγωγής των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων των περιμετρικών περιφερειών, όσο και μέσα από την κατάρτιση στελεχών και την εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού των περιοχών αυτών (Konsolas, Sidiropoulos, Papadaskalopoulos, 1989).

Στο νέο αυτό πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης, τα Τεχνολογικά και Επιστημονικά Πάρκα, τα Κέντρα Καινοτομίας και οι Τεχνοπόλεις, αποτέλεσαν μια διαφορετική μορφή Πόλων Ανάπτυξης, έχοντας ως προωθητική βιομηχανία την Έρευνα και Ανάπτυξη και τις δραστηριότητες υψηλής

τεχνολογίας. Σύμφωνα δε με τον Monck ειδικά οι Τεχνόπολεις θα εξακολουθούν να έχουν κυρίαρχο ρόλο στην περιφερειακή στρατηγική ακόμα εάν υπάρξει μελλοντικά επανάκαμψη του πολικού προτύπου ανάπτυξης (Monck, 1985). Στο πλαίσιο αυτό, η στήριξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας και η διασύνδεσή της με κρατικούς φορείς, πανεπιστήμια, ερευνητικά ινστιτούτα κ.λπ. αποτελεί την αναγκαία και ικανή συνθήκη για την εξυπηρέτηση της στρατηγικής της Τοπικής Ανάπτυξης μέσω της ανάπτυξης της περιφέρειας από την αξιοποίηση των τοπικών πόρων.

2.2. Βασικές έννοιες και σημαντικοί όροι

Επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα είναι μια οικονομική έννοια με ιδιαίτερα ευρύ περιεχόμενο. Στην οικονομική θεωρία η επιχειρηματικότητα θεωρείται ως ο τέταρτος από τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής μετά την εργασία, το έδαφος και το κεφάλαιο. Ο όρος επιχειρηματικότητα προέρχεται από το «επιχειρώ», δηλαδή κάνω κάτι καινούριο, δημιουργώ-καινοτομώ, όμως χωρίς βεβαιότητα για το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειας, που αποσκοπεί συνήθως στη δημιουργία με στόχο το κέρδος.

Η έννοια της «επιχειρηματικότητας» βρίσκεται στο επίκεντρο της βιβλιογραφίας σχετικά με την οικονομική θεωρία, την καινοτομικότητα και τις νέες τεχνολογίες, εντούτοις απουσιάζουν οι βασικές μεταβλητές από τα οικονομικά υποδείγματα. Η επιχειρηματικότητα αποτελεί σημαντική συνιστώσα του οικονομικού συστήματος και της οικονομικής ανάπτυξης (Korres & Tsobanoglou, 2005). Πιο συγκεκριμένα, η επιχειρηματικότητα συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη, μέσω αφενός της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων και αφετέρου της δημιουργίας και ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων. Επίσης, αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τόσο των επιχειρήσεων όσο και της οικονομίας. Οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών και την προώθηση στην αγορά συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Ήδη από τη δεκαετία του 1920, ο επιχειρηματίας θεωρήθηκε ο φορέας ανάληψης κινδύνων (Knight, 1921), και αργότερα κερδοσκοπός που αναζητεί και πραγματοποιεί τις ευκαιρίες για κέρδος οι οποίες παρουσιάζονται (Kirzner, 1973), ώσπου να φτάσουμε στις πρόσφατες θεωρίες για την επιχειρηματικότητα, όπως εκφράζονται από τους Hebert και Link (1988) και Grebel (2004). Στη νεοκλασική ανάλυση, ο επιχειρηματίας αντιδρά «μηχανικά» σε αλλαγές που του επιβάλλονται από τυχαίες «εξωγενείς» εξελίξεις στις οποίες δεν ασκεί καμία επιρροή (Baumol, 1968), όμως η σύγχρονη τάση είναι διαφορετική. Στη σύγχρονη οικονομική ανάλυση, ως φορέας της επιχειρηματικότητας, ο επιχειρηματίας θεωρείται ότι έχει ιδιαίτερες ικανότητες διαχείρισης του κινδύνου και της αβεβαιότητας, ικανότητες που του

επιτρέπουν να δραστηριοποιείται ως ο κύριος ανάδοχος των επενδυτικών δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα η ικανότητά του να διαβλέπει παραγωγικές ευκαιρίες και δυνατότητες του προσδίδει κεντρικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία, έτσι ώστε να αναφέρεται ως ο «τέταρτος συντελεστής της παραγωγής» (Στασινόπουλος, 2005, σελ. 127). Πρώτος ο Schumpeter (1939) ανέλυσε και συσχέτισε τον ρόλο του επιχειρηματία, της καινοτομικότητας και της ανάπτυξης της αγοράς και μιας χώρας. Με βάση τη θεωρία του Schumpeter (1939) για την καπιταλιστική επέκταση, οι θεωρητικοί του «τεχνολογικού χάσματος» αναλύουν την οικονομική ανάπτυξη ως μια διαδικασία ανισορροπίας που χαρακτηρίζεται από την αλληλεπίδραση δυο συγκρουόμενων δυνάμεων: από τη μια, η δύναμη των καινοτομιών που τείνουν να αυξήσουν το οικονομικό και τεχνολογικό χάσμα μεταξύ χωρών και από την άλλη η δύναμη της αντιγραφής ή διάδοσης της τεχνολογίας, που αντιθέτως τείνει να μειώσει αυτό το χάσμα. Περαιτέρω, ο Schumpeter (1939) πρόβαλε δυο τύπους επιχειρηματιών: τους «εξαιρετικούς επιχειρηματίες» (exceptional entrepreneurs), που είναι διαθέσιμοι να αντιμετωπίσουν όλες τις δυσκολίες και κινδύνους της καινοτομίας, και μια δεύτερη ομάδα, τους «μιμητές», που είναι οι μάνατζερ (διευθυντές) οι οποίοι ακολουθούν την πρώτη ομάδα. Σύμφωνα με τον Schumpeter (1939), ο επιχειρηματίας είναι ο φορέας νέων παραγωγικών μεθόδων, ο οποίος μεταβάλλει ριζικά την παραγωγική διαδικασία προσφέροντας νέα προϊόντα και υπηρεσίες που διαμορφώνουν νέα καταναλωτικά πρότυπα. Η δυναμική αυτή διαδικασία είναι εκείνη που δημιουργεί δυνατότητες για μονοπωλιακά κέρδη (Στασινόπουλος, 2005). Ο Kirzner (1979) τόνισε ότι σκοπός του επιχειρηματία είναι η αναζήτηση κέρδους και ο ρόλος του επιχειρηματία είναι να βρίσκεται σε ετοιμότητα για αποκόμιση κέρδους και ευκαιρίες οι οποίες δεν είχαν γίνει πρωτύτερα αντιληπτές.

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο (European Observatory for SMEs) για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (MME) ορίζει την Επιχειρηματικότητα ως «μια δυναμική διαδικασία κατά την οποία τα άτομα σταθερά εντοπίζουν οικονομικές ευκαιρίες και τις εκμεταλλεύονται μέσα από την ανάπτυξη, παραγωγή και πώληση αγαθών και υπηρεσιών. Η διαδικασία αυτή απαιτεί την ύπαρξη ποιοτικών ιδιοτήτων στα άτομα, όπως εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, δυνατότητα και διάθεση ανάληψης κινδύνου και ένα αίσθημα προσωπικής δέσμευσης» (The European Observatory for SMEs, 2000).

Σύμφωνα δε με τον ορισμό του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) η επιχειρηματικότητα είναι ένα φαινόμενο που εκδηλώνεται στο σύνολο της οικονομίας με πολλές διαφορετικές μορφές αλλά και με πολλά διαφορετικά αποτελέσματα τα οποία δεν σχετίζονται πάντα με τη δημιουργία του οικονομικού πλούτου. Για παράδειγμα μπορεί να σχετίζεται με την αύξηση της απασχόλησης, την αντιμετώπιση των ανισοτήτων, την αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου καθώς και με την προστασία του περιβάλλοντος.

Καινοτομία

Καινοτομία αποτελεί η ενσωμάτωση, ο συνδυασμός, η σύνθεση και η αξιοποίηση νέας γνώσης σε προϊόντα, υπηρεσίες, παραγωγικές, διαχειριστικές ή διοικητικές διαδικασίες.

Σύμφωνα με τον J.Schumpeter «Δεν υπάρχουν νέες ιδέες αλλά νέοι συνδυασμοί μέσα από την ανασύνθεση ιδεών και εμπειριών που έχουν συσσωρευτεί στο πλαίσιο της ιστορικής εξέλιξης» (J.Schumpeter, 1934). Ο Joseph Schumpeter, οικονομολόγος που έχει συνδέσει το όνομα του με την κατανόηση του ρόλου της καινοτομίας στις σύγχρονες οικονομίες, την περιέγραψε ως «ιστορική και μη αναστρέψιμη αλλαγή στους τρόπους με τους οποίους ‘κάνουμε πράγματα’» αλλά και ως «δημιουργική καταστροφή» (Schumpeter, 1943). Καινοτομώ, επομένως, σημαίνει εισάγω κάτι καινούργιο, κάτι πρωτότυπο και διαφορετικό από αυτό που προϋπήρχε. Αυτό προϋποθέτει την επιτυχή εκμετάλλευση νέων ιδεών, νέας γνώσης. Για τον Schumpeter, δεν υπάρχει νέα γνώση (με την έννοια της γνώσης που δημιουργείται «από το μηδέν»), μόνο νέοι συνδυασμοί² προϋπάρχουσας γνώσης.

Στη σύγχρονη οικονομία εντάσεως γνώσης, η καινοτομία κατέχει εξέχουσα θέση τόσο στο μακροεπίπεδο, όπου αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα για την εθνική οικονομική ανάπτυξη, όσο και στο μικροεπίπεδο, όπου δύναται να αυξήσει την ικανότητα των επιχειρήσεων να απορροφήσουν και να αξιοποιήσουν τη νέα γνώση. Η αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής αλλαγής και της υιοθέτησης και διάχυσης των νέων τεχνολογιών στην παγκόσμια παραγωγή και την απασχόληση είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομίας, με σημαντικές επιρροές στον διεθνή ανταγωνισμό. Εξίσου σημαντικές όμως είναι και οι μικροοικονομικές πολιτικές που προτρέπουν τις επιχειρήσεις να συνεργαστούν, να μοιραστούν τις πληροφορίες και να αναπτύξουν την υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών ώστε περαιτέρω να ενισχύσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα.

Μορφές Επιχειρηματικότητας / Επιχειρήσεων

Με τον όρο επιχείρηση καλούμε μια αυτοτελή οικονομική μονάδα που συνδυάζει συστηματικά τους συντελεστές της παραγωγής, δηλαδή τη φύση, την εργασία και το κεφάλαιο, με διαφορετικούς τρόπους, με τελικό στόχο την παραγωγή υλικών αγαθών και την παροχή υπηρεσιών που συμβάλλουν αμέσως ή εμμέσως στην κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών.

Για τον διαχωρισμό και την κατάταξη των επιχειρήσεων χρησιμοποιούμε διάφορα κριτήρια. Μεταξύ των βασικών κριτηρίων που χρησιμοποιούμε για τον διαχωρισμό και την κατάταξη των επιχειρήσεων και των οικονομικών μονάδων, μπορούμε να διακρίνουμε τον επιδιωκόμενο σκοπό

² Αυτό εννοεί ο Schumpeter όταν βλέπει την καινοτομία ως την επιτέλεση «δημιουργικών συνδυασμών» (novel combinations).

και τον παραγωγικό φορέα – δραστηριότητα, το φορέα και τη χωρική διάσταση και τη νομική μορφή και το μέγεθος της επιχείρησης (Πολυχρονόπουλος & Κορρές, 2005).

Τους οικονομικούς οργανισμούς τους διακρίνουμε, ανάλογα με τον σκοπό που επιδιώκουν, σε κερδοσκοπικούς και μη κερδοσκοπικούς οικονομικούς οργανισμούς. Οι κερδοσκοπικοί οργανισμοί στοχεύουν στην παραγωγή και πώληση οικονομικών αγαθών και υπηρεσιών σε ορισμένη τιμή, με σκοπό το κέρδος που απολαμβάνουν οι φορείς ή ο φορέας του οικονομικού οργανισμού.

Οι μη κερδοσκοπικοί οικονομικοί οργανισμοί παράγουν αγαθά και υπηρεσίες σε ορισμένη τιμή με στόχο την κάλυψη των αναγκών των καταναλωτών και του κόστους παραγωγής του και με σκοπούς κοινωνικοοικονομικούς, όπως για παράδειγμα πολιτισμικές μονάδες και συνεταιριστικές οργανώσεις. Οι οργανισμοί αυτοί μπορούν να πραγματοποιήσουν και κάποιο κέρδος, το οποίο όμως δεν το ιδιοποιούνται αλλά το επανεπενδύουν για την πραγματοποίηση και ολοκλήρωση των στόχων.

Οι οικονομικοί οργανισμοί, ανάλογα με τον φορέα τους, διακρίνονται σε ιδιωτικούς, στους οποίους φορέας είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου –αυτή η κατηγορία αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό των οικονομικών οργανισμών στην αγορά– και στους δημόσιους οικονομικούς οργανισμούς, στους οποίους φορέας είναι το Δημόσιο ή περαιτέρω οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όπως για παράδειγμα οι Δήμοι. Βασικός στόχος τους είναι η πραγματοποίηση εσόδων με την ίδρυση μονοπωλιακών οργανισμών, η προστασία της δημόσιας υγείας με την ίδρυση νοσοκομείων, η ενίσχυση της δημόσιας παιδείας, η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, όπως ύδρευση, συγκοινωνία και ηλεκτροφωτισμό, η ενίσχυση της οικονομίας και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της κοινωνίας. Η τελευταία κατηγορία των οικονομικών οργανισμών ανάλογα με τον φορέα είναι οι μικτοί οικονομικοί οργανισμοί, στους οποίους συμμετέχει τόσο το κράτος ή Ν.Π.Ι.Δ. όσο και ιδιώτες ή Ν.Π.Ι.Δ., τα λεγόμενα Σ.Δ.Ι.Τ. (Συνεργασία - Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα). Δηλαδή, το κράτος και οι ιδιώτες συμμετέχουν στο ιδρυτικό κεφάλαιο του οικονομικού οργανισμού με ορισμένη αναλογία ή το κράτος παραχωρεί στον οργανισμό ένα προνόμιο με αντάλλαγμα τη συμμετοχή του στη διοίκηση ή στα κέρδη ή στο κεφάλαιο.

Οι επιχειρήσεις εμφανίζονται σαν νομικά πρόσωπα, δηλαδή σαν ενώσεις προσώπων ή περιουσιακών στοιχείων για την επιδίωξη ορισμένου σκοπού. Η πιο αποδοτική μορφή επιχειρηματικότητας είναι αυτή που αναπτύσσεται από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Εντούτοις, η δραστηριότητα αυτή μπορεί να λάβει χώρα σε δημόσιες επιχειρήσεις, σε συνεταιριστικές ενώσεις ή και σε συνεργατικές επιχειρήσεις, σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς κ.λπ. Εκτός από την επιχειρηματικότητα των ιδιωτικών επιχειρήσεων έχουμε τις εξής μορφές (Καραγιάννης ΑΔ, 1999) :

- Κοινωνική επιχειρηματικότητα που στοχεύει κυρίως στην εξυπηρέτηση και κάλυψη κοινωνικών και ανθρωπιστικών αναγκών. Επειδή η κοινωνία μετασχηματίζεται διαρκώς και

επειδή μεταβάλλονται συνεχώς οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, η επιχειρηματική δραστηριότητα θα πρέπει να μεταβάλλεται διαρκώς αντίστοιχα. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα, εάν λειτουργήσει αποτελεσματικά, μπορεί να πετύχει τους στόχους της και να εξυπηρετήσει διάφορους κοινωνικούς και φιλανθρωπικούς στόχους, όπως για παράδειγμα κάνει η UNICEF.

- Συνεργατική επιχειρηματικότητα που βασίζεται στη συνεργασία μιας ομάδας ατόμων και αποσκοπεί κυρίως στα οφέλη των συνεταιρισμένων ατόμων και εφαρμόζεται ιδιαίτερα σε συγκεκριμένους παραγωγικούς κλάδους, όπως για παράδειγμα στην γεωργία και κτηνοτροφία.

Νεοφυής Επιχείρηση

Ο όρος νεοφυής (startup) επιχείρηση χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια με αυξανόμενη συχνότητα για να περιγράψει κάθε νέα επιχειρηματική δραστηριότητα. Κάθε νέα επιχείρηση όμως δεν αποτελεί αυτόματα και “startup”. Ορισμένοι από τους πιο έγκυρους ορισμούς για την startup επιχείρηση (Robehmed, 2013), είναι οι εξής :

- «Startup αποτελεί μια επιχείρηση που εργάζεται με στόχο να λύσει ένα πρόβλημα του οποίου η λύση δεν είναι προφανής και η επιτυχία δεν είναι εγγυημένη.» (Neil Blumenthal, co-founder and co-CEO of Warby Parker, 2013)³
- «Startup είναι μια επιχείρηση σχεδιασμένη ώστε να αναπτύσσεται γρήγορα. Μια εταιρεία που ιδρύθηκε πρόσφατα δεν είναι απαραίτητα startup. Επίσης δεν είναι απαραίτητο για μια startup επιχείρηση να δραστηριοποιείται στον χώρο της τεχνολογίας, να χρησιμοποιήσει χρηματοδότηση από κάποιο venture capital ή να πραγματοποιήσει κάποιο είδος οικονομικής «εξόδου». Το μόνο απαραίτητο χαρακτηριστικό είναι η ανάπτυξη. Οτιδήποτε άλλο συσχετίζεται με μια startup επιχείρηση είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης.» (Paul Graham, Y Combinator accelerator head, 2012)⁴
- «Μια επιχείρηση παύει να αποτελεί startup όταν τα μέλη της δεν αισθάνονται πλέον ότι οι ενέργειες τους έχουν αντίκτυπο. Δεν νομίζω ότι το σημείο καμπής είναι ένας συγκεκριμένος αριθμός ατόμων, αλλά η δημιουργία ενός κλίματος μέσα στο οποίο κάθε άτομο ξεχωριστά, αλλά και συλλογικά όλα τα μέλη της επιχείρησης δεν μπορούν να οδηγήσουν την επιχείρηση στην επιτυχία.»(Russell D’Souza, cofounder of ticket search engine SeatGeek,

³ “A startup is a company working to solve a problem where the solution is not obvious and success is not guaranteed”

⁴ “A startup is a company designed to grow fast. Being newly founded does not in itself make a company a startup. Nor is it necessary for a startup to work on technology, or take venture funding, or have some sort of “exit”. The only essential thing is growth. Everything else we associate with startups follows from growth”

2013)⁵.

Σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, οι περισσότερες επιχειρήσεις παύουν να είναι startups συνήθως μετά τα 3 πρώτα χρόνια. Το χρονικό αυτό όριο συνήθως συμπίπτει με άλλους παράγοντες, όπως η εξαγορά από μεγαλύτερη επιχείρηση, τα αυξημένα έσοδα, οι περισσότεροι από 80 εργαζόμενοι κ.α. Ουσιαστικά, όταν μια startup επιχείρηση γίνεται κερδοφόρα, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να παύσει να είναι startup. Το βασικό χαρακτηριστικό κάθε startup επιχείρησης είναι η ικανότητά της να αναπτύσσεται. Μια startup είναι σχεδιασμένη να αναπτύσσεται πολύ γρήγορα. Αυτή η επικέντρωση στην ανάπτυξη, μη περιορισμένη από γεωγραφικούς παράγοντες, είναι η ιδιότητα που διαχωρίζει τις startups επιχειρήσεις από κάθε άλλη μικρή επιχείρηση. Οι startups αρκετά συχνά προσαρμόζουν την τεχνολογία με στόχο να επιλύσουν προβλήματα και αυτή η χρήση της τεχνολογίας οδηγεί σε κρίσιμη ανάπτυξη. Βέβαια, αν και είναι αρκετά συχνό, μια startup επιχείρηση δεν έχει εξ ορισμού τεχνολογικό προσανατολισμό (Robehmed, 2013). Επομένως, για να χαρακτηριστεί μια νέα επιχείρηση νεοφυής πρέπει οπωσδήποτε να εμφανίζει μια θεμελιώδη ιδιότητα, η οποία είναι ο μεγάλος ρυθμός ανάπτυξης.

Παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα

Η επιτυχία ενός επιχειρηματικού εγχειρήματος εξαρτάται τόσο από εσωτερικούς όσο και από εξωτερικούς παράγοντες. Οι παράγοντες που έχουν κατά καιρούς αποτυπωθεί στη σχετική εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία μπορούν να ταξινομηθούν, επίσης, σε οικονομικούς και μη οικονομικούς. Οι οικονομικοί παράγοντες αφορούν ενδεικτικά στην γενική οικονομική κατάσταση μίας χώρας, στο ποσοστό φορολόγησης, στο κατά κεφαλήν εισόδημα, στα ποσοστά ανεργίας, στο ρυθμό πληθωρισμού κ.α. Οι μη οικονομικοί παράγοντες διατρέχουν οριζόντια σχεδόν κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής όπως η ψυχολογία, το περιβάλλον, ο πολιτισμός, η δημογραφική ανάπτυξη ή γήρανση, το πολιτικό σύστημα, η λειτουργία των θεσμών κ.α.

Ειδικότερα, αναφορικά κυρίως με την ιδιωτική επιχειρηματικότητα, οι παράγοντες που καθορίζουν την επιχειρηματική επιτυχία βασίζονται σε δύο (2) παραμέτρους : α) στον κλάδο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση και β) στη σχετική θέση που κατέχει η επιχείρηση μέσα στον κλάδο. Για μία επιτυχημένη επιχειρηματική πορεία είναι απαραίτητο να γίνει ανάλυση του κλάδου, δηλαδή, ανάλυση του τρίπτυχου ανταγωνισμός – προμηθευτές – πελάτες. Στο πλαίσιο μιας κλαδικής ανάλυσης, στοιχεία ειδικού ενδιαφέροντος για κάθε επιχείρηση αποτελούν η ελκυστικότητα του κλάδου, ο αριθμός και η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών, ο αριθμός και η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών, τα υποκατάστατα προϊόντα και τα τυχόν

⁵ It stops being a startup when people don't feel as though what they are doing has impact. I don't think the tipping point is a certain number of people, but an atmosphere that people individually and collectively can't will the company to success.

εμπόδια εισόδου στον κλάδο. (βλ. παρακάτω Δυνάμεις ανταγωνισμού βάσει του Υποδείγματος Porter).

Σχήμα 1 : Δυνάμεις ανταγωνισμού βάσει του Υποδείγματος Porter

ΣΧΗΜΑ 2-1 Οι πέντε δυνάμεις που καθορίζουν τον ανταγωνισμό στους διάφορους επιχειρηματικούς κλάδους.

2.3. Πηγές Χρηματοδότησης και Ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας

Η ευκολία πρόσβασης στη χρηματοδότηση για μια επιχείρηση είναι πολύ σημαντικός παράγοντας τόσο κατά τη φάση της ίδρυσης όσο και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της. Σύμφωνα με τον Lerner (2010) και τον Mason (2009) οι Κυβερνήσεις έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των αγορών επιχειρηματικών κεφαλαίων σε όλο τον κόσμο. Οι διάφοροι τύποι χρηματοδότησης που είναι διαθέσιμοι μπορούν να ταξινομηθούν ως εξής (Καραθανάσης, 1996):

- Η αυτοχρηματοδότηση που μπορεί να προέρχεται από προσωπικά και ίδια κεφάλαια.
- Η ξένη χρηματοδότηση που μπορεί να προέρχεται είτε από τον δημόσιο τομέα και τις επιχορηγήσεις, όπως για παράδειγμα από εγχώριους, και κοινοτικούς πόρους, είτε και από ιδιώτες, όπως για παράδειγμα από τράπεζες, χορηγίες κ.λπ. Η ξένη χρηματοδότηση διακρίνεται σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο δανεισμό, ανάλογα με τη χρονική περίοδο που λαμβάνεται υπόψη για την υλοποίηση και αποπληρωμή της επένδυσης.

Ο επιχειρηματίας, μεταξύ άλλων, διερευνά και αναζητά να αξιοποιήσει συνεχώς την αλλαγή των δεδομένων, ώστε να μπορέσει να πετύχει στις προσπάθειές του για την επίτευξη κέρδους, που αποτελεί και ένα από τα βασικά κίνητρα για τη συνέχιση και την ανάπτυξη της επιχειρηματικής του δραστηριότητας. Επομένως, για την αναζήτηση οικονομικών πόρων χρηματοδότησης και για την ενίσχυση της επιχειρηματικής προσπάθειας πηγές κεφαλαίου αποτελούν τα προσωπικά κεφάλαια από αποταμιεύσεις ή παλαιότερα περιουσιακά στοιχεία, η αυτοχρηματοδότηση και οι κρατικές δημόσιες επενδύσεις, οι χορηγίες και δωρεές, ο τραπεζικός δανεισμός, τα κυβερνητικά προγράμματα δανεισμού και επιδοτήσεων, οι επενδύσεις κεφαλαίων υψηλού κινδύνου, η χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς, η χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Θεοφανίδης, 1985· Νιάρχος, 1997).

Ωστόσο, όσοι ασχολούνται με θέματα χρηματοδότησης και εξεύρεσης οικονομικών πόρων, ιδιαίτερα στην περίπτωση των μη κερδοσκοπικών οργανισμών και φορέων, θα πρέπει να έχουν εναλλακτικά επενδυτικά σενάρια για την εξεύρεση οικονομικών πόρων ώστε να μπορούν να αντλήσουν τους απαιτούμενους και αναγκαίους οικονομικούς πόρους για την υλοποίηση των σχεδίων τους, την ενίσχυση και τη συνέχιση των επενδυτικών και αναπτυξιακών τους προγραμμάτων. Οι κυριότερες εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης είναι η χρηματοδοτική εκμίσθωση (Leasing), το Factoring, το Venture-Capital (εταιρείες συμμετοχικών κεφαλαίων), οι επενδυτικοί νόμοι και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. (Καραθανάσης, 1996· Νιάρχος, 1997· Πολυχρονόπουλος & Κορρές, 2005).

Κεφάλαιο 3^ο

Το διεθνές πλαίσιο της επιχειρηματικότητας

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται το πλαίσιο της επιχειρηματικότητας στο διεθνές πεδίο. Παρουσιάζεται κατά κύριο λόγο το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα, ορισμένοι από τους διεθνώς υιοθετημένους δείκτες για την επιχειρηματικότητα και περιγράφονται οι βασικές διαστάσεις του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

3.1. Το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (Global Entrepreneurship Monitor, GEM).

Το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (GEM) αποτελεί μία κοινοπραξία από ερευνητικά ινστιτούτα και Πανεπιστήμια, η οποία συλλέγει εμπειρικά δεδομένα σχετικά με την επιχειρηματικότητα από εκατόν δώδεκα (112) χώρες με τη βοήθεια πεντακοσίων (500) και άνω ερευνητών από όλο τον κόσμο. Εστιάζει στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης μίας χώρας και στην παραγωγή αποτελεσμάτων που μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους (benchmarking). Έτσι, το GEM μετρά το επίπεδο επιχειρηματικότητας στις χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα και παρέχει ερμηνείες σχετικά με τις διαφορές ανάμεσα στις χώρες αυτές. Επίσης, προσδιορίζει τους παράγοντες εκείνους που μπορούν να συμβάλλουν σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο επιχειρηματικότητας. Τέλος, προτείνει πολιτικές που συμβάλλουν στην αύξηση της επιχειρηματικότητας. Το μοντέλο αυτό καλύπτει όλο το φάσμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας: τη σύλληψη της ιδέας, τη δημιουργία επιχείρησης και την επιβίωση. Έτσι, το GEM αναγνωρίζει τους επίδοξους επιχειρηματίες, τους νέους επιχειρηματίες, τους επιχειρηματίες αρχικών σταδίων, τους καθιερωμένους επιχειρηματίες, τη συνολική επιχειρηματική δραστηριότητα, την επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων υψηλών προσδοκιών μεγέθυνσης, καθώς και το ποσοστό αναστολής της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Σύμφωνα με το GEM υπάρχουν οι Διαστάσεις του Επιχειρηματικού Πλαισίου (Entrepreneurial Framework Conditions), δηλαδή οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα (Ιωαννίδης και Γιωτόπουλος, 2014, σελ. 91). Οι παράγοντες αυτοί εντάσσονται σε ένα ευρύ πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Αυτό που έχει σημασία να τονιστεί είναι πως, οι Διαστάσεις του Επιχειρηματικού Πλαισίου διαφέρουν ανάμεσα στις χώρες, στη βάση του επιπέδου ανάπτυξής τους. Οι βασικές συνθήκες για όλες τις χώρες είναι κάποιοι βασικοί θεσμοί, βασικές υποδομές, το επίπεδο υγείας και εκπαίδευσης, καθώς και η μακροοικονομική σταθερότητα, που ασκούν επίδραση στο συνολική οικονομική δραστηριότητα μίας χώρας. Ως εκ τούτου,

διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις καθιερωμένες οικονομικές δραστηριότητες και όχι στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.

Επίσης, υπάρχουν και διαστάσεις που συνδέονται με την προώθηση της αποτελεσματικότητας (π.χ. η ανώτατη εκπαίδευση, το μέγεθος των αγορών, η αποτελεσματικότητα των αγορών προϊόντων και εργασίας). Οι διαστάσεις αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις καθιερωμένες οικονομικές δραστηριότητες, αλλά και στην επιχειρηματικότητα, σε όρους δημιουργίας νέων επιχειρήσεων. Αυτό ισχύει διότι αυτές οι διαστάσεις συμβάλλουν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας, μέσα από την επίτευξη οικονομιών εύρους και κλίμακας, αλλά και στην ύπαρξη νέων ευκαιριών στην αγορά εργασίας, που οδηγούν στη νέα επιχειρηματικότητα. Ωστόσο, υπάρχουν και διαστάσεις που σχετίζονται με την καινοτομία (π.χ. η ύπαρξη κυβερνητικών προγραμμάτων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, η μεταφορά τεχνολογίας, η ευκολία της επιχειρηματικής χρηματοδότησης) και που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιχειρηματικότητα, ιδίως στο πλαίσιο της εισαγωγής καινοτομιών. Οι δύο αυτές δέσμες διαστάσεων ασκούν σημαντική επίδραση σε τρεις (3) βασικές πλευρές της επιχειρηματικότητας: α) στις επιχειρηματικές στάσεις (αντίληψη ευκαιριών και ικανοτήτων), β) στην επιχειρηματική δραστηριότητα (επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων, καθιερωμένη επιχειρηματικότητα, εγκατάλειψη της επιχειρηματικής δραστηριότητας) και γ) τις επιχειρηματικές φιλοδοξίες (καινοτομία, μεγέθυνση, δημιουργία αξίας για την κοινωνία). Οι Διαστάσεις του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα :

Πίνακας 1 : Οι Διαστάσεις Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος

Διάσταση	Λεπτομέρειες
Χρηματοδοτική Υποστήριξη	Αφορά: α) το βαθμό στον οποίο νέες και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις έχουν πρόσβαση σε διαθέσιμους πόρους και χρηματοδοτική υποστήριξη, β) την ποιότητα και το βαθμό αυτής της διαθέσιμης χρηματοδοτικής υποστήριξης, γ) την κατανόηση της χρηματοπιστωτικής κοινότητας (π.χ. αξιολόγηση των επιχειρηματικών σχεδίων, αποτίμηση των επιχειρηματικών ευκαιριών)
Κυβερνητικές Πολιτικές	Αφορά το κατά πόσο περιφερειακές και εθνικές πολιτικές ενθαρρύνουν τις νέες και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις και είναι

	ουδέτερες ως προς το μέγεθος των επιχειρήσεων
Κυβερνητικά Προγράμματα	Αφορά τα εξής: α) την ύπαρξη εθνικών, περιφερειακών και τοπικών κυβερνητικών προγραμμάτων για νέες και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις, β) την ποιότητα αυτών των προγραμμάτων, γ) την ευκολία πρόσβασης σε αυτά από μέρους των επιχειρήσεων, δ) την ποιότητα, την ικανότητα και τη διαθεσιμότητα του κυβερνητικού προσωπικού στη διαχείριση αυτών των προγραμμάτων, ε) την αποτελεσματικότητα των δημοσίων υπηρεσιών
Παιδεία και Μόρφωση	Αφορά τα εξής: α) την παροχή εκπαίδευσης σχετικά με την επιχειρηματικότητα, β) την ποιότητα, την χρησιμότητα και το βάθος αυτής της παρεχόμενης εκπαίδευσης, γ) την ικανότητα του εκπαιδευτικού προσωπικού
Μεταφορά Έρευνας και Ανάπτυξης	Αφορά τα εξής: α) την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε έρευνα και ανάπτυξη, β) το βαθμό στον οποίον η έρευνα και η ανάπτυξη συμβάλλει στη δημιουργία επιχειρηματικών ευκαιριών σε εθνικό επίπεδο, γ) το θεσμικό πλαίσιο σχετικά με την έρευνα και ανάπτυξη, δ) τη διαθεσιμότητα και την ποιότητα της υποδομής που στηρίζει πρωτοβουλίες υψηλής τεχνολογίας
Εμπορική και Επαγγελματική Υποδομή	Αφορά α) την πρόσβαση σε πηγές ενημέρωσης και εκπαίδευσης (π.χ. διαδίκτυο, περιοδικά και σεμινάρια σχετικά με την κατάρτιση επιχειρηματικού σχεδίου, την πορεία της εθνικής

	και διεθνούς οικονομίας κ.λπ.), β) την επίδραση υπηρεσιών (π.χ. λογιστικών και νομικών) στη δημιουργία / ανάπτυξη επιχειρήσεων
Πόσο «ανοιχτή» είναι η Αγορά/Εμπόδια Εισόδου	Αφορά τα εξής: α) τη σταθερότητα των εμπορικών συναλλαγών, β) την ύπαρξη διαφάνειας στην αγορά (π.χ. ασυμμετρία πληροφόρησης), γ) τις κυβερνητικές πολιτικές για τη δημιουργία ανοικτής αγοράς (π.χ. δασμοί), δ) τη δομή της αγοράς (π.χ. εμπόδια
	εισόδου), καθώς και ε) το βαθμό στον οποίον ισχύουν οι ίδιοι κανόνες για όλες τις επιχειρήσεις
Πρόσβαση στην Υλική Υποδομή	Αφορά τα κάτωθι: α) την ποιότητα των υλικών και φυσικών πόρων, β) την πρόσβαση σε υλικούς και φυσικούς πόρους, γ) το κόστος των παραγωγικών συντελεστών
Πολιτισμικά και Κοινωνικά Πρότυπα	Αφορά τα εξής: α) το βαθμό στον οποίον τα πολιτισμικά και κοινωνικά πρότυπα ενθαρρύνουν ή αποτρέπουν την επιχειρηματικότητα, β) την ευρύτερη στάση απέναντι στην επιχειρηματικότητα(π.χ. αποτυχία, ρίσκο, δημιουργία πλούτου), γ) τα κοινωνικά πρότυπα στην επιχειρηματική συμπεριφορά (π.χ. απαξίωση / κύρος του επιχειρηματία),δ)τον αντίκτυπο των πολιτισμικών και κοινωνικών προτύπων στην επιχειρηματικότητα από μέρους μειονοτικών ομάδων

Πηγή: Ιωαννίδης, Σ., Γιωτόπουλος, Ι., *Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2012-13: Ενδείξεις ανάκαμψης της μικρής επιχειρηματικότητας*, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, 2014, σελ. 104

3.2. Διεθνείς Δείκτες και εκθέσεις για την Επιχειρηματικότητα

Το GEM έχει δημιουργήσει ορισμένους δείκτες, όπως είναι ο δείκτης επιχειρηματικής δραστηριότητας αρχικών σταδίων (TEA1) ο οποίος αποτελεί τον πρωταρχικό και θεμελιώδη δείκτη της επιχειρηματικής δραστηριότητας μιας χώρας. Ο δείκτης αυτός προκύπτει ως το άθροισμα των επίδοξων και των νέων επιχειρηματιών, οι οποίοι διακρίνονται στη βάση των πληρωμών αμοιβών για διάστημα περισσότερο από τρεις μήνες. Επίσης, υπάρχει και ο συνολικός δείκτης επιχειρηματικής δραστηριότητας, που αφορά και τους καθιερωμένους επιχειρηματίες, δηλαδή εκείνους που συνεχίζουν και επιβιώνουν μετά από 3,5 έτη λειτουργίας και καταβάλλουν μισθούς για περισσότερο από 42 μήνες. Συνολικά, οι δείκτες που χρησιμοποιούνται από το GEM διακρίνονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες, που περιγράφονται παρακάτω. Συνολικά, αυτοί οι δείκτες διαμορφώνουν ένα πλαίσιο που αντιπροσωπεύει ένα συνεκτικό σύνολο μέτρων, που συμβάλλουν στον αντίκτυπο που έχει η επιχειρηματικότητα στην κοινωνία, αλλά και το βαθμό στον οποίο μία κοινωνία υποστηρίζει την επιχειρηματικότητα :

- Αντιλήψεις των κοινωνικών αξιών σχετικά με την επιχειρηματικότητα: α) η επιχειρηματικότητα αποτελεί μία καλή ευκαιρία καριέρας, β) υψηλό κύρος για τους επιχειρηματίες, γ) προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης για την επιχειρηματικότητα
- Ατομικές αυτό-αντιλήψεις σχετικά με την επιχειρηματικότητα: α) αντιλαμβανόμενες ευκαιρίες, β) αντιλαμβανόμενες ικανότητες, γ) επιχειρηματικές προθέσεις, δ) ποσοστό φόβου αποτυχίας
- Δείκτες επιχειρηματικής δραστηριότητας: α) δείκτης συνολικής επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων (TEA), β) δείκτης υποκίνησης (λόγος του ευκαιριακού TEA προς τον TEA αναγκαιότητας), γ) ποσοστό καθιερωμένης επιχειρηματικότητας, δ) ποσοστό διακοπής επιχειρήσεων, ε) δραστηριότητα εργαζομένων σε επιχειρήσεις (EEA)
- Αντιλαμβανόμενη ποιότητα του επιχειρηματικού οικοσυστήματος: α) χρηματοδοτική υποστήριξη, β) κυβερνητικές πολιτικές (υποστήριξη και σχετικότητα, φορολογία και γραφειοκρατία), γ) κυβερνητικά επιχειρηματικά προγράμματα, δ) επιχειρηματική εκπαίδευση στο σχολείο και μετά το πέρας αυτού, ε) μεταφορά έρευνας και ανάπτυξης, στ) εμπορική και επαγγελματική υποδομή, ζ) εσωτερική δυναμική αγορών, εμπόδια και νομοθεσία εισόδου επιχειρήσεων, η) υλική υποδομή, θ) πολιτισμικά και κοινωνικά πρότυπα.

3.3. Διαπιστώσεις από τη διεθνή εμπειρία σήμερα

Σύμφωνα με τα γενικά συμπεράσματα της Ετήσιας Έκθεσης του GEM για το 2018-2019, η πορεία της επιχειρηματικότητας (entrepreneurship) παγκοσμίως αποτελεί πλέον, περισσότερο από ποτέ, ένα πολυσύνθετο φαινόμενο. Σε πολλές οικονομίες τα όρια που διέκριναν την μισθωτή απασχόληση

από την αυτοαπασχόληση είναι πλέον αρκετά θολά. Τα στοιχεία δείχνουν, για ακόμη μία χρονιά, ότι αυξάνεται με αλματώδεις ρυθμούς η ενασχόληση των ατόμων, κυρίως των νεότερων, με δραστηριότητες της αποκαλούμενης «Οικονομίας του Διαμοιρασμού» (sharing economy – gig economy)⁶. Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι οικονομίες σήμερα πρέπει να διακρίνονται τόσο για τη σταθερότητά τους όσο και για το δυναμισμό τους. Αυτό σημαίνει ότι σε μια οικονομία πρέπει να καλλιεργούνται οι συνθήκες ανάπτυξης πολλών και διαφορετικών μορφών επιχειρηματικότητας, οι οποίες ωστόσο δεν πρέπει να διαταράσσουν την ισορροπία που διαμορφώνεται μέσα σε ένα δεδομένο οικονομικό περιβάλλον. Η έκθεση, τέλος, καλεί τους φορείς λήψης αποφάσεων, αντί να προβαίνουν απλά και μόνο σε νέες νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με την επιχειρηματικότητα, να εστιάζουν κυρίως στην κινητροδότηση καθώς και σε πολιτικές που προωθούν τη συνεργασία μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων και την ενίσχυση οργανισμών και θεσμών που επιβραβεύουν τη δημιουργικότητα και την πρωτοβουλία (GEM 2018-2019).

⁶ Σύμφωνα με το λεξικό του Κέμπριτζ, «η gig οικονομία είναι μία μέθοδος εργασίας που βασίζεται στη λογική ότι οι εργαζόμενοι έχουν προσωρινές δουλειές ή κάνουν διαφορετικά κομμάτια μιας δουλειάς και πληρώνονται χωριστά γι' αυτά, αντί να έχουν σχέση μισθωτής εργασίας»

Κεφάλαιο 4^ο

Το ευρωπαϊκό πλαίσιο της επιχειρηματικότητας

Στο Κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται το ευρωπαϊκό πλαίσιο της επιχειρηματικότητας μέσα από μια συνοπτική παρουσίαση των στόχων της περιφερειακής πολιτικής σύγκλισης και συνοχής της Ε.Ε., το πνεύμα της Πράσινη Βίβλου για την Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη καθώς και τα προγράμματα, ταμεία και εργαλεία χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας.

4.1. Το πλαίσιο της επιχειρηματικότητας στο ευρωπαϊκό πεδίο

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μεταξύ άλλων παραγόντων, συνδέθηκε με τις επιδόσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Η τεχνολογική πολιτική στόχευσε άμεσα στην ενίσχυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης στο διεθνές πλαίσιο σε σύγκριση με την Αμερική και την Ιαπωνία, και περαιτέρω στην ενίσχυση της συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στην εξισορρόπηση των περιφερειακών διαφορών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών μελών (Kitsos, Hadjidima, & Korres, 2006).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσα από τη δημιουργία μιας κοινής αναπτυξιακής πολιτικής (στο πλαίσιο της περιφερειακής πολιτικής σύγκλισης και συνοχής) των κρατών μελών δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία «ανοικτών διόδων και πλατφορμών επικοινωνίας και διάδρασης» μεταξύ της γνώσης και της καινοτομίας των κρατών και στη δημιουργία του θεσμικού πλαισίου αναφορικά με τη χρήση των καινοτομικών προγραμμάτων και της επιχειρηματικότητας. Πιο συγκεκριμένα, στόχος είναι να ενισχυθούν οι δραστηριότητες αναφορικά με την ενίσχυση της έρευνας και την ενοποίηση και ενσωμάτωση των καινοτομικών δραστηριοτήτων σε συγκροτημένα και συνεπή περιφερειακά, εθνικά και κοινοτικά προγράμματα, με όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων. Στόχος της πολιτικής αυτής είναι η ενίσχυση της ερευνητικής υποδομής και η συνδεδεμένη αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και της περιφερειακής ανάπτυξης της Ε.Ε.

Όπως ορίζεται στη Συνθήκη της Ε.Ε. (άρθρο 16), η πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος έχει μεγάλη σημασία για την επίτευξη οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Πιο συγκεκριμένα, η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος μεταφορών, ενός τηλεπικοινωνιακού δικτύου υψηλών ταχυτήτων και συνεχούς παροχής ενέργειας αποτελεί βασικό παράγοντα καθορισμού της δυνατότητας των περιφερειών να προσελκύουν τις επιχειρηματικές επενδύσεις. Οι μεταφορικές υποδομές μπορεί να αποτελέσουν ιδιαίτερα σημαντικό τομέα της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και πηγή συγκριτικού πλεονεκτήματος για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευνοημένες περιφέρειες. Γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη σημασία που

δίνουν οι επιχειρήσεις, όταν αυτές αποφασίζουν να επενδύσουν. Οι διεθνείς διασυνδέσεις με άλλα σημαντικά οικονομικά κέντρα είναι το τρίτο σημαντικότερο κριτήριο για τον καθορισμό του τύπου πραγματοποίησης μιας επένδυσης. Επίσης ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα είναι το γεγονός ότι η ανάπτυξη και οι θέσεις εργασίας καθορίζονται από κρίσιμους παράγοντες, όπως για παράδειγμα η ύπαρξη των βασικών υποδομών που περιλαμβάνουν επίσης τη δυνατότητα για καινοτομία και αποτελούν παράγοντα που καθορίζει την ανταγωνιστικότητα και συνδέεται με την ύπαρξη και αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων, καθώς επίσης τους πόρους που αφιερώνονται στην E&TA και την αποτελεσματικότητα με την οποία αυτοί χρησιμοποιούνται. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ε.Ε. η Κοινότητα πρέπει να ενεργεί «προκειμένου να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της», αποσκοπώντας κυρίως στη «μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών ή νήσων, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών περιοχών» (άρθρο 158 της Συνθήκης Ε.Ε.).

4.2. Η Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να στηρίξει και να τονώσει την επιχειρηματικότητα, έτσι ώστε να ενισχύσει την ανάπτυξη, την παραγωγή, την απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα. Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να συνεργαστούν για την υλοποίηση ενός περισσότερο ευνοϊκού περιβάλλοντος για τη δημιουργία επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επιχειρηματικότητα προτείνει μια σειρά ενεργειών για την προώθηση της επιχειρηματικότητας, ούτως ώστε να διευκολύνει τους επιχειρηματίες να υλοποιήσουν πλήρως τις φιλοδοξίες τους και να διαμορφώσει ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον. Το πρόγραμμα δράσης καθορίζει τους γενικούς στόχους που θα πρέπει να επιτύχει η Ε.Ε. και οι αρμόδιοι για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων στους ακόλουθους στρατηγικούς τομείς:

- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μέσω της εκπαίδευσης, προώθησης και ευαισθητοποίησης μεγαλύτερου αριθμού ατόμων που μπορούν να αποκτήσουν επιχειρηματικές ικανότητες.
- Ανάπτυξη και δημιουργία κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος για την ανάληψη κινδύνων, ενίσχυση συνεργασίας και κατάργηση των εμποδίων για τους νέους επιχειρηματίες.
- Ενίσχυση της έρευνας και καινοτομίας και ιδιαίτερα του διασυνοριακού εμπορίου για τους επιχειρηματίες από όλους τους κλάδους και τις δραστηριότητες.
- Ανάπτυξη χρηματοδότησης για το σύνολο των βιώσιμων επιχειρηματικών σχεδίων και των επιχειρήσεων.
- Ενίσχυση, ανάπτυξη και εξασφάλιση δικαιότερη φορολογικής μεταχείρισης των διαφόρων επιχειρηματικών δράσεων και χρηματοδοτικών επιλογών.

Όπως τονίζεται στις μελέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην Πράσινη Βίβλο για την επιχειρηματικότητα, η Ευρώπη έχει έλλειψη από νέες, ταχέως αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις που

αποτελούν την αιχμή του δόρατος για την ανάπτυξη και ενίσχυση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Οι βασικές δραστηριότητες που προτείνει η Επιτροπή για κάθε έναν από τους πέντε στρατηγικούς τομείς (ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική επιτροπή και την επιτροπή των Περιφερειών - Πρόγραμμα δράσης «Η ευρωπαϊκή ατζέντα για την επιχειρηματικότητα [COM(2004) 70]») έχουν ως εξής:

- Ανάπτυξη και καλλιέργεια επιχειρηματικής νοοτροπίας: προκειμένου να μπορέσει να ευαισθητοποιήσει, μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα αναφορικά με την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων.
- Παρότρυνση περισσότερων ατόμων να γίνουν επιχειρηματίες: Μεγαλύτερη ενίσχυση και ανάπτυξη του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, δημιουργία διεπιχειρησιακών σχέσεων και ανάπτυξη και ενίσχυση του ρόλου των ευρωπαϊκών δικτύων υποστήριξης, όπως οι ευρωπαϊκές θυρίδες πληροφοριών (EIC) και τα κέντρα διάδοσης της καινοτομίας (IRC) συνδέοντάς τα με την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, την ενίσχυση των χρηματοδοτικών ευκαιριών, του φορολογικού πλαισίου, των φορολογικών διευκολύνσεων και κινήτρων για την κατάρτιση, ανάπτυξη και ενίσχυση του γυναικείου επιχειρηματικού ρόλου και τη συμμετοχή των γυναικών στις επιχειρηματικές δραστηριότητες, καθώς επίσης για το ξεκίνημα και την ενίσχυση των νέων επιχειρηματιών και των νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.
- Βελτίωση των κινήτρων, της χρηματοδότησης και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος: Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να συμβάλει στη βελτίωση του χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος για τις επιχειρηματικές δραστηριότητες και τις επιχειρήσεις, ιδιαίτερα στις ΜΜΕ, μέσω των χρηματοδοτικών μέσων-ενισχύσεων, των φορολογικών κινήτρων και διευκολύνσεων και τη δημιουργία ενός φιλικότερου κανονιστικού και διοικητικού πλαισίου για τις ΜΜΕ προκειμένου να δημιουργήσει ένα ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον που θα διευκολύνει την επιχειρηματική ανάπτυξη.
- Ανάπτυξη και υλοποίηση της «ατζέντας» για την επιχειρηματικότητα: Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να μεριμνήσει για την προώθηση της «ατζέντας της επιχειρηματικότητας» στο πλαίσιο όλων των άλλων τομέων πολιτικής που αφορούν τους επιχειρηματίες, και να τις συνδέσει με τις υπόλοιπες πολιτικές, όπως την E&TA και την καινοτομία, τη διακυβέρνηση, την ατζέντα για τη βιωσιμότητα, τη λειτουργία και την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς, τις πολιτικές για την απασχόληση, τη φορολογική πολιτική και τον ανταγωνισμό.

4.3. Κίνητρα και φορείς ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.

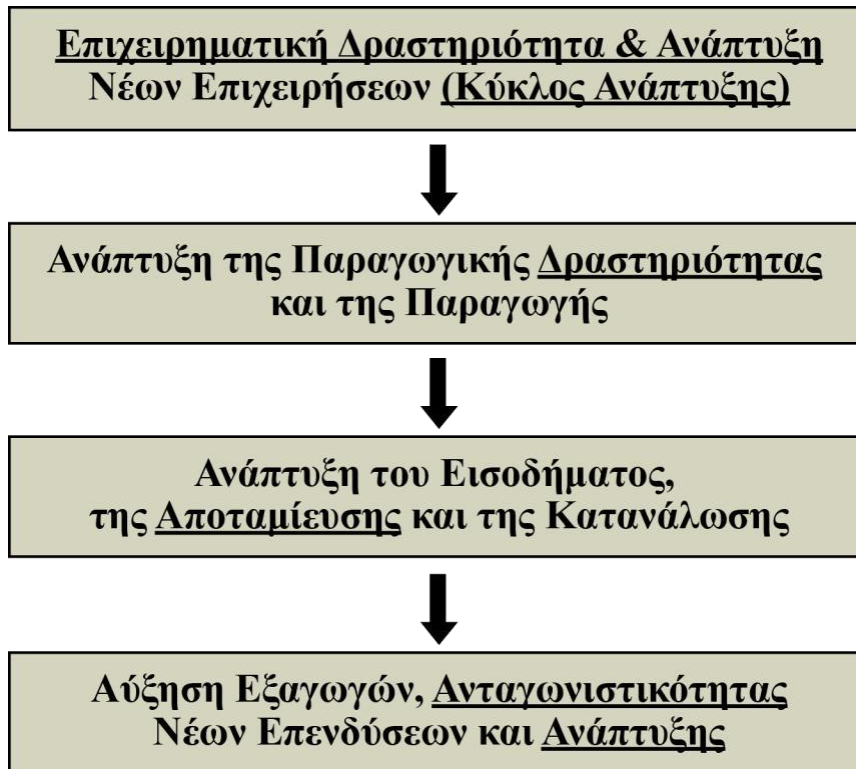
Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει την ανάπτυξη μέσω της επιχειρηματικής και παραγωγικής και καινοτομικής δραστηριότητας, της εκπαίδευσης και κατάρτισης και της αξιοποίησης του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού. Η νεανική επιχειρηματική δραστηριότητα αποτέλεσε ένα παράδειγμα «βέλτιστης πρακτικής» για την κατάρτιση και την εκπαίδευση σε θέματα επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας και της ατζέντας και κυβερνητικής στρατηγικής της Ε.Ε. την περίοδο 2000-2010. Η διευκόλυνση της «ανάπτυξης των νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων» αποτέλεσε επίσης βασική προτεραιότητα για το «στρατηγικό πλαίσιο» της ΕΕ 2020 που αφορούσε τη χρονική περίοδο 2010-2020. Ορισμένες από τις βασικές δράσεις για την ενίσχυση και ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και των νέων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Ε.Ε. έχουν ως εξής:

- Junior Chamber International: είναι η Ένωση Νέων Ανδρών (YMPCA) που ιδρύθηκε στις 13 Οκτωβρίου 1915, ενώ το 1916 έκανε μια διαφοροποίηση στο όνομά της από YMPCA, σε JCs ή Jaycees και τελικά υιοθέτησε την ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας και το στόχο της παροχής ευκαιριών ανάπτυξης και της παρότρυνσης των νέων για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (OECD, 2011). Σήμερα προάγει τη νεανική επιχειρηματικότητα μέσα από διάφορα τμήματα σε περίπου 50 χώρες, επιδιώκοντας την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και την προώθηση της νεανικής επιχειρηματικότητας.
- Junior enterprise & η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Νεανικών Επιχειρήσεων (European Confederation of Junior Enterprises): Η Junior Enterprise, δηλαδή η «Νεανική Επιχείρηση», αποτελεί μια τοπική μη κερδοσκοπική οργάνωση την οποία διαχειρίζονται εξ ολοκλήρου φοιτητές. Οι συμμετέχοντες φοιτητές προσφέρουν συμβουλευτικές υπηρεσίες στην αγορά, βιώνουν μοναδικές ευκαιρίες μάθησης πραγματοποιώντας επαγγελματικές εργασίες από τη μία πλευρά και ασκώντας τη διαχείριση μικρών και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων από την άλλη, ώστε με τον τρόπο αυτό να προσθέτουν πρακτική εμπειρία στις θεωρητικές τους δεξιότητες και να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ του ακαδημαϊκού και του επιχειρηματικού κόσμου. Η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Νεανικών Επιχειρήσεων (European Confederation of Junior Enterprises) που ιδρύθηκε το 1992 έχει ως βασικό σκοπό να «συνδέσει» όλες τις Εθνικές Συνομοσπονδίες Νεανικών Επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Τα ιδρυτικά μέλη της ήταν οι Κάτω Χώρες (FNJE), η Πορτογαλία (JEP), η Ιταλία (CIJE), η Ελβετία (USJE) και η Γαλλία (CNJE). Η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Νεανικών Επιχειρήσεων (JADE) συντονίζει τις διάφορες νεανικές πρωτοβουλίες σε όλη την Ευρώπη και προωθεί την ανάπτυξή τους, ενώ συνεργάζεται και με τα διάφορα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και με διεθνείς οργανισμούς, όπως για παράδειγμα, UNESCO, ΟΟΣΑ και Παγκόσμια Τράπεζα, για τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την επιχειρηματικότητα και την προώθηση της νεανικής επιχειρηματικότητας.

• European Network for Rural Development: Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΔΑΑ) παρέχει έναν στόχο για τη διασύνδεση της αγροτικής Ευρώπης, την ανταλλαγή εμπειριών με στόχο την αγροτική ανάπτυξη. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΔΑΑ) συστάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης, ώστε να βοηθήσει τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εφαρμόσουν τις δραστηριότητες του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, (European Commission, 2013).

Η σύνδεση της επιχειρηματικότητας με την ανάπτυξη παρουσιάζεται στο παρακάτω γράφημα.

Σχήμα 2 : Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη

4.4. Προγράμματα στήριξης και χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.

Σήμερα, σε εθνικό επίπεδο, στην Ε.Ε., οι χώρες μπορεί να κατηγοριοποιηθούν στις ακόλουθες τρεις ομάδες:

- Στην ομάδα των πιο πλούσιων χωρών, στην οποία περιλαμβάνονται όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε., εκτός από την Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία, όπου το εισόδημα είναι πάνω από τον μέσο όρο.
- Ακολουθεί μια ενδιάμεση ομάδα, με την Ελλάδα, την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Κύπρο, τη Μάλτα, τη Σλοβενία και την Τσεχία, όπου το εισόδημα ανέρχεται περίπου στο 80% του μέσου όρου και ο πληθυσμός στο 13% του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε.
- Η πραγματική όμως αλλαγή σε σύγκριση με τη σημερινή Ε.Ε. συνίσταται στην ύπαρξη μιας

τρίτης ομάδας, όπου περιλαμβάνονται οι υπόλοιπες οκτώ χώρες, στις οποίες το κατά κεφαλήν εισόδημα ανέρχεται περίπου στο 40% του μέσου όρου της Ε.Ε. Δηλαδή, πρόκειται για μια μεγάλη ομάδα, με πληθυσμό που αντιστοιχεί στο 16% του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε.-28.

Τα βασικότερα προγράμματα και ταμεία χρηματοδότησης (διαρθρωτικά ταμεία) στην Ε.Ε. είναι τα εξής :

Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ):

Το 1975 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και ξεκίνησε η χάραξη μιας βασικής ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν κυρίως η διεύρυνση το 1973 της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με την ένταξη του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας και της Δανίας, που αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης και η οικονομική κρίση, η οποία μετά το ενεργειακό πρόβλημα του 1973 περιόρισε δραστικά τόσο τους ρυθμούς ανάπτυξης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας όσο και τις δημοσιονομικές δυνατότητές τους για τη διάθεση πόρων στις φτωχότερες περιφέρειές τους.

Το ΕΤΠΑ έχει ως στόχο τη μείωση της απόκλισης μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των ευρωπαϊκών περιφερειών και της υστέρησης που παρουσιάζουν οι πλέον μειονεκτικές περιφέρειες. Στόχος του είναι να συμβάλει στην ενίσχυση της οικονομικής και της κοινωνικής συνοχής μειώνοντας τις περιφερειακές διαφορές. Η συμβολή αυτή πραγματοποιείται μέσω της στήριξης της ανάπτυξης και των διαρθρωτικών προσαρμογών των περιφερειακών οικονομιών, συμπεριλαμβανομένης και της ανασυγκρότησης βιομηχανικών περιοχών που παρακμάζουν. Η παρέμβαση του ΕΤΠΑ επικεντρώνεται σε θεματικές προτεραιότητες και χρηματοδοτήσεις που αφορούν: επενδύσεις που συμβάλλουν στη δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, επενδύσεις σε υποδομές, μέτρα στήριξης της περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης, που περιλαμβάνουν την παροχή βοήθειας και υπηρεσιών στις επιχειρήσεις, ιδίως στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), καινοτομία και οικονομία της γνώσης, ιδίως στον τομέα της βελτίωσης των δυνατοτήτων περιφερειακής έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας, της ενθάρρυνσης της ενεργειακής αποδοτικότητας, της προώθησης καθαρών δημόσιων αστικών μεταφορών και της ανάπτυξης σχεδίων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση φυσικών και τεχνολογικών κινδύνων, ανάπτυξη διασυνοριακών οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων μέσω κοινών στρατηγικών για τη βιώσιμη εδαφική ανάπτυξη, κ.α. Οι προτεραιότητες έχουν ως άξονα την καινοτομία, το περιβάλλον, τη βελτίωση της προσπε-λασιμότητας και τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής. Στόχος είναι να δοθεί προώθηση στη δικτύωση και την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των αρχών περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης.

Από το 1975 και μέχρι το 1984, το Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης χρηματοδοτούσε μόνο έργα ή ενέργειες που προτεινόταν από τα κράτη μέλη χωρίς ουσιαστική δυνατότητα αυτόνομης λειτουργίας. Ωστόσο, από το 1984 και μέχρι τη μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής (1988) μετά την υπογραφή της Ενιαίας Πράξης, ο τρόπος λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) διαφοροποιήθηκε σημαντικά. Η αλλαγή αυτή στον τρόπο λειτουργίας του ΕΤΠΑ δίνει έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

- Εισάγεται η έννοια της χρηματοδότησης προγραμμάτων και όχι μεμονωμένων έργων και η δυνατότητα ενίσχυσης και δραστηριοτήτων όχι απαραίτητα ενταγμένων στην εθνική περιφερειακή πολιτική.
- Εμφανίζεται πλέον και στην κοινοτική περιφερειακή πολιτική η έννοια της ενδογενούς ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών των περιφερειών.
- Η χρηματοδότηση των διαφόρων προγραμμάτων Ε&ΤΑ που αφορούν τις καινοτομικές δραστηριότητες και τις νέες τεχνολογίες γίνεται μέσω των βασικών χρηματοδοτικών πόρων των Ευρωπαϊκών Κοινοτικών Ταμείων, όπως παρουσιάζονται στο ακόλουθο πλαίσιο. Παράλληλα με τα διαρθρωτικά ταμεία υπάρχει μια σειρά άλλων χρηματοδοτικών μέσων για την εφαρμογή της διαρθρωτικής πολιτικής στην Κοινότητα: το Ταμείο Συνοχής για λιγότερο εύπορα κράτη μέλη (από το 1993), το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας καθώς και η δανειοδοτική δραστηριότητα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ).
- Σημαντική είναι η συνεισφορά των ταμείων ιδιαίτερα μετά τη διεύρυνση της Ένωσης. Αναφορικά με τις νέες χώρες που προσχώρησαν στην Ε.Ε. το 2004 και το 2007, οι εισοδηματικές ανισότητες παρουσίασαν μεγάλη αύξηση. Για παράδειγμα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανερχόταν μόλις σε 35% του μέσου όρου της Ε.Ε. στη Βουλγαρία και 38% στη Ρουμανία, ενώ αντίστοιχα η εισοδος των δύο χωρών μείωσε το μέσο επίπεδο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ε.Ε. λίγο περισσότερο από 4%. Η διεύρυνση αυτή επίσης προσέθεσε 8,6% στην εδαφική έκταση της Ένωσης και 6,3% στο σύνολο του πληθυσμού της και θεωρείται ως παρόμοια προσθήκη με εκείνη που πραγματοποιήθηκε όταν η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία έγιναν μέλη στα μέσα της δεκαετίας του 1990.

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (2007-2013)

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο δημιουργήθηκε το 1960 και σήμερα αποτελεί ένα ολοένα πιο σημαντικό μέσο της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα της αγοράς εργασίας. Βασίζεται στον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1081/2006 του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 [Επίσημη Εφημερίδα L 210 της 31.07.2006]. Υποστηρίζει τις προτεραιότητες της Κοινότητας αναφορικά με την ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, την αύξηση της παραγωγικότητας

και της ανταγωνιστικότητας και την ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, αποσκοπεί να συμβάλει:

- στην επίτευξη της πλήρους απασχόλησης,
- στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής,
- στη βελτίωση της απασχόλησης και των δυνατοτήτων απασχόλησης, στη βελτίωση της ποιότητας και της παραγωγικότητας της εργασίας,
- στην προαγωγή της κοινωνικής ένταξης, ιδίως στην πρόσβαση των λιγότερο ευνοημένων ατόμων στην απασχόληση, στη μείωση των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών ανισοτήτων στον τομέα της απασχόλησης.

Ταμείο Συνοχής

Το Ταμείο Συνοχής ιδρύθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ συμπληρωματικά προς τα διαρθρωτικά ταμεία και βοηθάει τα κράτη μέλη των οποίων το ΑΕΠ ανά κάτοικο είναι χαμηλότερο του 90% του μέσου κοινοτικού- δηλαδή την Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία- προκειμένου να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, συγχρηματοδοτώντας περιβαλλοντικά έργα και υποδομές στον τομέα των μεταφορών διευρωπαϊκά. Συνολικά, από το 2000 έως το 2006, διατέθηκαν 213 δισ. € για να βελτιωθεί η οικονομική κατάσταση των μειονεκτικών περιφερειών, των περιοχών που παρουσιάζουν ειδικά μειονεκτήματα και των ευάλωτων κοινωνικών κατηγοριών. Για την περίοδο 2007-2013, οι διατάξεις για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής προέβλεπαν ότι το Ταμείο Συνοχής ενισχύει δράσεις στο πλαίσιο του στόχου «Σύγκλιση». Σκοπός του στόχου αυτού είναι η επιτάχυνση της σύγκλισης των κρατών μελών και των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών μέσω της βελτίωσης των συνθηκών ανάπτυξης και απασχόλησης. Η ανώτατη χρηματοδοτική συνεισφορά του Ταμείου Συνοχής στις δημόσιες δαπάνες που συγχρηματοδοτούνται στα κράτη μέλη έχει οριστεί στο 85%. Σκοπός του Ταμείου Συνοχής είναι η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με προοπτική την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.

Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ)

Επιπλέον, στο πλαίσιο της Κοινοτικής βοήθειας προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της κοινότητας, το 1985 εγκρίθηκαν τα ΜΟΠ (Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα) που στόχος τους ήταν να βοηθήσουν τις περιφέρειες και τις οικονομίες των μεσογειακών κρατών μελών. Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα θεωρήθηκαν ως ουσιαστική άσκηση Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής. Ο συνολικός προϋπολογισμός για όλα τα ΜΟΠ ήταν 3,8 δισ. € και η Ε.Ε. συμμετείχε με 1,8 δισ. € για την επταετία 1985-1992. Περίπου το 60% του συνολικού

προϋπολογισμού (δηλαδή περίπου 2 δισ. €) δόθηκαν στην Ελλάδα στη χρονική περίοδο 1986-1992 για να μειωθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις από τη διεύρυνση της Κοινότητας και την είσοδο της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Από την Ελλάδα υπεβλήθησαν αρκετά προγράμματα που κάλυπταν ευρύτερες περιφέρειες της χώρας και ένα πρόγραμμα για την ανάπτυξη της Πληροφορικής.

Οι σημαντικές διαφορές που υπάρχουν στην οικονομική ανάπτυξη μεταξύ των κρατών μελών οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) στη χρησιμοποίηση ορισμένων εργαλείων για την εξομάλυνσή τους. Τα εργαλεία αυτά είναι τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.) και τα Αυτόνομα Προγράμματα, που υπογράφονται μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του κάθε κράτους μέλους. Σύμφωνα με τις νέες διαδικασίες της διαρθρωτικής-περιφερειακής δράσης της Ε.Κ., κάθε κράτος μέλος θα έπρεπε να υποβάλει ένα συνολικό πρόγραμμα-πλαίσιο ονομαζόμενο «Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης» (Κ.Π.Σ.)⁷.

Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης: (1989-1993)

Για τη χρονική περίοδο 1989-1993, το Κ.Π.Σ. καθόριζε το συνολικό ποσό των επενδύσεων για την ανάπτυξη της οικονομίας κάθε χώρας τόσο από εθνικούς όσο και από κοινοτικούς πόρους, οι οποίοι προέρχονταν από τα διαρθρωτικά Ταμεία της Ε.Ε. και από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Με τον τρόπο αυτόν, κάθε κράτος μέλος δεσμευόταν ότι θα χρηματοδοτήσει επενδυτικά προγράμματα συγκεκριμένου ύψους. Στην περίπτωση των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, τα επενδυτικά αυτά προγράμματα έφθασαν να αντιπροσωπεύουν υψηλά ποσοστά του ΑΕΠ.

Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1994-1999)

Το Β' Κ.Π.Σ. διεκπεραιώθηκε την περίοδο 1994-1999 και περιλάμβανε τους εξής έξι στόχους:

- Στόχος 1: ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών.
- Στόχος 2: ανασυγκρότηση των βιομηχανικών περιφερειών και περιοχών που πλήττονταν από παρακμή.
- Στόχος 3: μακροχρόνια ανεργία και επαγγελματική ένταξη.
- Στόχος 4: προσαρμογή στις βιομηχανικές μεταβολές.
- Στόχος 5α: προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων και των διαρθρώσεων της αλιείας.
- Στόχος 5β: ανάπτυξη των ευαίσθητων αγροτικών περιοχών.
- Στόχος 6: (που δημιουργήθηκε από την πράξη προσχώρησης της Αυστρίας, Φινλανδίας και Σουηδίας): ανάπτυξη των ιδιαίτερα αραιοκατοικημένων περιφερειών.

⁷ Διεξοδική περιγραφή και ανάλυση των κύριων σταδίων της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής πραγματοποιείται στο Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης (2003).

Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (2000-2006)

Τον Μάρτιο του 1999, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων που συνήλθαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Βερολίνο αποφάσισαν να διαθέσουν 260 δισ. € στις διαρθρωτικές δράσεις της Ε.Ε. μεταξύ 2000 και 2006. Από το εν λόγω ποσό, 213 δισ.€ προορίζονταν για τα δεκαπέντε τότε κράτη μέλη μέσω των παρεμβάσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων (195 δισ. €) και του Ταμείου Συνοχής (18 δισ. €). Ορισμένα από τα βασικά Προγράμματα που εντάσσονται στο Γ' Κ.Π.Σ. και αφορούν σε συγκεκριμένους νομούς ή και σε όλη την Ελλάδα ήταν τα ακόλουθα:

- Περιφερειακό Επενδυτικό Πρόγραμμα για τη Στερεά Ελλάδα.
- Επιχειρηματικό Πρόγραμμα για την Κοινωνία της Πληροφορίας.
- Επιχειρηματικό Πρόγραμμα για την Ανταγωνιστικότητα.
- Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal.
- Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader.
- Επιχειρηματικό Πρόγραμμα για Απασχόληση & Επαγγελματική Κατάρτιση.

Οι συνολικοί πόροι του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και του Ταμείου Συνοχής για την Ελλάδα ανέρχονταν σε 47,54 δισ. €. Η δημόσια δαπάνη, εθνική και κοινοτική, ανερχόταν σε 36,68 δισ. € και η εκτιμώμενη ιδιωτική συμμετοχή ανερχόταν σε 10,86 δισ. €. Παράλληλα, σημαντικοί πόροι αντλήθηκαν μέσω των τεσσάρων Κοινοτικών πρωτοβουλιών (Interreg, Leader, Equal και Urban).

ΕΣΠΑ Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Δ' Κ.Π.Σ.) (2007-2013)

Με το ΕΣΠΑ η Ελλάδα είχε στη διάθεσή της περίπου 39,4 δισ. € από κοινοτικούς, εθνικούς και ιδιωτικούς πόρους στη χρονική περίοδο μέχρι το 2013 με σκοπό να ενισχυθούν οι δυνάμεις της επιχειρηματικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της περιφέρειας και της κοινωνικής συνοχής.

Ορισμένοι από τους βασικούς στόχους του ΕΣΠΑ 2007- 2013 ήταν :

- Η ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Προώθηση της καινοτομίας ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.
- Αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας.
- Αστική ανάπτυξη.
- Άμβλυνση ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- Διαμόρφωση σύγχρονης αυτοδύναμης οικονομίας.
- Ορθολογική προστασία και συνεχής βελτίωση του περιβάλλοντος.
- Αναβάθμιση της ποιότητας διαβίωσης των κατοίκων.

Επίσης επρόκειτο να υλοποιηθούν εννέα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα, που απορροφούσαν το 61,5% των πόρων και πέντε περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα στα οποία κατανέμετο το 38,5% της δημόσιας χρηματοδότησης. Πιο συγκεκριμένα:

- «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα», με δημόσια χρηματοδότηση (εθνική και κοινοτική) 1,72 δισ. € και κύρια έμφαση στην έρευνα, την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την ανάπτυξη εναλλακτικών ενεργειακών πηγών και τον περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.
- «Ψηφιακή Σύγκλιση» με 1,15 δισ. €, για την περαιτέρω διάδοση της πληροφορικής, κυρίως στο Δημόσιο, στον τουρισμό, στη ναυτιλία και στον πολιτισμό.
- «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας», με 7,4 δισ. € για την ανάπτυξη μεταφορικών δικτύων.
- «Περιβάλλον-Αειφόρος Ανάπτυξη» με 2,77 δισ. €, για τη διαχείριση των αποβλήτων, τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, την ορθολογική διαχείριση των εδαφικών συστημάτων, τη διαχείριση των υδατικών πόρων και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την αειφόρο διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος.
- «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας της Δημόσιας Διοίκησης» με 675 εκ. €, με στόχο την αναβάθμιση του θεσμικού περιβάλλοντος της δημόσιας διοίκησης, αλλά και τον εξορθολογισμό των διοικητικών δομών, με γνώμονα την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, την απλούστευση και επιτάχυνση των διοικητικών διαδικασιών.
- «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» με 3 δισ. € δημόσια χρηματοδότηση, με σκοπό τη διεύρυνση, αναδιοργάνωση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών στην αγορά εργασίας, καθώς και την ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης και εξέλιξής τους στην αγορά εργασίας, την ενίσχυση της απασχόλησης των νέων, τη μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας, την αύξηση των δημιουργούμενων βιώσιμων επιχειρήσεων από αυτοαπασχολούμενους, ιδιαίτερα νέους άνεργους, τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των δομών και των συστημάτων της αγοράς εργασίας για την εξυπηρέτηση του πολίτη.

Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) (2014 – 2020)

Το ΕΣΠΑ⁸ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) 2014-2020 αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020 με τη

⁸ Το αναπτυξιακό όραμα του ΕΣΠΑ συνοψίζεται στη φράση «Συμβολή στην αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας με ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της χώρας και τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, έχοντας ως αιχμή την εξωστρέφει, καινοτόμο και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης.»

συνδρομή σημαντικών πόρων που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μέσω της υλοποίησης του ΕΣΠΑ επιδιώκεται η αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της χώρας που συνετέλεσαν στην εμφάνιση της οικονομικής κρίσης αλλά και των προβλημάτων, οικονομικών και κοινωνικών, που αυτή δημιούργησε. Επίσης, το ΕΣΠΑ 2014-2020 καλείται να συνδράμει στην επίτευξη των εθνικών στόχων έναντι της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Στόχος της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι η προαγωγή μιας ανάπτυξης:

- έξυπνης, με αποτελεσματικότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση, την έρευνα και την καινοτομία,
- βιώσιμης, χάρη στην αποφασιστική μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, και
- χωρίς αποκλεισμούς, με ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη μείωση της φτώχειας.

Συνοπτικά οι στόχοι της χρηματοδότησης είναι :

1. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας

- Μετάβαση σε δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας
- Δημιουργία περιβάλλοντος φιλικού προς τις επιχειρήσεις που προσελκύει επενδύσεις
- Αξιοποίηση της έρευνας και της καινοτομίας για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας νέων και υφιστάμενων επιχειρήσεων

2. Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση

- Εκπαίδευση και διά βίου μάθηση
- Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και πρόσβαση στην απασχόληση με έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας ειδικά για τους νέους
- Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας

3. Προστασία του περιβάλλοντος – Μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον

- Προστασία του περιβάλλοντος
- Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης των κινδύνων
- Μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα

4. Ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – ολοκλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη

- Δίκτυα μεταφορών με έμφαση στην ολοκλήρωση των Διευρωπαϊκών Δικτύων Μεταφορών, τους κάθετους άξονες και τη λειτουργική διασύνδεση των μεταφορικών μέσων

- Ενεργειακά δίκτυα
- Ευρυζωνικά δίκτυα

5. Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης

Καθοριστικό στοιχείο στον αναπτυξιακό σχεδιασμό της περιόδου 2014-2020 αποτέλεσε η εκπόνηση της εθνικής και των περιφερειακών Στρατηγικών Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση. Στο πλαίσιο των στρατηγικών αυτών, η χώρα και οι Περιφέρειές της καλούνται να εντοπίσουν τις δραστηριότητες εκείνες στις οποίες παρουσιάζουν ή είναι σε θέση να οικοδομήσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και σε αυτές να επικεντρώσουν τους διαθέσιμους πόρους και τις προσπάθειες ώστε να καταστεί δυνατή η επίτευξη σημαντικών αναπτυξιακών αποτελεσμάτων. Σε εθνικό επίπεδο έχουν προσδιοριστεί οκτώ κλάδοι στους οποίους θα δοθεί προτεραιότητα και αναμένεται να έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή στην οικονομική μεγέθυνση. Οι κλάδοι αυτοί είναι η Αγρο-διατροφή, Υγεία – φάρμακα, Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, Ενέργεια, Περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη, Μεταφορές, Υλικά – κατασκευές και Τουρισμός, πολιτισμός, δημιουργικές βιομηχανίες.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του αναπτυξιακού σχεδιασμού της περιόδου 2014-2020 αποτελούν οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις. Πρόκειται για εργαλεία ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών σε περιοχές που παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα ή διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δεξιότητες. Στο πλαίσιο των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων είναι δυνατή η υλοποίηση συνδυασμένων επενδύσεων, οι οποίες χρηματοδοτούνται από περισσότερα του ενός Ταμεία, με στόχο την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των προβλημάτων ή την πλήρη αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων μιας περιοχής.

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτελείται από 20 Προγράμματα, από τα οποία τα 7 είναι Τομεακά και τα 13 Περιφερειακά:

- Τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα αφορούν ένα ή περισσότερους τομείς και έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα
- Τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, ένα για κάθε μία από τις ελληνικές Περιφέρειες, περιλαμβάνουν δράσεις περιφερειακής εμβέλειας

Κεφάλαιο 5ο

Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Στο Κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται το εθνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η επιχειρηματικότητα. Τα βασικά προγράμματα και εργαλεία ενίσχυσης και χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας στην χώρα μας σήμερα, το πλαίσιο λειτουργίας των νεοφυών επιχειρήσεων καθώς και μία σειρά διαπιστώσεων – αποτιμήσεων – αξιολογήσεων, στη βάση συγκεκριμένων μελετών, εκθέσεων και σχετικών δεικτών, αναφορικά με το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα.

5.1. Το εθνικό πλαίσιο

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί βασική διάσταση της αναπτυξιακής διαδικασίας στη σύγχρονη ελληνική οικονομία. Το κύριο χαρακτηριστικό του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος είναι η κυριαρχία της μικρής και μεσαίας κλίμακας επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία, με συνέπεια το κύριο χαρακτηριστικό της δραστηριότητας των ελληνικών επιχειρήσεων να είναι η χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα και η χαμηλή συμμετοχή σε «προωθούμενες» δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης. Η επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα φαίνεται να παίρνει τη μορφή ατομικής ή οικογενειακής προσπάθειας (Ιωαννίδης, 2004) σε κλάδους με χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης, χαμηλή κερδοφορία και αυξημένη διείσδυση εισαγωγών.

Στους κατωτέρω πίνακες παρατίθενται στοιχεία του 2013 σχετικά με τον αριθμό των επιχειρήσεων ανά Περιφέρεια της χώρας (ICAP - 2013), την κατανομή των εταιρειών βάσει νομικής μορφής, βάσει κλάδου δραστηριότητας, καθώς και ανά γεωγραφικό διαμέρισμα, σε όλη την επικράτεια της χώρας.

Πίνακας 2 : Αριθμός επιχειρήσεων ανά περιφέρεια, 2013

Περιφέρεια	Αριθμός Επιχειρήσεων	Ποσοστό (%)
Αν. Μακεδονίας & Θράκης	9.789	4,82
Κεντρικής Μακεδονίας	33.547	16,53
Δυτικής Μακεδονίας	4.552	2,24
Ηπείρου	5.739	2,83
Θεσσαλίας	11.757	5,79
Ιονίων Νήσων	4.269	2,10
Δυτικής Ελλάδας	10.620	5,23
Στερεάς Ελλάδας	8.331	4,10
Αττικής	81.757	40,28
Πελοποννήσου	9.817	4,84
Βορείου Αιγαίου	3.433	1,69

Νοτίου Αιγαίου	7.225	3,56
Κρήτης	12.147	5,98
Σύνολο	202.983	100

Πηγή: Capital (2014). «Icar». Ανάκτηση από: <http://www.capital.gr/story/1939180> [2015]

Πίνακας 3 : Κατανομή εταιριών βάσει νομικής μορφής

Νομική Μορφή	Αριθμός- Σύνολο Εταιρειών
Ανώνυμη Εταιρεία	17.556
Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης	3.163
Ομόρρυθμη Εταιρία	71
Ετερόρρυθμη Εταιρία	43
Μονοπρόσωπη Ε.Π.Ε.	1.582
Λοιπές	82
Σύνολο	22.497

Πηγή: Capital (2014). «Icar» Ανάκτηση από: <http://www.capital.gr/story/1939180> [2015]

Πίνακας 4 : Κατανομή εταιριών ανά γεωγραφικό διαμέρισμα

Περιφέρεια	Αριθμός- Σύνολο Εταιρειών
Νησιά Ιονίου	676
Κρήτη	1.210
Μακεδονία	3.786
Νησιά Αιγαίου	1.205
Στερεά Ελλάδα & Εύβοια	12.501
Πελοπόννησος	1.303
Θεσσαλία	937
Ήπειρος	432
Θράκη	447
Σύνολο	22.497

Πηγή: Capital (2014). «Icar». Ανάκτηση από: <http://www.capital.gr/story/1939180> [2015]

Πίνακας 5 : Κατανομή εταιριών βάσει κλάδου δραστηριότητας

Κλάδος	Αριθμός- Σύνολο Εταιρειών
Βιομηχανία	4.574
Εμπόριο	6.756
Υπηρεσίες-Λοιποί Κλάδοι	11.167
Σύνολο	22.497

Πηγή: Capital (2014). «Icar». Ανάκτηση από: <http://www.capital.gr/story/1939180> [2015]

Η ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στη Ελλάδα, τόσο από τους Έλληνες όσο και τους ξένους επιχειρηματίες, δυσχεραίνεται από το δαιδαλώδες κανονιστικό και θεσμικό πλαίσιο, τις ανεπαρκείς υποδομές και το υψηλό κόστος χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Στο κλίμα αυτό συντελούν επίσης, η ασθενής επιχειρηματική κουλτούρα, οι αναχρονιστικές διοικητικές αντιλήψεις και πρακτικές, η μείωση συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα στο ΑΕΠ, η μείωση των παραγωγικών επενδύσεων, το υψηλό εργατικό κόστος, καθώς και η απουσία δικτύων και κοινωνικών και οικονομικών διασυνδέσεων (Ιωαννίδης, 2007). Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας συνιστά η παροχή οργανωμένης επιχειρηματικής υποδομής. Άλλο σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας συνιστά η ύπαρξη και σωστή λειτουργία ενός συνόλου δομών (άυλης) υποστήριξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

5.2. Προγράμματα χρηματοδότησης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στο εθνικό πεδίο

Τα κυριότερα προγράμματα ενίσχυσης και οι πηγές χρηματοδότησης για τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα σήμερα είναι :

- Ο Τραπεζικός Δανεισμός
- Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 και πλέον το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020
- Ο Επενδυτικός – Αναπτυξιακός Νόμος
- Η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα (πρώην Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ETEAN ΑΕ)
- Οι επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί (clusters) και οι Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων (Business Incubators)
- Τα Τεχνολογικά Πάρκα
- Τα Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Venture Capital)
- Οι Ιδιώτες Επενδυτές (Business Angels)
- Η Πρακτόρευση Απαιτήσεων (Factoring)
- Η Χρηματοδοτική Μίσθωση (Leasing)

5.2.1 Ο Τραπεζικός Δανεισμός

Ο δανεισμός μέσω του πιστωτικού συστήματος είναι ο πιο συνήθης τρόπος χρηματοδότησης (κυρίως για κεφάλαιο κίνησης) των υφιστάμενων επιχειρήσεων εν αντιθέσει με τις νέες επιχειρήσεις οι οποίες στην αρχή κατά κανόνα δυσκολεύονται στην εύρεση χρηματοδότησης. Οι τράπεζες προσφέρουν διάφορα τραπεζικά προϊόντα που διακρίνονται σε βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Τα βραχυπρόθεσμα δάνεια (ανοιχτά ή ανακυκλούμενα δάνεια, αλληλόχρεοι λογαριασμοί κ.λπ.) αφορούν στην κάλυψη δαπανών για κεφάλαιο κίνησης, ενισχύοντας την

ρευστότητα της επιχείρησης και καλύπτοντας ενίοτε έκτακτες ή εποχικές ανάγκες. Τα μακροπρόθεσμα δάνεια περιλαμβάνουν τα δάνεια εγκατάστασης και τα δάνεια επαγγελματικού εξοπλισμού, έχουν χαμηλότερο επιτόκιο λόγω της μεγαλύτερης διάρκειας αποπληρωμής τους (αφορούν κυρίως δάνεια για επαγγελματική στέγη, δάνεια για αγορά πάγιου εξοπλισμού κ.λπ.).

5.2.2 Το ΕΣΠΑ

Το ΕΣΠΑ 2007-2013 (Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς) αποτέλεσε έναν από τους πιο σημαντικούς και βασικούς μοχλούς στήριξης και ανάπτυξης της οικονομίας. Η στοχοθεσία του ΕΣΠΑ διατυπώθηκε σε 4 επίπεδα:

- στο επίπεδο των στρατηγικών στόχων του ΕΣΠΑ,
- στο επίπεδο των θεματικών (5) και χωρικών (3) προτεραιοτήτων, όπως απαιτείται από το Γενικό Κανονισμό των Ταμείων,
- στο επίπεδο των Γενικών Στόχων (17), στους οποίους αναλύεται κάθε θεματική προτεραιότητα,
- στο επίπεδο των ειδικών στόχων και των κύριων μέσων επίτευξης.

Η αρχιτεκτονική των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΕΠ) του ΕΣΠΑ 2007–2013 διαμορφώθηκε έτσι ώστε να υλοποιηθούν με το βέλτιστο τρόπο οι στρατηγικές επιλογές της χώρας, ενώ λήφθηκαν υπόψη τα νέα δεδομένα της προγραμματικής περιόδου 2007-2013 (63% του πληθυσμού της χώρας σε καθεστώς μεταβατικής στήριξης). Το νέο σχήμα χαρακτηριζόταν από μικρότερο πλήθος Επιχειρησιακών Προγραμμάτων σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο 2000-2006, που οδηγούσε σε πιο ευέλικτο σχήμα διαχείρισης. Ως εκ τούτου, ο στρατηγικός σχεδιασμός της χώρας για την περίοδο 2007-2013 υλοποιήθηκε μέσα από οκτώ (8) Τομεακά ΕΠ, πέντε (5) Περιφερειακά ΕΠ και δεκατέσσερα (14) Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας. Η εν λόγω διαδικασία λειτούργησε ως εξής: Τα “θεματικά” Επιχειρησιακά Προγράμματα αντανakλούσαν τις ανάγκες σε εθνικό επίπεδο και η αρμοδιότητα της διαχείρισης των κονδυλίων τους περνούσε στα αντίστοιχα Υπουργεία. Για παράδειγμα, την ευθύνη του "Επιχειρησιακού Προγράμματος Διοικητική Μεταρρύθμιση", το οποίο επέβλεπε έργα σχετικά με την απλοποίηση της δημόσιας διοίκησης, κ.λ.π., είχε το υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης. Αντιστοίχως, τα δεκατρία Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π.) αντανakλούσαν τις ανάγκες σε τοπικό επίπεδο και υλοποιήθηκαν από τις δεκατρείς περιφέρειες της χώρας (τα Π.Ε.Π. αναλύονται εκτενέστερα παρακάτω).

Το ΕΣΠΑ 2014 - 2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο της προγραμματικής περιόδου 2014 - 2020 για την ανάπτυξη της χώρας με τη συνδρομή σημαντικών πόρων που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μέσω της υλοποίησης του ΕΣΠΑ επιδιώκεται η αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της χώρας που συνετέλεσαν στην εμφάνιση της οικονομικής κρίσης αλλά και των προβλημάτων, οικονομικών και κοινωνικών, που αυτή δημιούργησε. Επίσης, το ΕΣΠΑ 2014-2020 καλείται να συνδράμει στην επίτευξη των εθνικών στόχων έναντι της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Στόχος της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι η προαγωγή μιας ανάπτυξης:

- έξυπνης, με αποτελεσματικότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση, την έρευνα και την καινοτομία,
- βιώσιμης, χάρη στην αποφασιστική μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, και
- χωρίς αποκλεισμούς, με ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη μείωση της φτώχειας.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του ΕΣΠΑ 2014 – 2020 είναι 26 δισ. ευρώ (κοινοτικοί πόροι 20,84 δισ. ευρώ και εθνική δημόσια δαπάνη 5,16 δισ. ευρώ), η συγχρηματοδότηση γίνεται από το Ταμείο Συνοχής, το Ε.Τ.Π.Α., το Ε.Κ.Τ., το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας.

Φυσικά μέσω της Ε.Ε. αναπτύχθηκαν κατά διαστήματα διάφορα επιπλέον χρηματοδοτικά εργαλεία και κοινοτικές πρωτοβολίες όπως, μεταξύ άλλων, τα εργαλεία Jeremie⁹ και Jessica¹⁰.

5.2.3 Ο Επενδυτικός – Αναπτυξιακός Νόμος

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. η Πολιτεία προσπάθησε να οικοδομήσει μία συνεκτική και αποτελεσματική αναπτυξιακή πολιτική για την ενίσχυση της οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό προέβη στη θέσπιση διαφόρων νομοθετημάτων με στόχο την ενδυνάμωση της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ο ν.1262/1982 (για την περιφερειακή ανάπτυξη), ο ν.1892/1990 (με κίνητρα για την πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων, ο ν.2601/1998 (για την ανάπτυξη των ιδιωτικών επενδύσεων, την αύξηση της

⁹ Η πρωτοβουλία JEREMIE (Joint European Resources for Small and Medium-sized Enterprises – Κοινοί ευρωπαϊκοί πόροι για τις πολύ μικρές ως μεσαίες επιχειρήσεις) παρέχει στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), διαμέσου των εθνικών και περιφερειακών Διαχειριστικών Αρχών τους, τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν μέρος των ενισχύσεων που λαμβάνουν από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ, για τη χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) με ίδια κεφάλαια, δάνεια ή εγγυήσεις, μέσω ενός ταμείου ανακυκλούμενων πιστώσεων («Ταμείο Χαρτοφυλακίου»), το οποίο λειτουργεί ως κεντρικός φορέας διοχέτευσης των πόρων (fund of funds). Η πρωτοβουλία αυτή αναπτύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΑΕ), το οποίο ανήκει στον Όμιλο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

¹⁰ JESSICA είναι το αγγλικό ακρωνύμιο της πρωτοβουλίας « Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas » (Κοινή ευρωπαϊκή υποστήριξη για βιώσιμες επενδύσεις σε αστικές περιοχές). Η πρωτοβουλία αυτή αναπτύσσεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕΠ), σε συνεργασία με την Τράπεζα Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEB). Μέσω των νέων διαδικασιών, παρέχεται στα κράτη μέλη η ευ- χέρεια να χρησιμοποιήσουν μέρος των μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων που λαμβάνουν από την ΕΕ μέσω των διαρθρωτικών ταμείων, για να επενδύουν, υπό μορφή επιστρεπτέων χρηματοδοτήσεων, σε έργα που εντάσσονται στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδίων για την προαγωγή βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Οι επενδύσεις αυτές, οι οποίες μπορούν να έχουν τη μορφή ιδίων κεφαλαίων, δανείων και/ή εγγυήσεων, πραγματοποιούνται μέσω Ταμείων Αστικής Ανάπτυξης και, εάν είναι απαραίτητο, μέσω Ταμείων Συμμετοχών (Holding Funds).

ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και την προστασία του περιβάλλοντος), ο ν.3299/2004 (με κίνητρα για τις ιδιωτικές επενδύσεις με σκοπό την περιφερειακή σύγκλιση), καθώς και οι επενδυτικοί νόμοι 3908/2011 και 4146/2013, εν μέσω της οικονομικής ύφεσης με στόχο την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τέλος, σκοπός του πιο πρόσφατου αναπτυξιακού νόμου (ν.4399/2016) είναι η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης με σεβασμό στους περιβαλλοντικούς πόρους, η τεχνολογική αναβάθμιση, η διαμόρφωση μιας νέας εξωστρεφούς εθνικής ταυτότητας (branding), η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης γνώσης, η μετακίνηση στην αλυσίδα παραγωγής της αξίας για την παραγωγή πιο σύνθετων προϊόντων, η προσφορά καλύτερων υπηρεσιών και εν τέλει η εξασφάλιση καλύτερης θέσης της χώρας στο Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας.

Ο Επενδυτικός – Αναπτυξιακός νόμος είναι ένα χρηματοδοτικό εργαλείο που βοηθά σημαντικά τους υφιστάμενους και τους νέους επιχειρηματίες. Δίδει τη δυνατότητα επιδότησης μέσω της υποβολής επενδυτικών σχεδίων. Η επιδότηση χορηγείται για την ίδρυση, επέκταση και τον εκσυγχρονισμό της επιχείρησης. Εστιάζει κυρίως στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και στους ανερχόμενους κλάδους της οικονομίας.

5.2.4 Η ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα (πρώην ΕΤΕΑΝ ΑΕ)

Η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα (ιδρυτικός ν.3912/2011, όπως ισχύει, και ν.4609/2019) ανήκει στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό χώρο με αντικείμενο τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και διαχείριση στοχευμένων χρηματοδοτικών δράσεων με εφαρμογή σύγχρονων χρηματοοικονομικών εργαλείων που προωθούνται μέσω των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις όλων των κλάδων της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, διαχειρίζεται τα ίδια κεφάλαιά της, καθώς και τα κεφάλαια που της αποδίδονται προς διαχείριση από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή/και εθνικούς πόρους.

Το επιχειρηματικό μοντέλο του φορέα εκτείνεται:

- Στο σχεδιασμό, υλοποίηση και διαχείριση Ταμείων Χαρτοφυλακίου, δηλαδή αυτοτελών οικονομικών σχημάτων συγκεκριμένου σκοπού και χρονοδιαγράμματος υλοποίησης.
- Στην ανάπτυξη και διαχείριση Ταμείων/Προγραμμάτων Δανειοδοτήσεων εντός ή εκτός οντότητας- ομπρέλας Ταμείου Χαρτοφυλακίου
- Στην ανάπτυξη και διαχείριση Ταμείων/Προγραμμάτων Εγγυήσεων εντός ή εκτός οντότητας-ομπρέλας Ταμείου Χαρτοφυλακίου
- Στον συνδυασμό των παραπάνω

Σήμερα η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα διαχειρίζεται τα ακόλουθα Ταμεία Χαρτοφυλακίου, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και λειτουργούν ως ανεξάρτητες διοικητικά χρηματοδοτικές μονάδες:

- το Ταμείο Επιχειρηματικότητας I (Ταμείο Δανειοδοτήσεων και Ταμείο Εγγυήσεων)
- το Ταμείο Επιχειρηματικότητας II
- το Ταμείο Εξοικονομώ κατ' οίκον I (Ταμείο Δανειοδοτήσεων)
- το Ταμείο Εξοικονομώ κατ' οίκον II

Η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, ως ειδικός χρηματοπιστωτικός οργανισμός υπόκειται στην εποπτεία της Τραπεζής Ελλάδος επί θεμάτων παροχής χρηματοδότησης μέσω πιστώσεων ή εγγυήσεων από την Εταιρεία με χρήση ιδίων κεφαλαίων.

Η ενεργή υποστήριξη της επιχειρηματικότητας των μικρομεσαίων οικονομικών μονάδων αποτελεί τον πυρήνα της εταιρικής αποστολής της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας. Με γνώμονα τις διεθνώς αποδεκτές αρχές εταιρικής διακυβέρνησης, την καλλιέργεια σταθερών αμοιβαίων σχέσεων συνεργασίας με το τραπεζικό σύστημα και τους συνεπενδυτές της, αξιοποιεί την τεχνογνωσία και τις συνέργειες με θεσμικούς εταίρους για την δημιουργία προστιθέμενης αξίας για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα.

5.2.5 Οι επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί (clusters) και οι Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων (Business Incubators)

Οι επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί (clusters) αποτελούν μορφές συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και άλλων φορέων (π.χ. πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα, επαγγελματικές ενώσεις, επιμελητήρια) που προωθούν την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα, διαθέτοντας τα ακόλουθα κύρια χαρακτηριστικά:

- Την ανεξαρτησία των συμμετεχόντων στο cluster επιχειρήσεων/φορέων που συνεργάζονται, αλλά ταυτόχρονα μπορούν και να ανταγωνίζονται μεταξύ τους, ενώ δεν είναι απαραίτητο να ανήκουν στον ίδιο ή σε παρεμφερείς στατιστικά κλάδους.
- Την ισότιμη συμμετοχή των φορέων στο cluster, το οποίο αποτελεί μία ξεχωριστή οντότητα, η οποία εξελίσσεται (δεν είναι απαραίτητο να είναι εταιρεία, αλλά μία σύμπραξη με κοινά αποδεκτούς όρους και στόχους), ενώ οι σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων είναι ελαστικές.
- Την αμοιβαία ωφέλεια από τη συνεργασία αυτή που προσφέρει το μεγαλύτερο σχήμα σε πεδία όπου μία μεμονωμένη μικρομεσαία επιχείρηση (ΜΜΕ) αδυνατεί να παρουσιάσει σημαντικά αποτελέσματα, όπως η από κοινού πρόσβαση και χρήση εγκαταστάσεων, υποδομών, υπηρεσιών, η διάχυση πληροφοριών, γνώσεων και καλών πρακτικών μεταξύ των μελών, η βελτίωση της ποιότητας των τελικών προϊόντων/υπηρεσιών μέσω κοινών υποδομών (π.χ. δημιουργία εργαστηρίων, κοινών εκθετηρίων κ.λπ.), η προώθηση της έρευνας και ανάπτυξης, η προώθηση της εξωστρέφειας και η δημιουργία καλύτερων προϋποθέσεων πρόσβασης σε νέες αγορές, η προστασία του περιβάλλοντος, η προμήθεια τελικών ή ενδιάμεσων προϊόντων μεταξύ των μελών, η συμπληρωματικότητα των δραστηριοτήτων, η πρόσβαση σε εξειδικευμένο προσωπικό κ.ο.κ.

- Τη γεωγραφική εγγύτητα των συμμετεχόντων.
- Την ύπαρξη κοινών στόχων μεταξύ των συμμετεχόντων.

Τα clusters έχουν συνήθως οριζόντια ή κάθετη διάσταση και σύμφωνα με τον ορισμό του διευθυντή του Ινστιτούτου Ανταγωνιστικότητας και Στρατηγικής, της Σχολής Διοίκησης Επιχειρήσεων, του Πανεπιστημίου του Harvard, Michael Porter (1998) : «Οι επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί (clusters) είναι γεωγραφικές συγκεντρώσεις διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων, εξειδικευμένων προμηθευτών, παρόχων υπηρεσιών, επιχειρήσεων σε σχετικούς και σχετιζόμενους βιομηχανικούς κλάδους και διασυνδεδεμένων θεσμικών φορέων (για παράδειγμα, πανεπιστήμια, υπηρεσίες προτυποποίησης, και εμπορικές ενώσεις), σε ιδιαίτερους τομείς που ανταγωνίζονται αλλά και που συνεργάζονται».

Το **Corallia Clusters Initiative**¹¹ ως ο πρώτος φορέας που συστάθηκε στην Ελλάδα με σκοπό την οργανωμένη και συστηματική ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών (clusters), εστιάζει στη δημιουργία ολοκληρωμένων παραγωγικών και καινοτομικών οικοσυστημάτων, στα οποία δραστηριοποιούνται συντονισμένα παράγοντες από συγκεκριμένους κλάδους και περιφέρειες της χώρας, όπου προϋπάρχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, και πρωτίστως, σε κλάδους έντασης γνώσης, υψηλής τεχνολογίας και εξαγωγικού χαρακτήρα.

Σύμφωνα δε με τη μελέτη «Συνεργατικοί Σχηματισμοί και Αστική Ανάπτυξη : η περίπτωση της Αθήνας» του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων της Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ) από τους Αυδίκο, Φάλλα και Χάρδα (2015), υπάρχουν κάποια βήματα τα οποία είναι απαραίτητα να πραγματοποιηθούν σε προγενέστερο στάδιο από τη σύσταση ενός cluster ή ενός δικτύου επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό «υπάρχουν συγκεκριμένα βήματα που μπορεί να κάνει ένας οργανισμός για να βελτιώσει την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία στην Αθήνα. Αυτά αφορούν προγράμματα επιμόρφωσης νέων επιχειρηματιών, με έμφαση στην αξία της διασύνδεσης και της αναζήτησης συμπληρωματικότητας στις επιμέρους δραστηριοποιήσεις των επιχειρηματιών της πόλης. Συνεπώς, είναι απαραίτητη η οργάνωση σεμιναρίων, με στόχο αφενός την ενίσχυση της καινοτομικής ικανότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και αφετέρου την προώθηση της σημασίας της διασύνδεσης ως βασικό παράγοντα επιτυχίας ενός επιχειρηματία». Επίσης, «η προώθηση της εξωστρέφειας και της διεθνοποίησης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων μπορεί να προέλθει μόνο αν το πρόγραμμα επικεντρώσει σε συγκεκριμένους κλάδους και τομείς δραστηριότητας στους οποίους η Αθήνα διαθέτει ήδη συγκριτικό πλεονέκτημα (ένδυση, υπόδηση ή δημιουργικές βιομηχανίες)». Με αυτόν τον τρόπο, «είναι πιθανόν να συσταθεί και να λειτουργήσει ένα δίκτυο επιχειρήσεων που θα προσφέρει οικονομίες κλίμακας στα μέλη του. Έπειτα, και με την καλλιέργεια

¹¹ <https://www.corallia.org/el/>

κλίματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στους επιχειρηματίες που συμμετέχουν, μπορεί να υποστηριχθεί η μετεξέλιξη του δικτύου σε cluster» (Αυδίκος, Φάλλας, Χάρδας ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2015).

Οι Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων (Business Incubators) είναι τυποποιημένοι χώροι οι οποίοι δημιουργούνται για να παρέχουν ένα περιβάλλον που προσφέρει κοινές υποδομές και ειδικές υπηρεσίες, για ένα χρονικό διάστημα (3 έως 5 ετών) διευκολύνοντας το ξεκίνημα και την ανάπτυξη νέων καινοτόμων επιχειρήσεων, οι οποίες στη συνέχεια μετακινούνται σε δικούς τους επαγγελματικούς χώρους και τη θέση τους στη Θερμοκοιτίδα καταλαμβάνουν άλλες νεότερες επιχειρήσεις.

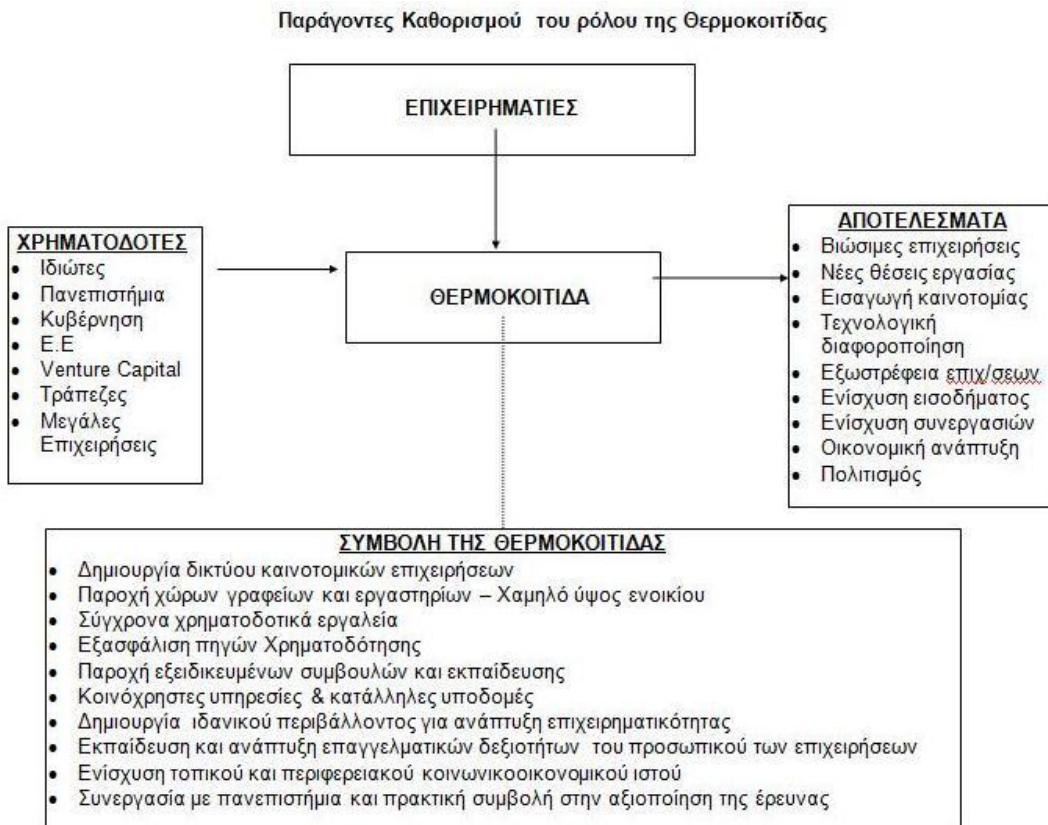
Ανάλογα με το σκοπό και το χαρακτήρα τους, οι Θερμοκοιτίδες χωρίζονται στις παρακάτω βασικές κατηγορίες :

- Τεχνολογικές Θερμοκοιτίδες που στοχεύουν στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και συνήθως βρίσκονται στο περιβάλλον Τεχνολογικών Επιστημονικών Πάρκων.
- Εξειδικευμένες Θερμοκοιτίδες οι οποίες φιλοξενούν επιχειρήσεις ενός συγκεκριμένου αντικειμένου.
- Θερμοκοιτίδες που δημιουργούνται για τη διευκόλυνση μικρών νέων θυγατρικών ή για την εκκίνηση εμπορικών προσπαθειών από το τμήμα Έρευνας και Ανάπτυξης (R&D) μιας μεγάλης εταιρείας.

Οι περισσότερες περιπτώσεις Θερμοκοιτίδων αποτελούν τμήμα ενός Τεχνολογικού Πάρκου και είναι άμεσα συνδεδεμένες με Πανεπιστήμια και σε ορισμένες περιπτώσεις με Τεχνολογικά Ιδρύματα. Βασική υπογράμμιση αποτελεί το γεγονός ότι οι Θερμοκοιτίδες, σε αντίθεση με τα Τεχνολογικά Πάρκα - μέσα στα οποία συνήθως περιλαμβάνονται -, δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

Παρατίθενται σε σχήμα οι παράγοντες καθορισμού του ρόλου της Θερμοκοιτίδας :

Σχήμα 3 : Παράγοντες καθορισμού του ρόλου της Θερμοκοιτίδας

5.2.6 Τα Τεχνολογικά Πάρκα (ή Τεχνοπόλοι)

Τα Τεχνολογικά Πάρκα είναι «συμπλέγματα Κέντρων Έρευνας και Ανάπτυξης (όχι κατ' ανάγκη πανεπιστημιακών) μονάδων παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών στην βιομηχανία. Είναι εγκατεστημένα σε οριοθετημένες και άρτια εξοπλισμένες περιοχές, με προσεγμένο φυσικό περιβάλλον, κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα και στις οποίες συνυπάρχουν οικονομικές και ερευνητικές δραστηριότητες, κατοικία και ένα ευρύ φάσμα αστικών εξυπηρετήσεων» (Παπαδασκαλόπουλος, 1996 : 79 – 80).

Το Τεχνολογικό Πάρκο δηλαδή αποτελεί ένα κέντρο το οποίο συνήθως στεγάζεται σε έναν οικισμό που αποτελεί το διοικητικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο μιας ευρύτερης περιοχής. Κύριος σκοπός του Τεχνολογικού Πάρκου είναι η στήριξη και προώθηση τομέων όπως είναι η επιστημονική έρευνα και η τεχνολογία. Το έργο του ενισχύεται από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς και ενδιαφέρονται για την προώθηση της έρευνας καθώς και την ενίσχυση της οικονομίας και της γνώσης.

Η Διεθνής Ένωση Επιστημονικών Πάρκων (IASP)¹², ορίζει το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο ως «έναν οργανισμό που τον διαχειρίζονται εξειδικευμένα στελέχη με κύριο στόχο τον

¹² <https://www.iasp.ws/>

εμπλουτισμό της κοινότητάς τους μέσω της προώθησης μιας κουλτούρας καινοτομίας και ανταγωνισμού στις συνδεδεμένες επιχειρήσεις και ιδρύματα γνώσης».

Στο πλαίσιο αυτό, στην Ελλάδα υπάρχουν, μεταξύ άλλων, το Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Αττικής «Λεύκιππος», το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών Α.Ε., το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης, το Πάρκο Επιχειρήσεων Υψηλής Τεχνολογίας και Έρευνας ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, το Τεχνολογικό και Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου κ.α.

5.2.7 Τα Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Venture Capital - VC) και οι Ιδιώτες Επενδυτές (Business Angels)

Το Venture Capital ή Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών είναι μια πολύ σημαντική πηγή χρηματοδότησης για τις περισσότερες νεοσύστατες επιχειρήσεις που δεν διαθέτουν κεφαλαιακή επάρκεια και έχουν έλλειψη πιστοληπτικής ικανότητας, ενώ βρίσκονται στο αρχικό στάδιο ανάπτυξής τους. Επικεντρώνονται στη χρηματοδότηση μικρών και καινοτόμων επιχειρήσεων, στο αρχικό στάδιο της ανάπτυξής τους, οι οποίες κρίνεται ότι διαθέτουν υψηλό δυναμικό ανάπτυξης. Θεωρούνται συχνά καταλύτης για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την οικονομική ανάπτυξη. Εδώ και περισσότερα από 20 χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) χορηγεί κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις για να τους δώσει ώθηση στο ξεκίνημά τους. Ακόμη, προωθεί την ανάπτυξη ενός βιώσιμου ευρωπαϊκού οικοσυστήματος κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών. Για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων¹³ έχει προωθήσει τους εξής μηχανισμούς χρηματοδότησης Venture Capital μέσω του χρηματοδοτικού εργαλείου Jeremie :

- **Early Stage** : Κεφάλαια επιχειρηματικού ρίσκου σε αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις που βρίσκονται στο αρχικό στάδιο ανάπτυξης.
- **Seed Capital** : Τα αποκαλούμενα κεφάλαια διασποράς, τα οποία χρηματοδοτούν νεοϊδρυθείσες επιχειρήσεις στους κλάδους επικοινωνίας και πληροφορικής.

¹³ Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ETE) ανήκει από κοινού στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι στόχοι της συνίστανται στα εξής:

- τόνωση του δυναμικού της Ευρώπης σε **θέσεις εργασίας και ανάπτυξη**
- στήριξη δράσεων για την **καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής**
- προώθηση των **ευρωπαϊκών πολιτικών** και εκτός των συνόρων της Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων **δανείζεται χρήματα** από τις κεφαλαιαγορές και στη συνέχεια **τα διαθέτει με τη μορφή δανείων υπό ευνοϊκούς όρους** σε σχέδια που συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ. Περίπου το **90%** των δανείων χορηγούνται **εντός της ΕΕ**. Κανένα μέρος των χρημάτων δεν προέρχεται από τον προϋπολογισμό της ΕΕ.

5.2.8 Η Χρηματοδοτική Μίσθωση (Leasing) και η Πρακτόρευση Απαιτήσεων (Factoring)

Η χρηματοδοτική μίσθωση είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο και όχι πηγή χρηματοδότησης. Μετατρέπεται σε πηγή χρηματοδότησης όταν μέσα από ένα χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα είναι επιλέξιμη δαπάνη η χρηματοδοτική μίσθωση (Leasing) και καλύπτεται από τον προϋπολογισμό του. Μόνο στην περίπτωση αυτή μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε ως πηγή χρηματοδότησης.

Το Leasing αποτελεί μια εμπορική συμφωνία κατά την οποία ο ιδιοκτήτης υλικού εξοπλισμού (ο εκμισθωτής) μεταφέρει στον χρήστη του υλικού εξοπλισμού (ο μισθωτής) το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τον υλικό εξοπλισμό με ανταμοιβή την πληρωμή συγκεκριμένων ενοικίων σε μια συμφωνηθείσα περίοδο χρόνου. Στον όρο «Υλικός εξοπλισμός» σαν αντικείμενο μιας συμφωνίας Leasing περιλαμβάνεται ένα ευρύτατο φάσμα διαφόρων μηχανημάτων, μηχανολογικού εξοπλισμού εργοστασίων, μεταφορικών μέσων πάσης φύσεως, επιπλοσυσκευών κλπ, καθώς και ακινήτων. Ουσιαστικά με τη χρηματοδοτική μίσθωση η επιχείρηση αποκτά, αρχικά, την κυριότητα ενός περιουσιακού στοιχείου καταβάλλοντας ένα προκαθορισμένο τίμημα για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, έχοντας τη δυνατότητα σε κάποιο μελλοντικό χρονικό σημείο να το αγοράσει.

Το Factoring είναι, επίσης, ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο. Ομοίως και αυτό μετατρέπεται σε πηγή χρηματοδότησης όταν μέσα από ένα χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα είναι επιλέξιμη ως δαπάνη και καλύπτεται από τον προϋπολογισμό του. Μόνο στην περίπτωση αυτή μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε ως πηγή χρηματοδότησης. Το Factoring (πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων) αποτελεί δέσμη χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, οι οποίες καλύπτουν ανάγκες επιχειρήσεων που πωλούν προϊόντα ή παρέχουν υπηρεσίες με βραχυπρόθεσμη πίστωση σε πελάτες με επαναληπτική κατά κανόνα αγοραστική συμπεριφορά. Πρόκειται για σύναψη σύμβασης μεταξύ του πράκτορα (εταιρεία ή τραπεζική μονάδα Factoring) και του προμηθευτή, βάσει της οποίας ο προμηθευτής (εκχωρητής) εκχωρεί στον πράκτορα τις απαιτήσεις του έναντι των πελατών (οφειλετών) του.

Ο πράκτορας μπορεί να αναλάβει τη διαχείριση, λογιστική παρακολούθηση, είσπραξη των επιχειρηματικών απαιτήσεων, τη χορήγηση προκαταβολών (χρηματοδότηση) επί της αξίας τους, καθώς και την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου.

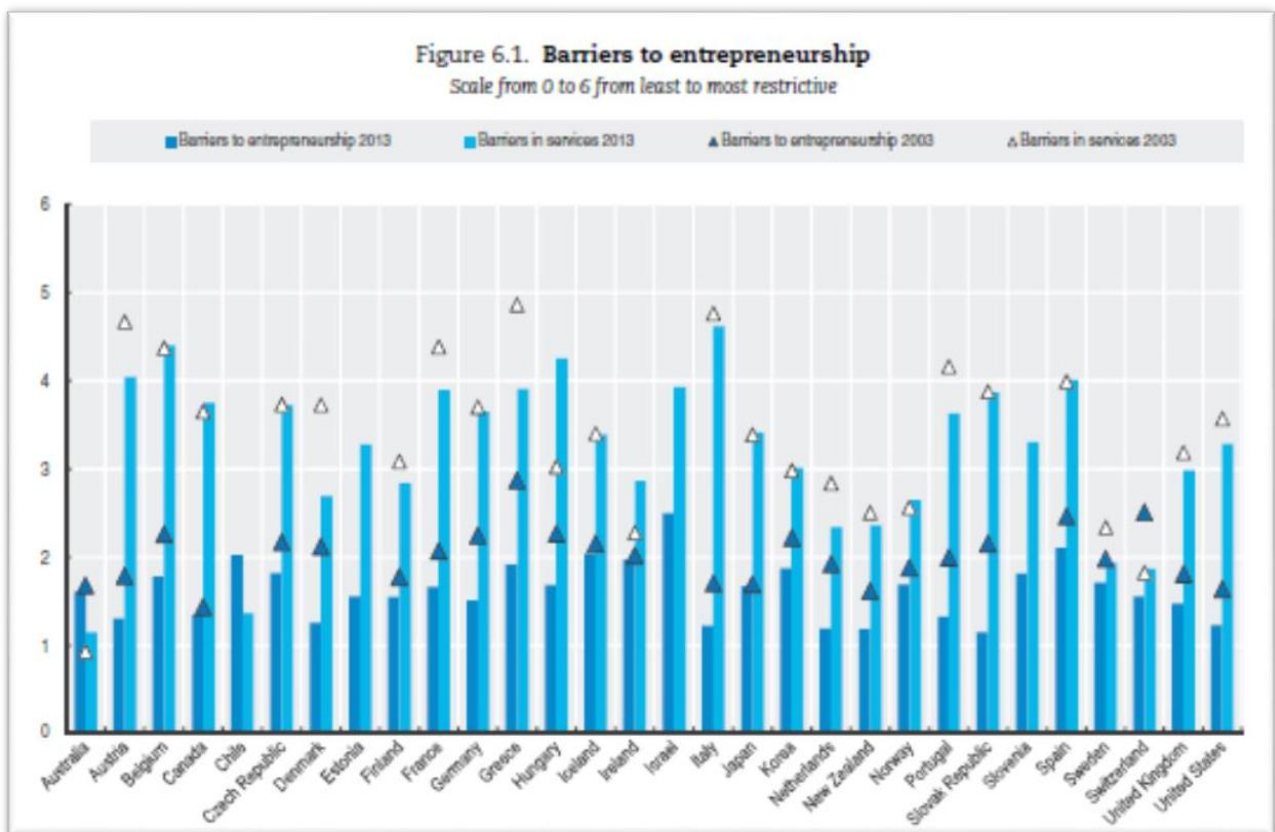
5.3. Η Νεοφυής Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Η Ελλάδα έστω και καθυστερημένα, δείχνει να στρέφεται προς την νεοφυή επιχειρηματικότητα τελευταία χρόνια. Εντούτοις, η υπάρχουσα οικονομική κατάσταση σίγουρα επηρεάζει την εξάπλωσή της ποικιλοτρόπως.

Αρχικά, η ελληνική κοινωνία και οικονομία δεν έχει ακόμη καταφέρει να επιτύχει τον απαραίτητο μετασχηματισμό που θα επιτρέψει την επιστροφή της σε ισχυρούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και την ταχεία δημιουργία θέσεων εργασίας. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας, οι τομείς δραστηριοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων και ο προσανατολισμός του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας, εξακολουθούν να αποτελούν τρεις διαφορετικούς και ασύνδετους κόσμους (ΕΥ, ΟΠΑ, Endeavor Greece, 2017).

Την ίδια στιγμή, ο σχηματισμός της επιχείρησης παραμένει μια σχετικά δυσκίνητη διαδικασία με την βαριά φορολογία των επιχειρήσεων και την γραφειοκρατία να μην υποστηρίζουν τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Ωστόσο, σύμφωνα με στοιχεία του OECD (2014), τα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα έχουν σταδιακά μειωθεί κατά τα τελευταία δέκα χρόνια στις χώρες του OECD, μεταξύ αυτών και στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, η βασική κινητήρια δύναμη δημιουργίας νέας επιχείρησης είναι η ανάγκη.

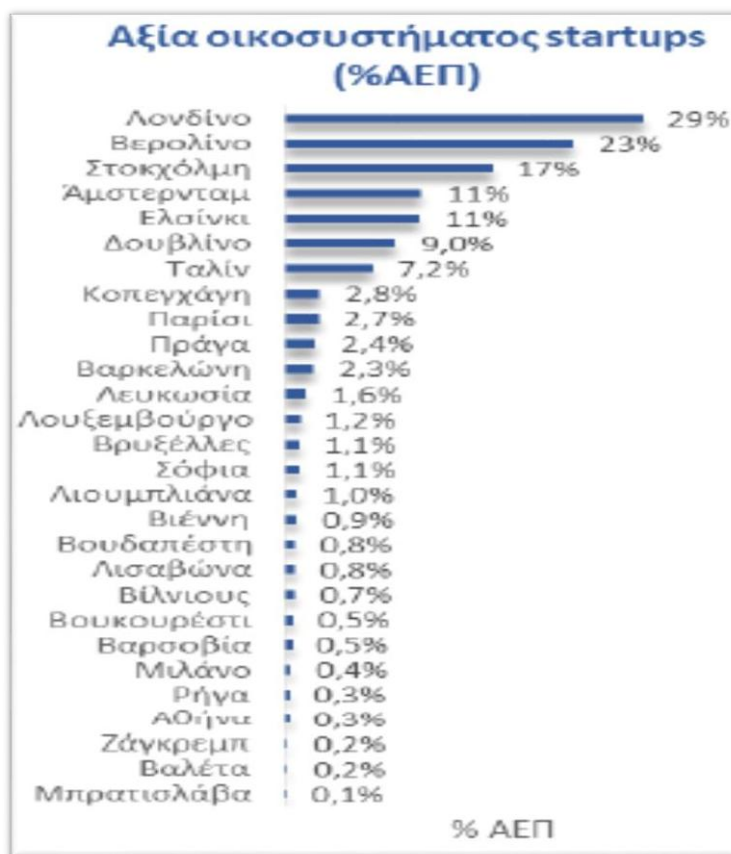
Γράφημα 1 : Εμπόδια στην επιχειρηματικότητα (εύρος από 0 έως 6 ως προς το βαθμό περιορισμού)

Επομένως, υπό αυτές τις δύσκολες συνθήκες, η ανάπτυξη της υγιούς επιχειρηματικότητας, επηρεάζεται αρνητικά με αποτέλεσμα η ελληνική νεοφυής σκηνή, να αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες ανάπτυξης.

Συγκριτικά μάλιστα με την αξία των νεοφυών οικοσυστημάτων στην ΕΕ, το οικοσύστημα της Ελλάδας εμφανίζεται ως ένα από τα λιγότερο ανεπτυγμένα-καλύπτοντας το 0,3% του ΑΕΠ της Αθήνας, έναντι περίπου 3-4% του ΑΕΠ που εμφανίζουν κατά μέσο όρο τα μεσαίου μεγέθους οικοσυστήματα και άνω του 20% για τα μεγάλα μεγέθους (Λονδίνο και Βερολίνο) (Εθνική Τράπεζα, 2016).

Γράφημα 2 : Αξία οικοσυστήματος νεοφυών επιχειρήσεων (σε %)

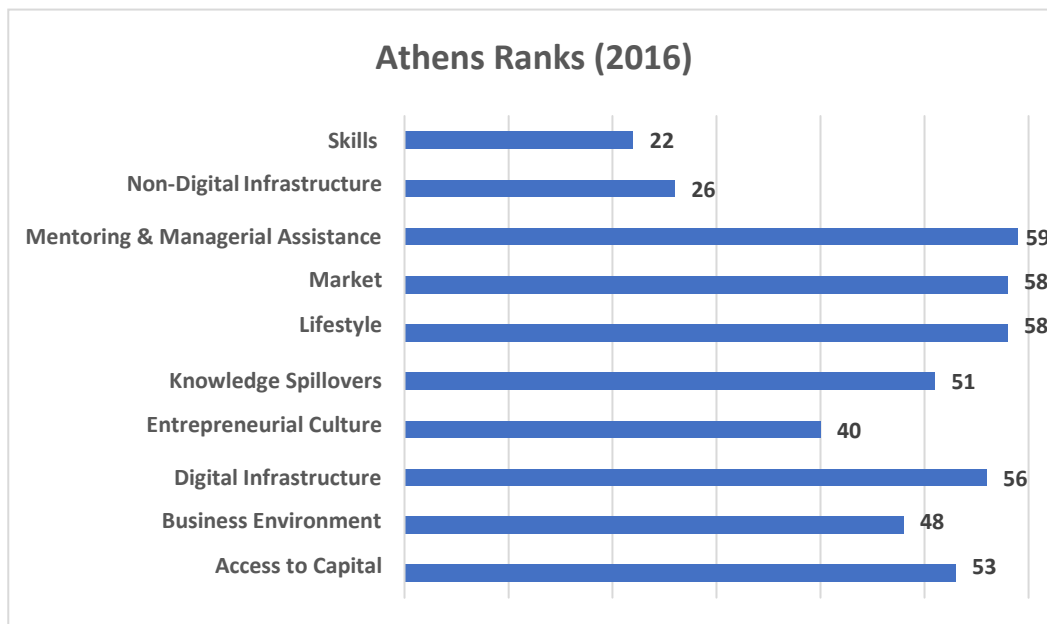

Πηγή: Εθνική Τράπεζα, 2016

Μάλιστα, σύμφωνα με τον δείκτη European Digital City Index¹⁴, το 2016, η Αθήνα βρίσκεται κοντά στον πυθμένα του δείκτη (56^η από τις 60 πόλεις), με ιδιαίτερα χαμηλές βαθμολογίες στην ψηφιακή υποδομή, την επιχειρηματική κουλτούρα και τις συνθήκες της αγοράς. Παρά το γεγονός ότι η Αθήνα είναι γνωστή ως ο κόμβος νεοφυών επιχειρήσεων της Ελλάδας, η πρόσβαση σε κεφάλαια είναι σήμερα εξαιρετικά προβληματική καθώς η χρηματοδότηση από επιχειρηματικά κεφάλαια VC σε ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις έχει μειωθεί σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας της κρίσης του ελληνικού χρέους.

¹⁴ Ο Ευρωπαϊκός Δείκτης Ψηφιακών Πόλεων (European Digital City Index) περιγράφει πόσο καλά οι διάφορες πόλεις σε ολόκληρη την Ευρώπη υποστηρίζουν τους “ψηφιακούς” επιχειρηματίες. Αποτελεί μέρος του Ευρωπαϊκού Ψηφιακού Φόρουμ (European Digital Forum), ο απώτερος στόχος του οποίου είναι η υποστήριξη της ψηφιακής επιχειρηματικότητας σε ολόκληρη την Ευρώπη. Για τις νεοφυείς και νεοσύστατες.

Γράφημα 3 : Δείκτες του οικοσυστήματος της Αθήνας σύμφωνα με τον δείκτη European Digital City Index

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από <https://digitalcityindex.eu/city/2>

Σημαντική συνιστώσα που οδηγεί σε χαμηλή αξία του συνολικού οικοσυστήματος τεχνολογικών νεοφυών επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι ο χαμηλός αριθμός των νεοφυών επιχειρήσεων ανά κάτοικο, που ενσωματώνει χαμηλή διείσδυση επιχειρήσεων τεχνολογίας στον εταιρικό τομέα, αλλά και χαμηλή ανάπτυξη νεοφυών επιχειρήσεων ως ποσοστό του κλάδου τεχνολογίας. Ειδικότερα, οι νεοφυείς επιχειρήσεις στην Ελλάδα εκτιμώνται κοντά στις 500 επιχειρήσεις, εκ των οποίων περίπου τα 2/3 αυτών στην Αθήνα – κάτι που αντιστοιχεί σε λιγότερες από 100 νεοφυείς επιχειρήσεις ανά εκατ. πληθυσμού, έναντι 250 κατά μέσο όρο στην Ευρώπη (με το Λονδίνο να ξεχωρίζει σημαντικά με 7.400 νεοφυείς επιχειρήσεις ή 2.200 ανά εκατ. πληθυσμού). Επομένως, ο συνολικός αριθμός νεοφυών επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλός σε σχέση με τον εντυπωσιακό αριθμό των 10.000 επιχειρήσεων υψηλής ανάπτυξης και το 1 εκ. θέσεων εργασίας που απαιτούνται για την ανάκαμψη της οικονομίας. Η απόσταση είναι ακόμα μεγαλύτερη, δεδομένου ότι μόνο ένα μέρος των νεοφυών επιχειρήσεων είναι δυναμικής ανάπτυξης, και επιπλέον είναι κυρίως προσανατολισμένες σε συγκεκριμένους κλάδους (π.χ. τεχνολογία) (Endeavor Greece, 2013). Εντούτοις, παρά τις χαμηλές επιδόσεις που έχει το οικοσύστημα των ελληνικών νεοφυών επιχειρήσεων, δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί ότι η κοινότητα των νεοφυών επιχειρήσεων φαίνεται να αναπτύσσεται ταχύτατα. Ο αριθμός των νέων νεοφυών επιχειρήσεων το 2013 ήταν 9 φορές μεγαλύτερος από το 2010 και σχεδόν διπλασιάζεται κάθε χρόνο. Η αύξηση του αριθμού των ελληνικών νεοφυών επιχειρήσεων συνδέεται άμεσα και με την αύξηση των οργανισμών στήριξης των νέων επιχειρηματιών, όπως συνεργατικοί χώροι και incubators καθώς και των διαγωνισμών,

εκδηλώσεων και άλλων πρωτοβουλιών με στόχο τη στροφή προς την επιχειρηματικότητα και τη χρηματοδότηση νέων επιχειρημάτων. Υπολογίζεται ότι η αναλογία οργανισμών και επιχειρήσεων σήμερα είναι 1 προς 5. Σύμφωνα με την Endeavor Greece, η πρόοδος που έχει συντελεστεί είναι πολύ σημαντική με αυξημένο αριθμό επιχειρηματικών προσπαθειών και ένα περιβάλλον να διαμορφώνεται σταδιακά για να τις βοηθήσει να αναπτυχθούν (Endeavor Greece, 2015).

Ωστόσο, η έρευνα του 2016 από το Πανερωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις νεοφυείς επιχειρήσεις αναφέρει ότι οι περισσότερες ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις (57%) είναι ηλικίας μικρότερης του 1 έτους. Ο μέσος όρος ηλικίας των ελληνικών νεοφυών επιχειρήσεων ανέρχεται μάλιστα σε 1,3 έτη και είναι ο χαμηλότερος στην Ευρώπη (ο μέσος όρος ΕΕ ανέρχεται σε 2,4 έτη), στοιχεία που δείχνουν ότι το ελληνικό οικοσύστημα είναι «νεαρό» με δυνατότητες ωρίμανσης και εξέλιξης σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη (European Startup Monitor, 2016).

Από το σύνολο των ανωτέρω ερευνών και σχετικών πηγών, προκύπτει αβίαστα, επίσης, το γενικό συμπέρασμα ότι στην Ελλάδα η επιχειρηματικότητα ανάγκης είναι μεγαλύτερη από την επιχειρηματικότητα ευκαιρίας, η δεύτερη όμως είναι αυτή που μπορεί να δώσει πραγματική ώθηση στην οικονομία ενός τόπου.

5.4. Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π.)

Το ΕΣΠΑ, εκτός από τα τομεακά προγράμματα, περιλαμβάνει 13 πολυτομεακά και πολυταμειακά **Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα** (ΠΕΠ). Κάθε μία από τις ελληνικές Περιφέρειες αποτελεί αντικείμενο ενός περιφερειακού προγράμματος που περιλαμβάνει έργα και δράσεις περιφερειακής κλίμακας, αξιοποιεί τα τοπικά πλεονεκτήματα και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα είναι :

- ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας
- ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας
- ΠΕΠ Ηπείρου
- ΠΕΠ Θεσσαλίας
- ΠΕΠ Ιονίων Νήσων
- ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας
- ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας

- ΠΕΠ Αττικής
- ΠΕΠ Πελοποννήσου
- ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου
- ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου
- ΠΕΠ Κρήτης

Το κοινό τους σημείο είναι η ενίσχυση της δυνατότητας των περιφερειακών και τοπικών αρχών να εφαρμόσουν ένα πλήρες φάσμα δράσεων που στοχεύουν να εξυπηρετήσουν τις κύριες προτεραιότητες του ΕΣΠΑ.

Επιπλέον, στις Περιφέρειες έχει εκχωρηθεί η διαχείριση σημαντικών πόρων του Ταμείου Συνοχής για το Περιβάλλον και κυρίως πόρων που κατευθύνονται στην κάλυψη των υποχρεώσεων της χώρας και των Περιφερειών που αφορούν στα υγρά απόβλητα, ενώ στις 13 Περιφέρειες εκχωρείται επίσης από το Τομεακό Πρόγραμμα της Αγροτικής Ανάπτυξης η διαχείριση περίπου 30% των πόρων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

Στο 6^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας γίνεται εκτενέστερη αναφορά στο ΠΕΠ Αττικής, που έχει ολοκληρωθεί (το 2017) και αφορά στην προγραμματική περίοδο 2007-2013.

5.5. Διαπιστώσεις – Απολογισμοί για το εθνικό πλαίσιο της επιχειρηματικότητας

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση 2018 - 2019 του Παρατηρητήριου Επιχειρηματικότητας του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)¹⁵, το οποίο αποτελεί τον ελληνικό εταίρο του Παγκόσμιου Παρατηρητήριου Επιχειρηματικότητας (GEM) και με βάση, ειδικότερα, τα αποτελέσματα της έρευνας των ειδικών εμπειρογνομόνων στα ζητήματα επιχειρηματικότητας, το εγχώριο επιχειρηματικό περιβάλλον στη χώρα μας εξακολουθεί να υστερεί σημαντικά σε σύγκριση με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες καινοτομίας σε αρκετές διαστάσεις του. Το δυσμενέστερο επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας οφείλεται κυρίως σε δομικές/διαρθρωτικές αδυναμίες της χώρας που σχετίζονται με τη γραφειοκρατία, το ασταθές

¹⁵ Το IOBE, στο πλαίσιο της συμμετοχής του στο διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα Global Entrepreneurship Monitor (GEM), δημοσιεύει την «Ετήσια Έκθεση για την Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα» για 16η συνεχή χρονιά. Το GEM αποτελεί μία διεθνή ερευνητική κοινοπραξία από ερευνητικά ινστιτούτα και πανεπιστήμια από όλο τον κόσμο που ξεκίνησε το 1999, στο πλαίσιο της οποίας συλλέγονται εμπειρικά στοιχεία μέσω ερευνών πεδίου σε ένα ευρύ πλήθος χωρών παγκοσμίως. Η έρευνα του GEM φωτίζει διάφορες πτυχές και διαστάσεις της επιχειρηματικότητας, συνεισφέροντας έτσι στην παγκόσμια έρευνα για την υποστήριξη και την προώθηση της επιχειρηματικότητας και των σχετικών πολιτικών. Το IOBE, είναι ο αποκλειστικός ελληνικός εταίρος σε αυτή τη διεθνή ερευνητική κοινοπραξία από το 2003, και έχει την ευθύνη για την επιστημονική διεξαγωγή των αναγκαίων ερευνών στον ελληνικό πληθυσμό, τη συλλογή και την επεξεργασία των στοιχείων σύμφωνα με την κοινή εναρμονισμένη μεθοδολογία και την ένταξη των εμπειρικών ευρημάτων στο διεθνές αναλυτικό πλαίσιο του GEM, έτσι ώστε να είναι εφικτή και με ορθό τρόπο η σύγκριση των στοιχείων σε διεθνές και σε διαχρονική βάση.

φορολογικό πλαίσιο, αλλά και την έλλειψη πολιτικών και στρατηγικών προγραμμάτων ενίσχυσης και υποστήριξης της επιχειρηματικότητας.

Σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες, η εγχώρια αγορά είναι εξαιρετικά ρευστή, γεγονός που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως θετικό, εφόσον εκδηλωνόταν αντίστοιχο ενδιαφέρον για επιχειρηματικότητα. Τα βασικά προσκόμματα της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης στην Ελλάδα σε σημαντικό βαθμό ερμηνεύονται από την απουσία ενός ενιαίου στρατηγικού πλαισίου και στοχευμένων πολιτικών για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας.

Επιπλέον, σημαντικά εμπόδια στην νέα επιχειρηματικότητα αποτελούν το ασταθές φορολογικό σύστημα, η έλλειψη φορολογικών κινήτρων σε ότι αφορά στην υλοποίηση νέων επιχειρηματικών ιδεών, η γραφειοκρατία, αλλά και η μη αποτελεσματική λειτουργία των δημόσιων φορέων που εποπτεύουν την ίδρυση των νέων επιχειρήσεων, αποτελούν εμπόδια στην υλοποίηση νέων εγχειρημάτων.

Σημαντικοί παράγοντες που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας προκύπτουν και από τα υψηλά εμπόδια εισόδου στην αγορά, αλλά και την επικρατούσα κουλτούρα για θέματα επιχειρηματικότητας που είναι μάλλον αμφίσημη. Από την άλλη όμως, σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες βασικοί παράγοντες προώθησης της επιχειρηματικότητας, μπορούν να αποτελέσουν η βελτίωση του οικονομικού κλίματος, μέσα από δράσεις που ενθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα, η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα και ο εκσυγχρονισμός των φυσικών υποδομών όπως οδικοί άξονες, δίκτυα παροχής νερού, φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού, τηλεπικοινωνιακά δίκτυα αλλά και οργανωμένοι χώροι για την εγκατάσταση επιχειρήσεων που διευκολύνουν την διαδικασία υλοποίησης και περαιτέρω ανάπτυξης επιχειρηματικών εγχειρημάτων. Πάντως σε σχέση με άλλες χρονιές στον τομέα της εκπαίδευσης σημειώνεται το 2018 μία μικρή σύγκλιση στο μέσο όρο των χωρών καινοτομίας, γεγονός που υποδηλώνει μια βελτίωση στα ζητήματα της ανάπτυξης δεξιοτήτων για την εκδήλωση επιχειρηματικότητας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

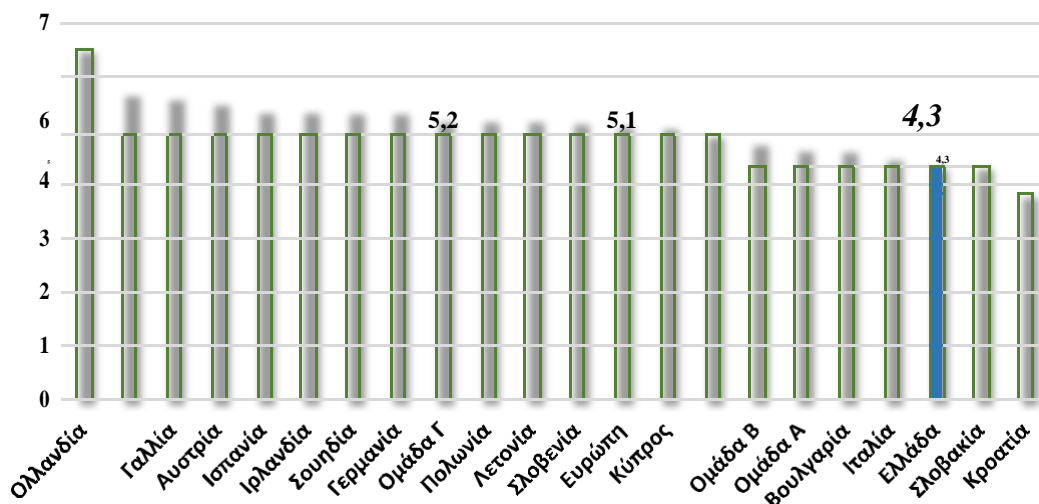
Οι τρεις σημαντικότεροι παράγοντες που φαίνεται να επιδρούν περισσότερο στην επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα είναι:

- Οι εθνικές πολιτικές για την υποστήριξη και την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσα από δημόσια και ιδιωτικά προγράμματα κατάρτισης, καθώς και οι στοχευμένες δράσεις που αφορούν κυρίως σε νέους επιχειρηματίες, γυναίκες και άνεργους,
- Η δυναμική της εγχώριας αγοράς, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο λειτουργεί απρόσκοπτα ο ανταγωνισμός και τα εμπόδια εισόδου περιορίζονται, ώστε να δίνεται η δυνατότητα σε μικρές και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις να ανταγωνίζονται αποτελεσματικά και με κοινούς κανόνες

- Η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και γενικώς η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης στην χώρα, ώστε να παρέχονται οι απαραίτητες γνώσεις και εφόδια στα άτομα για την ανάπτυξη υγιών και βιώσιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Όσον αφορά στον Ενιαίο Δείκτη Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος ή Δείκτη Περιεχομένου της Εθνικής Επιχειρηματικότητας (National Entrepreneurship. Context Index - NECI), η Ελλάδα καταλαμβάνει μία από τις τελευταίες θέσεις, εύρημα το οποίο αναδεικνύει τη σημασία και την ανάγκη για πολιτικές που θα ενθαρρύνουν και θα στηρίζουν την επιχειρηματικότητα στη χώρα. Όπως παρατηρούμε στο παρακάτω γράφημα η Ελλάδα καταλαμβάνει μία από τις τελευταίες θέσεις, με μέσο όρο απαντήσεων στο 4,3, όταν οι χώρες της καινοτομίας και η Ευρώπη εντοπίζονται στο 5,2 και 5,1 αντίστοιχα. Ξεχωρίζουν η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο με μέσο όρο απαντήσεων στο 6,5 και 5,7, αντίστοιχα.

Γράφημα 4 : Δείκτης NECI

Πηγή: Global Entrepreneurship Monitor, National Experts Survey, 2018, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Αναφορικά δε με την επάρκεια πηγών για τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών εγχειρημάτων, η Ελλάδα συγκεντρώνει μέσο όρο **4,1** ο οποίος είναι ελαφρώς χαμηλότερος από εκείνον των χωρών καινοτομίας, αλλά παράλληλα εμφανίζει μεγάλη αύξηση από το 3,8 του 2017 (βρισκόμενη στην τελευταία θέση της κατάταξης). Έχει ενδιαφέρον ωστόσο ότι την υψηλότερη θέση στην κατάταξη καταλαμβάνει η Βουλγαρία με μέσο όρο 5,8, χώρα που ως γνωστόν επηρεάζει με διάφορους άμεσους και έμμεσους τρόπους και την εγχώρια επιχειρηματική δραστηριότητα. Η χρηματοδότηση επιχειρήσεων εκτός των «παραδοσιακών» μορφών, δηλαδή των τραπεζικών δανείων ή ακόμα και των κρατικών επιδοτήσεων, μπορεί να αφορά σε σύγχρονους μηχανισμούς, όπως οι επαγγελματίες business angels ή ακόμα και venture funds. Ωστόσο, παρά την ονομαστική πληθώρα χρηματοδοτικών εργαλείων στη χώρα, η διαθεσιμότητα και πιθανόν και η πρόσβαση σε αυτά κρίνεται από τους εμπειρογνώμονες περιορισμένη. Βέβαια, πρόκειται για μια «προβληματική» γενικά περιοχή όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά συνολικά στην

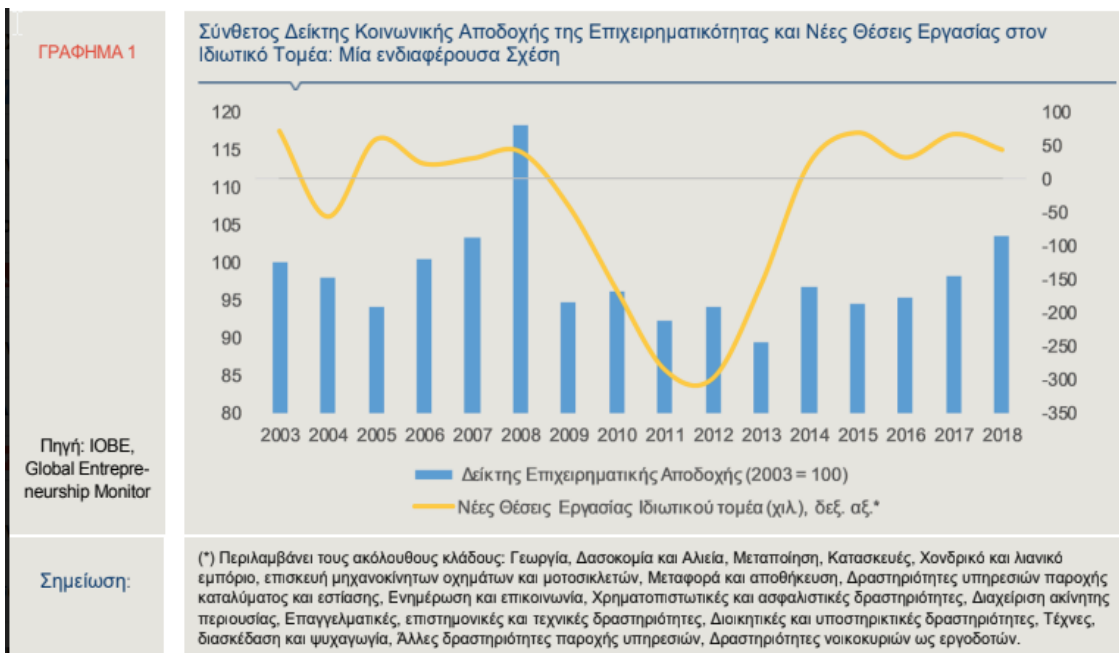
Ευρώπη, καθώς η χρηματοπιστωτική κρίση έχει επηρεάσει δυσμενώς το επιχειρηματικό περιβάλλον στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Γράφημα 5 : Βαθμός επάρκειας πηγών για τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών εγχειρημάτων στην Ε.Ε.

Εν κατακλείδι, το πιο σημαντικό στοιχείο για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στη χώρα μας είναι η διαμόρφωση αφενός του επιχειρηματικού και αφετέρου του κοινωνικού περιβάλλοντος που να την ευνοεί.

Γράφημα 6 : Σύνθετος Δείκτης Κοινωνικής Αποδοχής της Επιχειρηματικότητας (IOBE, GEM 2018 – 2019).

Ωστόσο η βελτίωση των περισσότερων υποδεικτών του δείκτη "Ease of Doing Business", κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων προσαρμογής, αποτυπώνει ουσιαστικά και τη βελτίωση στις συνθήκες έναρξης επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα μας, ενώ ο νέος αναπτυξιακός νόμος, σύμφωνα με μελέτη της Τράπεζας της Ελλάδος που συμπεριλαμβάνεται στην ενδιάμεση έκθεση της Νομισματικής Πολιτικής που δημοσιεύθηκε το 2019, προσδίδει ευελιξία στον προσδιορισμό του κόστους εργασίας των επιχειρήσεων, αυξάνει την παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής και ενισχύει τον ανταγωνισμό στην αγορά προϊόντων.

Παρά ταύτα, αρκετές παρεμβάσεις απαιτούνται ακόμη για την άνοδο της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας και τη μείωση των κινδύνων που σχετίζονται με την επιχειρηματική δράση, όπως ο περιορισμός του χρόνου απονομής δικαιοσύνης, αποτελεσματικής εκτέλεσης συμβάσεων και επίλυσης διενέξεων.

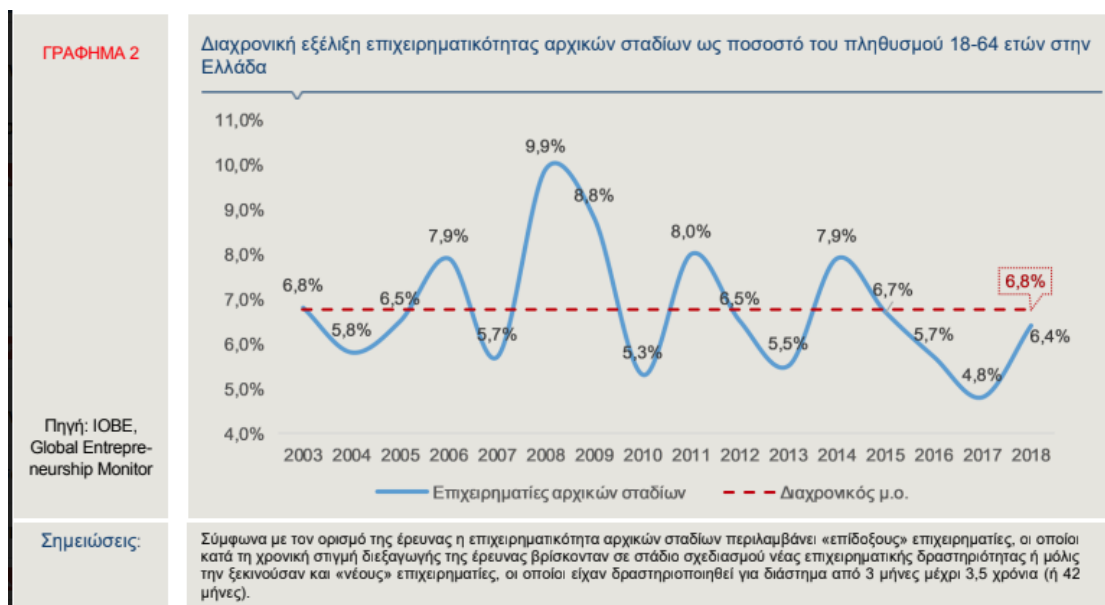
Όσον αφορά στο κοινωνικό περιβάλλον έναντι της επιχειρηματικότητας, φαίνεται ότι έχουν γίνει σημαντικά βήματα στη φάση ανάκαμψης που διανύει πλέον η ελληνική οικονομία. Καθώς η αντίληψη που έχει η κοινωνία απέναντι στην επιχειρηματικότητα βελτιώνεται, μπορεί να επηρεάσει ευνοϊκά τις αποφάσεις των ατόμων για ανάληψη νέων επιχειρηματικών εγχειρημάτων. Ένας Σύνθετος Δείκτης Κοινωνικής Αποδοχής της Επιχειρηματικότητας (βλ. ως άνω Γράφημα 6), ο οποίος έχει προκύψει ως ο αστάθμητος μέσος όρος των θετικών απαντήσεων (δείγμα πληθυσμού 18-64 ετών), σε τρία ερωτήματα της "Ετήσιας έρευνας επιχειρηματικότητας 2018-2019" που δημοσίευσε πρόσφατα το IOBE, στο πλαίσιο συμμετοχής του στο διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα Global Entrepreneurship Monitor (GEM) : (α) αν η επιχειρηματικότητα αντιμετωπίζεται από την ελληνική κοινωνία ως μια καλή επιλογή σταδιοδρομίας, (β) αν η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει τους επιχειρηματίες με σεβασμό και (γ) αν τα ΜΜΕ της χώρας παρουσιάζουν συχνά επιτυχημένες ιστορίες επιχειρηματιών και επιχειρηματικότητας.

Όπως παρατηρείται, ο σύνθετος δείκτης είχε διαμορφωθεί στο ανώτατο σημείο το 2008 με τη μεγαλύτερη αύξηση της περιόδου εκείνης να καταγράφεται στο πεδίο της προβολής της επιχειρηματικότητας από τα ΜΜΕ, καθώς το ποσοστό του πληθυσμού που απάντησε θετικά στην εν λόγω ερώτηση ανήλθε σε 55,4% το 2008, έναντι 39,5% το 2003. Παράλληλα, οι θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στον ιδιωτικό τομέα, κατά το ίδιο διάστημα, ήταν συνολικά 93 χιλ., σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 3%.

Επίσης, ένα σημαντικό ερώτημα είναι το κατά πόσο ενισχύεται η δυναμική της νεοφυούς επιχειρηματικότητας στο υπό διαμόρφωση περιβάλλον. Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, σύμφωνα με την έρευνα IOBE-GEM (2018-2019), δίδουν τη δυνατότητα άντλησης σημαντικών συμπερασμάτων. Συγκεκριμένα, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών που εντάχθηκε σε αρχικό στάδιο επιχειρηματικής δραστηριότητας (Total Early-Stage Entrepreneurship activity – TEA) το 2018, ανήλθε σε 6,4%, προσεγγίζοντας το μέσο όρο των ετών 2003-2018 (βλ. Γράφημα

7). Με βάση τα ιστορικά στοιχεία της έρευνας, η οποία διεξάγεται τα τελευταία 16 χρόνια, το 2008 ένας στους δέκα ξεκινούσε νέα επιχειρηματική δραστηριότητα (9,9%), ενώ δύο χρόνια αργότερα, στις αρχές της οικονομικής κρίσης, το αντίστοιχο ποσοστό μειώθηκε σχεδόν στο μισό (5,3%). Επιπλέον, όπως παρατηρείται στο γράφημα, το εν λόγω ποσοστό αν και διαχρονικά παρουσιάζει σημαντική διακύμανση, από το 2015 έως και το 2017 ακολούθησε σταθερά πτωτική πορεία, η οποία ήταν απόρροια όχι μόνο της παρατεταμένης περιόδου ύφεσης, αλλά και της φορολογικής επιβάρυνσης στην αυτοαπασχόληση, που αυξήθηκε κατά το διάστημα αυτό. Αν και η πτωτική πορεία της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων ανακόπηκε το 2018, ο σχετικός δείκτης TEA παραμένει χαμηλά σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες που περιλαμβάνονται στην έρευνα (9η θέση από 49 χώρες). Τέλος, το ποσοστό του πληθυσμού που ξεκίνησε νέα επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα το 2018, υπολείπεται του αντίστοιχου ποσοστού της ομάδας χωρών με ομοειδή χαρακτηριστικά, το οποίο ανήλθε σε 10,1% (Εβδομαδιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων, ALPHA BANK, 2019).

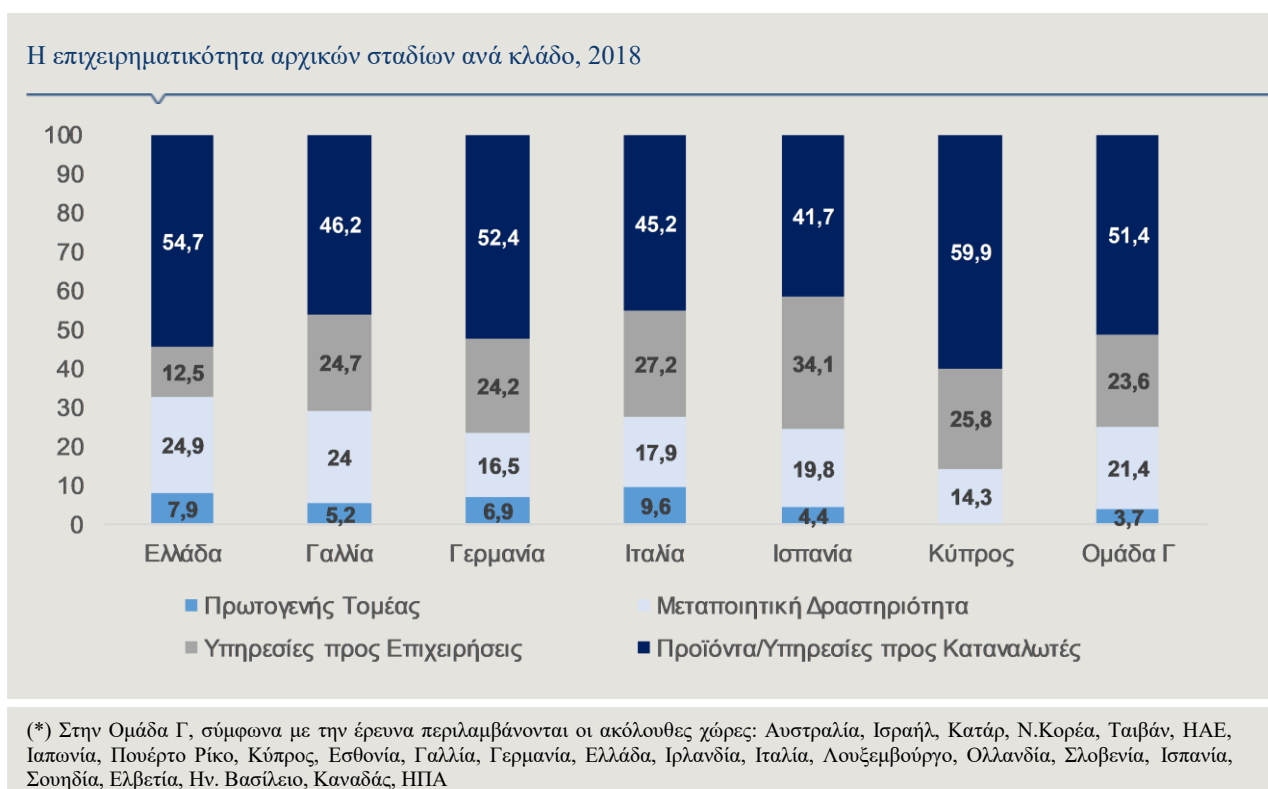
Γράφημα 7 : Διαχρονική εξέλιξη επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων ως ποσοστό του πληθυσμού 18-64 ετών στην Ελλάδα

Σε ό,τι αφορά τον κλαδικό προσανατολισμό της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων, όπως παρατηρείται στο Γράφημα 8, ένα στα τέσσερα επιχειρηματικά εγχειρήματα, αφορούσαν το 2018 στη μεταποιητική δραστηριότητα. Το γεγονός αυτό συνάδει με την ανοδική πορεία του κλάδου της μεταποίησης τα τελευταία χρόνια, η οποία αντανακλάται στο δείκτη μεταποιητικής παραγωγής (+2.3%, τους πρώτους δέκα μήνες του 2019). Το εν λόγω ποσοστό είναι το υψηλότερο, τόσο σε σύγκριση με της υπόλοιπες χώρες που απεικονίζονται στο γράφημα, όσο και με το μέσο όρο της ομάδας των ομοειδών χωρών. Επιπλέον, συγκριτικά υψηλό ποσοστό εγχειρημάτων σημειώθηκε το 2018 στον πρωτογενή τομέα. Το εν λόγω ποσοστό μάλιστα έχει σχεδόν διπλασιαστεί από το 2017

(4,0%), ενώ είναι το δεύτερο μεγαλύτερο μεταξύ των χωρών που απεικονίζονται στο γράφημα, μετά την Ιταλία, χώρα με σημαντική αγροτική παραγωγή. Η πλειοψηφία των νέων εγχειρημάτων σχετίζεται με προϊόντα και υπηρεσίες που απευθύνονται στον τελικό καταναλωτή. Το 2018 το ποσοστό αυτό ήταν το υψηλότερο που παρατηρήθηκε μεταξύ των επιλεγμένων χωρών και ανήλθε σε 54,7% (Εβδομαδιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων, ALPHA BANK, 2019). Από το γεγονός αυτό συμπεραίνεται, ότι το εμπόριο και ειδικότερα το λιανικό εμπόριο αποτελεί το επίκεντρο ενδιαφέροντος των νέων και εν δυνάμει επιχειρηματιών, πιθανότατα διότι απαιτεί συγκριτικά μικρότερου ύψους κεφαλαιουχικές επενδύσεις. Τέλος, οι νέες επιχειρήσεις ή τα νέα επιχειρηματικά σχέδια υπό υλοποίηση, που αφορούν την παροχή υπηρεσιών προς άλλες επιχειρήσεις, αποτελούν μόλις το 12,5% του συνόλου. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα χαμηλό σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες που απεικονίζονται στο γράφημα.

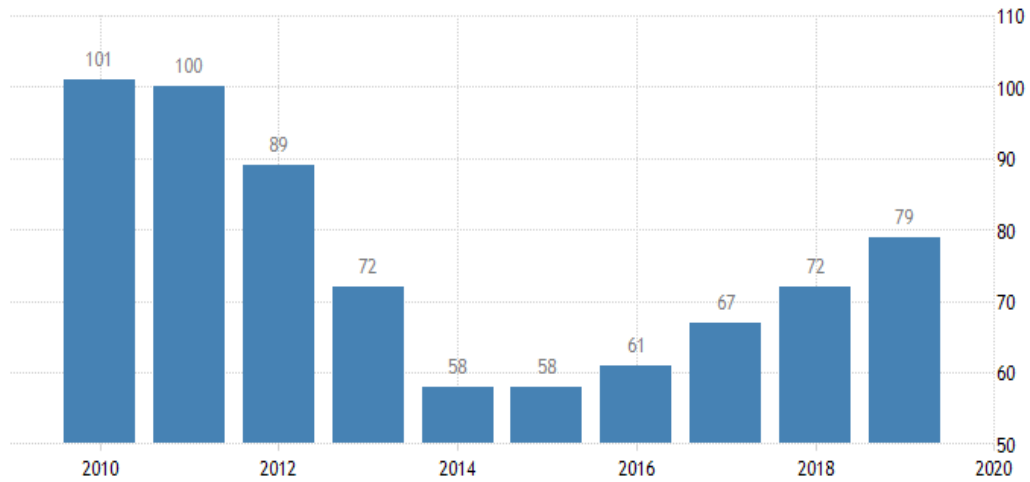
Γράφημα 8 : Η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων ανά κλάδο, 2018

Σύμφωνα δε με την έκθεση του 2019 της Παγκόσμιας Τράπεζας με τίτλο «Doing Business in the European Union 2020: Ελλάδα, Ιρλανδία και Ιταλία», η Ελλάδα μπορεί να βελτιώσει το επιχειρηματικό κλίμα της αναπαράγοντας τις πρακτικές που είχαν επιτυχία σε τοπικό επίπεδο, δηλαδή εάν η Αθήνα π.χ. υιοθετούσε τις πρακτικές των άλλων πόλεων που επιτυγχάνουν τις καλύτερες επιδόσεις σε κάθε έναν από τους δείκτες αξιολόγησης, η συνολική κατάταξη της χώρας στην έκθεση Doing Business 2020 θα προέκυπτε βελτιωμένη. Ωστόσο, τα τελευταία στοιχεία αποτυπώνουν επιδείνωση της θέσης της χώρας στο Δείκτη “Ease of Doing Business” (βλ. Γράφημα

9) κατά 21 θέσεις σε σχέση με το 2015, ήτοι στην 79^η θέση το 2019 (από την 58^η το 2015) μεταξύ των 190 χωρών που αξιολογούνται.

Γράφημα 9 : Δείκτης “Ease of Doing Business”

SOURCE: TRADINGECONOMICS.COM | WORLD BANK

Κεφάλαιο 6^ο

Μελέτη περίπτωσης : Η Επιχειρηματικότητα στην Περιφέρεια Αττικής με βάση τις χρηματοδοτήσεις της προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013 (ΕΣΠΑ).

6.1. Γενική Περιγραφή χαρακτηριστικών Περιφέρειας Αττικής

Η Περιφέρεια Αττικής βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα της χώρας και ειδικότερα καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό τμήμα της Στερεάς Ελλάδας. Έχει έκταση 3.808 χμ² και καλύπτει το 2,9% της συνολικής έκτασης της χώρας. Έχει έδρα την Αθήνα η οποία αποτελεί και την Πρωτεύουσα της Ελλάδας.

Η Περιφέρεια Αττικής γεωγραφικά χωρίζεται σε δύο μεγάλες υποενότητες, την Περιφέρεια Πρωτεύουσας και το υπόλοιπο Αττικής. Η Περιφέρεια Πρωτεύουσας περιλαμβάνει το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας και οριοθετείται από τα βουνά της Πάρνηθας, του Υμηττού και της Πεντέλης (Λεκανοπέδιο της Αθήνας). Η έκταση της Περιφέρειας Πρωτεύουσας είναι 427 χμ² και καλύπτει το 11,2% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας Αττικής. Η περιοχή της Νομαρχίας Αθηνών καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της εδαφικής περιφέρειας της Ενιαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (ΕΝΑ) Αθηνών – Πειραιώς, η οποία αντιστοιχεί κατά βάση στο Λεκανοπέδιο της Αθήνας. Αποτελεί, δηλαδή, τμήμα της «βασικής περιοχής» (“core area”) του ευρύτερου χώρου της Αττικής, ο οποίος έχει αποκτήσει όλα τα χαρακτηριστικά μιας Μητροπολιτικής περιοχής.

Το υπόλοιπο Αττικής καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης της Περιφέρειας Αττικής. Ειδικότερα, έχει έκταση 3.381 χμ² και καλύπτει το 88,8% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας. Χωρίζεται στη δυτική, βόρεια και ανατολική Αττική και τη Νομαρχία Πειραιά. Στη Νομαρχία Πειραιά, εκτός από την ευρύτερη περιοχή του Πειραιά, ανήκουν επίσης από διοικητική άποψη τα νησιά Σαλαμίνα, Αίγινα, Ύδρα, Πόρος, Σπέτσες, Κύθηρα, Αντικύθηρα, καθώς και η επαρχία Τροιζηνίας που βρίσκεται στην Πελοπόννησο. Το υπόλοιπο της Αττικής περιλαμβάνει σήμερα ουσιαστικά την περιαστική ζώνη του Λεκανοπεδίου της Αθήνας και ένα πλέγμα μικρότερων πόλεων και οικισμών πολύ στενά συνδεδεμένο με τη «βασική ζώνη» και την περιαστική της περιοχή.

Η Περιφέρεια Αττικής αποτελεί ουσιαστικά ένα ενιαίο πολεοδομικό συγκρότημα που ενδεχομένως υπερβαίνει και τα διοικητικά όρια της, ενώ η ζώνη επιρροής της καλύπτει σημαντικό τμήμα της χώρας. Η Αττική παρουσιάζει μία δυναμική εξέλιξη σε όλα τα επίπεδα οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων. Η δυναμική των μελλοντικών εξελίξεων στη χώρα φαίνεται να έχει μετασηματίσει δραστικά το επί τέσσερις δεκαετίες αναπτυξιακό μοντέλο, το οποίο εκφράζεται

χωρικά μέσω του «σχήματος S», το οποίο επέδρασε καταλυτικά στην περιφερειακή διάρθρωση της χώρας. Στη «μέση» (ή στο σημείο καμπής) του μοντέλου αυτού δεσπόζει η Αττική Μητροπολιτική Περιφέρεια.

Παράλληλα, η Περιφέρεια λειτουργώντας στην πράξη ως «προωθητική δύναμη» και «μητρόπολη-σύνδεσμος», δημιουργεί τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις για σημαντικές διαχυτικές επιδράσεις. Έτσι, η «πραγματική» Περιφέρεια της Αθήνας είναι ευρύτερη από την τυπική διοικητική Περιφέρεια Αττικής, αντιμετωπίζεται δε ως «μάκρο-περιφέρεια» και στο πλαίσιο του ευρύτερου χωρικού ευρωπαϊκό-μεσογειακού μετασχηματισμού¹⁶.

Η μητροπολιτική Περιφέρεια της Αττικής, συνιστά τη βασική πύλη συνεργασίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και, επιπλέον, το κέντρο βάρους και πόλο του εθνικού αναπτυξιακού άξονα προς Βορρά και Νότο, σε συνεργασία με τη Θεσσαλονίκη ως δευτερεύοντος πόλου με κυριαρχικό ρόλο στο δυτικό άξονα ανάπτυξης. Διαθέτει την υψηλότερη παραγωγικότητα εργασίας σε όλους τους τομείς, το υψηλότερο επίπεδο τεχνολογικής εξέλιξης, το 50% του εθνικού δικτύου τεχνικής υποδομής που συνεχώς βελτιώνεται, το μεγαλύτερο όγκο παραγωγής και κατανάλωσης, αλλά και το μεγαλύτερο όγκο υπηρεσιών στους τομείς της εφαρμοσμένης έρευνας και ανάπτυξης (E&A).

Η Αθήνα, αποτελεί το κύριο κέντρο διοικητικών υπηρεσιών ως Πρωτεύουσα και κέντρο παροχής προηγμένων υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις, είναι ισχυρός διαμετακομιστικός σταθμός εμπορευμάτων και συγκοινωνιακός κόμβος διεθνούς επιρροής. Η Περιφέρεια εμφανίζει τάσεις διεύρυνσης και προαστιοποίησης, αλλά και οικιστικής πύκνωσης του «μητροπολιτικού πυρήνα» (Πολεοδομικό Συγκρότημα Πρωτεύουσας). Παράλληλα, εμφανίζονται τάσεις μεγέθυνσης του δικτύου οικισμών της εξωαστικής ενδοχώρας του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πρωτεύουσας (ΠΣΠ), καθώς και έντονη ανάπτυξη των παραλιακών περιοχών, με κινητήρια δύναμη (driver) την οικιστική και τουριστική ανάπτυξη και συνδυασμό αυτών για την επίτευξη εξωστρέφειας (τουριστικές κατοικίες), δυνατότητες συνδυασμού τουρισμού-πολιτισμού (mega-events, προσέλκυση Ξένων Άμεσων Επενδύσεων (ΞΑΕ)) κ.λ.π.

Η Περιφέρεια Αττικής ασκεί «αναπτυξιακές επιρροές», οι οποίες εκτείνονται πέραν των ορίων που καλύπτουν θεσμοθετημένα σχέδια και όρια, ακόμη και σε όλο τον εθνικό χώρο. Πιο άμεση όμως είναι η επιρροή στο «ζωτικό» (γεωγραφικό, οικονομικό και διοικητικό) χώρο πέραν της Αττικής, όπου παρατηρούνται ακόμη και καθημερινές μετακινήσεις μεταξύ τόπων κατοικίας και εργασίας, όπως και μια αναπτυξιακή αλληλεξάρτηση σε σχέση με την Αθήνα. Στο χώρο αυτόν ανήκουν η Κορινθία, η Αρκαδία, η Αργολίδα η Βοιωτία, μέρος της Φθιώτιδας και της Εύβοιας και τα νησιά των Κυκλάδων, που αποτελούν όχι μόνο περιοχές παραθερισμού των Αθηναίων, αλλά και πεδία

¹⁶ Μ. Αγγελίδης, «Οι πολιτικές της Ε.Ε. για τη χωρική Ανάπτυξη», Πανεπ. Εκδόσεις ΕΜΠ 2004

άσκησης επιχειρηματικών ή άλλων δραστηριοτήτων με έδρα το Πολεοδομικό Συγκρότημα της Πρωτεύουσας.

Η Περιφέρεια Αττικής και ειδικότερα η Αθήνα αποτελεί μία από τις πλέον ισχυρές Ευρωπαϊκές μητροπόλεις στην διευρυμένη Ε.Ε. Με βάση την τυπολογία που υιοθετείται από το ESPON (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Χωρικού Σχεδιασμού) η Αθήνα κατατάσσεται στην τρίτη κατηγορία των ισχυρών Ευρωπαϊκών Μητροπολιτικών περιοχών Ανάπτυξης (strong mega's). Στην ενότητα αυτή των πόλεων εντάσσονται μαζί με την Αθήνα το Ελσίνκι, το Μάντσεστερ, το Δουβλίνο, το Γκέτεμποργκ, η Γενεύη και το Όσλο. Οι πόλεις αυτές χαρακτηρίζονται από το σχετικά μεγάλο τους μέγεθος, την ανταγωνιστικότητά τους, και το ισχυρό ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτουν. Η ενότητα των πόλεων αυτών, το σύνολο των οποίων οριοθετείται εκτός του Ευρωπαϊκού αναπτυξιακού πενταγώνου, αποτελούν τους εν δυνάμει νέους πόλους ανάπτυξης της διευρυμένης Ε.Ε των 28 κρατών μελών, με καταλυτικό ρόλο για την επίτευξη της χωρικής συνοχής και τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ε.Ε. μέσω της δημιουργίας ενός πολυκεντρικού δικτύου αστικών κέντρων.

Επιπλέον, η θέση της Αθήνας στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης δημιουργεί σοβαρά προβλήματα προσπελασιμότητας σε σχέση με τον ενιαίο οικονομικό χώρο. Η προσπελασιμότητα αυτή μετράται με βάση τον δείκτη πληθυσμιακού δυναμικού (population potential) ο οποίος μετρά τη σχετική απόσταση μιας πόλης από τις σημαντικές αγορές της Ευρώπης (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Έτσι, βρίσκεται στην τέταρτη θέση από το τέλος στον δείκτη κεντρικότητας, υπερτερώντας μόνο σε σχέση με την Λισσαβόνα, τη Σεβίλλη, τη Μάλαγα και το Ελσίνκι.

Συνεπώς, η Αθήνα είναι μεν μια από τις μεγαλύτερες μητροπόλεις της Ευρώπης με βάση τον πληθυσμό, αλλά υστερεί σε σχέση με το μέγεθος της οικονομίας της και το επίπεδο ανάπτυξης της συγκρινόμενη με τις Δυτικές μητροπόλεις. Συγκρινόμενη με τις μητροπόλεις του Νότου και της Ανατολής φαίνεται ότι διατηρεί μια υπεροχή στους περισσότερους τομείς. Η έντονα τριτογενοποιημένη οικονομία της δημιουργεί προϋποθέσεις ανάπτυξης σε ένα περιβάλλον όπου ο τριτογενής τομέας είναι ο κύριος μοχλός ανάπτυξης και δημιουργίας θέσεων εργασίας. Αν και η έκκεντρη θέση της δημιουργεί δυσκολίες ανάδειξης σημαντικού ρόλου σε όλο το εύρος του ενιαίου οικονομικού χώρου, αφήνει σημαντικά περιθώρια και ευκαιρίες ανάδειξης ενός ηγετικού προφίλ στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και τη Μεσόγειο.

6.2. Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής (ΠΕΠ 2007-2013)

Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής 2007-2013¹⁷ το οποίο αποτελούσε ένα από τα πέντε (5) Περιφερειακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ για την προγραμματική περίοδο 2007-2013,

¹⁷ Η έγκρισή του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ολοκληρώθηκε με την απόφαση E(2007) 5443/5.11.2007 (CCI:2007GR161PO006).

προέκυψε μέσα από μια ευρεία διαδικασία αναπτυξιακού διαλόγου με όλους τους κοινωνικούς και οικονομικούς φορείς της Περιφέρειας Αττικής, η οποία ξεκίνησε από την Άνοιξη του 2005.

Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής 2007-2013 εμπίπτει γεωγραφικά στην Περιφέρεια Αττικής η οποία χρηματοδοτικά εντασσόταν στις Περιφέρειες μεταβατικής στήριξης (phasing out) του Στόχου Σύγκλισης. Οι Γενικοί Στόχοι του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Αττικής της περιόδου 2007 – 2013 ήταν η βελτίωση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας σαν Διεθνές Επιχειρηματικό Κέντρο, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, μέσω της ενθάρρυνσης της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας, της έρευνας και τεχνολογίας και της διάδοσης και αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης, η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η προστασία του περιβάλλοντος, η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας.

Η Συνολική Δημόσια Δαπάνη του ΠΕΠ Αττικής 2007-2013 ανερχόταν σε 3.561 δισ. € ενώ η Κοινοτική Συμμετοχή σε 2.438 δισ. € και χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).

Η Διαχειριστική δομή του ΠΕΠ Αττικής περιελάμβανε την Διαχειριστική Αρχή¹⁸, την Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή (ΕΔΑ) της Περιφέρειας Αττικής¹⁹ και διάφορα άλλα θεσμικά όργανα (Ενδιάμεσοι Φορείς Διαχείρισης του ΠΕΠ Αττικής), όπως :

Πίνακας 6 : Ενδιάμεσοι Φορείς Διαχείρισης του ΠΕΠ Αττικής

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΑΞΟΝΑΣ		ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΑΤΤΙΚΗ		
1	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ – ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	- ΕΔΑ Αττικής - ΕΥΔ ΕΠ «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας» 2007-2013 - ΕΔΑ Μεταφορών
2	ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ	- ΕΔΑ Αττικής

¹⁸ Η Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού, Περιφερειακής Πολιτικής και Δημοσίων Επενδύσεων του Υπουργείου Οικονομίας Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας η οποία σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 3614/2007 αποτελεί την Εθνική Αρχή Συντονισμού, ορίζεται πέραν των άλλων βάσει του άρθρου 5, παρ. 4 του Ν. 3614/2007 ως η διαχειριστική αρχή των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013.

¹⁹ Η Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή (ΕΔΑ) της Περιφέρειας Αττικής συστάθηκε με την 9772/ΕΥΣ 1126/29.02.08 Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομίας και Οικονομικών (ΦΕΚ 471/Β/18.03.08) και έχει ως αντικείμενο την διαχείριση των δράσεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αττική», η οποία βρίσκεται στα διοικητικά όρια της Αττικής.

3	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ	ΤΗΣ ΤΗΣ ΤΗΣ	- ΕΔΑ Αττικής - ΕΥΔ ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» 2007-2013 - Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΕΠ «Ψηφιακή Σύγκλιση» 2007-2013 - Γενική Διεύθυνση Ιδιωτικών Επενδύσεων ΥΠΟΙΟ - ΔΙΣΑ Περιφέρειας Αττικής - Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα - Οργανισμός Προώθησης Εξαγωγών
4	ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ		- ΕΔΑ Αττικής
5	ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ		- ΕΔΑ Αττικής

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω η χρηματοδότηση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Αττικής 2007- 2013 από πόρους Κοινοτικής Συνδρομής (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης – ΕΤΠΑ) ανερχόταν σε ποσό της τάξης των 2.438.000.000 €. Επίσης για την Περιφέρεια είχαν δεσμευθεί πόροι μέσω των τριών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που συγχρηματοδοτήθηκαν από το ΕΚΤ. Παράλληλα στην χωρική ενότητα της Περιφέρειας Αττικής πραγματοποιήθηκαν και παρεμβάσεις στους τομείς των Μεταφορών και του Περιβάλλοντος με χρηματοδότηση από το Ταμείο Συνοχής μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας» και «Περιβάλλον-Αειφόρος Ανάπτυξη» αντίστοιχα.

Η Τελική Έκθεση Υλοποίησης του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Αττικής 2007-2013 αποτύπωσε την ολοκλήρωση του επιχειρησιακού προγράμματος παρέχοντας πληροφορίες για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος, τη χρηματοοικονομική υλοποίηση του, τα μέτρα παρακολούθησης, αξιολόγησης, πληροφόρησης και δημοσιότητας που ελήφθησαν κατά την υλοποίηση, τα προβλήματα που τυχόν ανέκυψαν και τα μέτρα που ελήφθησαν κ.α. Η έκθεση υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σύμφωνα με το Άρθρο 67 του Καν. (ΕΚ) 1083/2006 «περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του Καν. (ΕΚ) 1260/1999» όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, και τις Κατευθυντήριες γραμμές για το κλείσιμο της περιόδου 2007-2013.

6.3. Στοιχεία ΕΛΑΝΕΤ για τις χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων στην Αττική την περίοδο 2007-2013

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξαγάγαμε και τα πρωτογενή στοιχεία (από το έτος 2007 έως και το έτος 2014) που αντλήσαμε από την Ελληνική Αναπτυξιακή Εταιρεία (ΕΛΑΝΕΤ) για τις χρηματοδοτήσεις των επιχειρήσεων με έδρα στην Αττική (συνολικά 6.631 εγγραφές - επιχειρήσεις), καταρτίσαμε πίνακες ανά πρόγραμμα χρηματοδότησης, ήτοι :

1. Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)
2. Ενίσχυση της Αυτοαπασχόλησης Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
3. Νεοφυής Επιχειρηματικότητα
4. Ενίσχυση Τουριστικών ΜΜΕ για τον εκσυγχρονισμό τους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών
5. Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές
6. Άλλες δράσεις (Εργαλειοθήκη Ανταγωνιστικότητας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων, Ενίσχυση της Ύδρυσης και Λειτουργίας Νέων Τουριστικών Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, Επιχειρούμε Έξω, Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός και Ψηφιακό Άλμα).

Η επεξεργασία και ανάλυση των εν λόγω οικονομικών στοιχείων των επιχειρήσεων έγινε με κριτήρια :

1. Το είδος επιχείρησης (νέα, υφιστάμενη, υπό σύσταση)
2. Το μέγεθος της επιχείρησης (μεσαία, μικρή, πολύ μικρή)
3. Το αντικείμενο - θεματική ενότητα επένδυσης (εμπόριο - υπηρεσίες, μεταποίηση, τουρισμός)
4. Τη νομική μορφή (ΑΕ, Ατομική, ΕΠΕ, ΟΕ, ΙΚΕ, ΕΕ).

6.4. Επεξεργασία στοιχείων και παρουσίαση αποτελεσμάτων

Παρατηρείται ότι την περίοδο 2007-2014 οι χρηματοδοτήσεις στην Περιφέρεια Αττικής, ανά πρόγραμμα ως εξής :

Πίνακας 7 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά είδος επιχείρησης 2007-2014

Προγράμματα	Νέες	Υπό σύσταση	Υφιστάμενες	Σύνολο
Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)	435	228	1.750	2.413
Ενίσχυση της Αυτοαπασχόλησης Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	132	0	293	425
Νεοφυής Επιχειρηματικότητα	369	0	0	369
Ενίσχυση Τουριστικών ΜΜΕ για τον εκσυγχρονισμό τους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών	35	0	199	234
Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές	170	0	1.848	2.018
Άλλες δράσεις	524	0	648	1.172
Σύνολο	1.665	228	4.738	6.631

Πηγή : Επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Από τα στοιχεία του πίνακα παρατηρείται ότι το 71% του συνόλου των χρηματοδοτήσεων κατευθύνθηκε σε υφιστάμενες επιχειρήσεις, ενώ μόνο το 25,10% και το 3,4% απορροφήθηκε από νέες και υπό σύσταση επιχειρήσεις, αντίστοιχα. Επίσης, από το σύνολο των υφιστάμενων επιχειρήσεων το 39%, ήτοι 1.848 επιχειρήσεις χρηματοδοτήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος

«Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές», γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη των επιχειρήσεων για την ενίσχυση της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητάς τους. Η δε νεοφυής επιχειρηματικότητα κατέχει ένα πολύ μικρό ποσοστό στο σύνολο της χρηματοδότησης, ήτοι το 5,56%.

Πίνακας 8 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά μέγεθος επιχείρησης 2007-2014

Προγράμματα	Μεσαίες	Μικρές	Πολύ μικρές	Σύνολο
Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)	129	579	1.705	2.413
Ενίσχυση της Αυτοαπασχόλησης Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	0	6	419	425
Νεοφυής Επιχειρηματικότητα	0	7	362	369
Ενίσχυση Τουριστικών ΜΜΕ για τον εκσυγχρονισμό τους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών	18	79	137	234
Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές	0	504	1.514	2.018
Άλλες δράσεις	164	257	751	1.172
Σύνολο	311	1.432	4.888	6.631

Πηγή : Επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Από τα στοιχεία του πίνακα 8 παρατηρείται ότι το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων που χρηματοδοτήθηκαν την περίοδο 2007-2014, ήτοι το 73,71% του συνόλου των χρηματοδοτήσεων, αφορά σε πολύ μικρές επιχειρήσεις, γεγονός που είναι ενδεικτικό της δομής της ελληνικής οικονομίας.

Πίνακας 9 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά αντικείμενο – θεματική ενότητα επένδυσης επιχείρησης 2007-2014 στο πρόγραμμα «Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)»

Προγράμματα	Εμπόριο – Υπηρεσίες	Μεταποίηση	Τουρισμός	Σύνολο
Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)	1384	846	183	2.413

Πηγή : Επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Το 57,36% των χρηματοδοτήσεων του προγράμματος «Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)» αφορά στο Εμπόριο και στις Υπηρεσίες, ενώ μόνο το 7,59% αφορά στον τουρισμό. Χαμηλό είναι και το ποσοστό του τομέα της μεταποίησης 35,06% στο σύνολο των 2.413 επιχειρήσεων του προγράμματος, γεγονός που καταδεικνύει έκδηλα την «τριτογενοποίηση» της ελληνικής οικονομίας και συνάμα της εγχώριας επιχειρηματικότητας.

Πίνακας 10 : Χρηματοδοτήσεις ανά πρόγραμμα και ανά νομική μορφή επιχείρησης 2007-2014

Προγράμματα	ΑΕ	Ατομική	Δικηγορική	ΚΟΙΝ.ΣΕΠ	ΕΕ	ΕΠΕ	ΙΚΕ	ΟΕ	Σύνολο
Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο- Υπηρεσίες)	689	630	0	0	228	345	113	408	2.413
Ενίσχυση της Αυτοαπασχόλη σης Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	0	383	6	0	1	0	9	26	425
Νεοφυής Επιχειρηματικό τητα	0	284	0	1	4	1	63	16	369
Ενίσχυση Τουριστικών ΜΜΕ για τον εκσυγχρονισμό τους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών	102	38	0	0	7	37	25	25	234
Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των	496	461	0	3	211	351	124	372	2.018

ικανοτήτων τους στις νέες αγορές									
Άλλες δράσεις*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Σύνολο	1.287	1.796	6	4	451	734	334	847	5.459

Πηγή : Επεξεργασία από τον συγγραφέα.

* Στο πρόγραμμα «Άλλες δράσεις» δεν έχουμε πλήρη στοιχεία για τη νομική μορφή κάθε επιχείρησης.

Σ το σύνολο των χρηματοδοτήσεων και των προγραμμάτων, το 32,90% απορροφήθηκε από ατομικές επιχειρήσεις, ενώ το 23,58% κατευθύνθηκε σε ΑΕ, στοιχείο που προκαλεί εντύπωση δεδομένων των διαφορετικών κεφαλαιακών, λογιστικών και οικονομικών χαρακτηριστικών των δύο συγκεκριμένων μορφών επιχειρήσεων.

6.5. Εξαγωγή συμπερασμάτων

Οι χρηματοδοτήσεις την περίοδο 2007-2014 κατευθύνθηκαν ως επί το πλείστον σε πολύ μικρές επιχειρήσεις του τομέα του εμπορίου ή των υπηρεσιών. Τα προγράμματα στα οποία εντάχθηκαν οι περισσότερες επιχειρήσεις στην Αττική ήταν το πρόγραμμα «Ενίσχυση ΜΜΕ (Μεταποίηση, Τουρισμός, Εμπόριο-Υπηρεσίες)» (36,39%) και το πρόγραμμα «Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές» (30,43%). Ειδικά αναφορικά με το δεύτερο πρόγραμμα, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος του λόγω του ότι στοχεύει στην βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών ή στη δημιουργία νέων προϊόντων/υπηρεσιών τα οποία θα καλύπτουν συγκεκριμένες ανάγκες της αγοράς (στοχεύει στην μείωση του κόστους ή την αύξηση της αποτελεσματικότητας των λειτουργικών και παραγωγικών διαδικασιών). Η χρηματοδότηση της νεοφυούς επιχειρηματικότητας καταλαμβάνει ένα πολύ μικρό μερίδιο στο σύνολο των χρηματοδοτήσεων στην Αττική, ήτοι μόλις το 5,57%, γεγονός που καταδεικνύει είτε την αδύναμη ανάπτυξη των νεοφυών επιχειρήσεων είτε την χαμηλή ελκυστικότητα των χρηματοδοτήσεων μέσω ΕΣΠΑ για τις νεοφυείς επιχειρήσεις. Επίσης, το 71% του συνόλου των χρηματοδοτήσεων κατευθύνθηκε σε υφιστάμενες επιχειρήσεις, ενώ μόνο το 25,10% και το 3,4% απορροφήθηκε από νέες και υπό σύσταση επιχειρήσεις, αντίστοιχα, γεγονός που καταδεικνύει τη χαμηλή σύνδεση (ίσως και τη χαμηλή κινητροδότηση) του ΕΣΠΑ 2007 - 2013 για την ίδρυση ή τη στήριξη νέων επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο 7^ο

Ανακεφαλαίωση - Γενικά Συμπεράσματα – Ευρήματα της Έρευνας

7.1. Ανακεφαλαίωση

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί έναν πολυδιάστατο όρο. Στο διεθνές πεδίο διαπιστώνεται ότι αυξάνεται με αλματώδεις ρυθμούς η ενασχόληση των ατόμων με δραστηριότητες της αποκαλούμενης «Οικονομίας του Διαμοιρασμού». Οι οικονομίες σήμερα πρέπει να διακρίνονται τόσο για τη σταθερότητά τους όσο και για το δυναμισμό τους. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι πρέπει να καλλιεργούνται οι συνθήκες ανάπτυξης πολλών και διαφορετικών μορφών επιχειρηματικότητας, οι οποίες ωστόσο δεν πρέπει να διαταράσσουν την ισορροπία που διαμορφώνεται μέσα σε ένα δεδομένο οικονομικό περιβάλλον. Στο ευρωπαϊκό πεδίο, στόχος της Ε.Ε. είναι να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα υιοθετώντας τις πολιτικές εκείνες και επηρεάζοντας τους προσδιοριστικούς εκείνους παράγοντες που θα συμβάλουν στη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος το οποίο θα επιτρέπει στους «εν δυνάμει» επιχειρηματίες να ξεκινήσουν, να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις, να δημιουργήσουν με την επιχειρηματικότητά τους νέες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης (Κορρές, 2015).

Στο εθνικό πλαίσιο παρατηρούνται βελτιώσεις τα τελευταία χρόνια, ωστόσο υπάρχουν ακόμα πολλά ελλείμματα τόσο στην επιχειρηματική κουλτούρα όσο και στο ευρύτερο επιχειρηματικό περιβάλλον. Κλειδί για την τοπική ανάπτυξη της οικονομίας και της επιχειρηματικότητας είναι οι Περιφέρειες της χώρας. Ωστόσο, στην Περιφέρεια Αττικής, οι χρηματοδοτήσεις ΕΣΠΑ για την περίοδο 2007 – 2014 κατευθύνθηκαν κυρίως σε πολύ μικρές επιχειρήσεις του τομέα των υπηρεσιών, ενώ οι νεοφυείς επιχειρήσεις συμμετείχαν κατά ένα πολύ μικρό ποσοστό.

7.2. Γενικά Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και η εισαγωγή των νέων τεχνολογικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων αναμένεται να συμβάλει σημαντικά στα εξής²⁰:

- Ανάπτυξη των εξαγωγών.
- Αύξηση της απασχόλησης και μείωση του ποσοστού ανεργίας, όπου συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη με την αποτελεσματικότητα των υφισταμένων επιχειρήσεων και τη δημιουργία και ανάπτυξη των νέων επιχειρήσεων.

²⁰

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/691/1/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%B1%CC%81%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF_9.pdf

- Βελτίωση της παραγωγικότητας και ενίσχυση της παραγωγικής ικανότητας της χώρας.
- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας, που αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, όπου οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών, νέων προϊόντων βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας συνολικά.
- Βελτίωση των ρυθμών ανάπτυξης και ευημερίας.

Όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν μέσα προώθησης της επιχειρηματικότητας, της έρευνας και καινοτομίας στον ιδιωτικό τομέα, τόσο μέσω άμεσων όσο και έμμεσων κινήτρων, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, οι επιχειρηματικές συμπράξεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, η ενίσχυση δικτύων καινοτομίας, καθώς και η προστασία των δικαιωμάτων που απορρέουν από την παραγωγή νέας γνώσης. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η άμεση ενίσχυση της επιχειρηματικής έρευνας και ανάπτυξης παραμένει υψηλή, μέσω άμεσων επιδοτήσεων και χρηματοδότησης επενδυτικών σχεδίων σε έρευνα και ανάπτυξη, παρόλο που οι έμμεσες ενισχύσεις, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, παρουσιάζουν αυξητική τάση, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Αυστρία, Φιλανδία, η Ολλανδία, η Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αλλά, ακόμα και οι υπόλοιπες χώρες έχουν αρχίσει να κατευθύνονται προς την ενίσχυση της ιδιωτικής έρευνας και ανάπτυξης μέσω παροχής έμμεσων επενδυτικών κινήτρων, κυρίως ενισχύοντας τη δημιουργία δικτύων διεργασίας και διάχυσης της τεχνολογίας και την απαλοιφή επιχειρηματικών εμποδίων, ιδιαίτερα όσον αφορά τη δημιουργία επιχειρηματικών συνεργασιών. Ο αποτελεσματικός σχεδιασμός των πολιτικών είναι σημαντικός, όχι μόνο για την ενίσχυση της καινοτομίας, αλλά και για την αποτελεσματική συμβολή τους στην ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Με δεδομένες τις σημαντικές οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις και στο πλαίσιο ενός ανοικτού οικονομικού περιβάλλοντος, η ελληνική οικονομία χρειάζεται να ενισχύσει τις παραγωγικές της ικανότητες και να στηρίξει την ανταγωνιστικότητά της σε τρία βασικά σημεία (World Bank, 2011):

- Την καινοτομία και την τεχνολογική αναβάθμιση.
- Την επιχειρηματικότητα.
- Την απασχόληση.

Στα ανωτέρω θα συμπληρώναμε και τη εκπαίδευση και τη καλλιέργεια επιχειρηματικής κουλτούρας. Η κατάλληλη πολιτική μπορεί να συμβάλει στην αύξηση των επιπέδων επιχειρηματικότητας ως ακολούθως:

Στη δημιουργία περισσότερων επιχειρηματιών και στο άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες και σε ευπαθείς ομάδες

του πληθυσμού, ενώ θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια δημιουργίας υπηρεσιών στήριξης νέων επιχειρήσεων.

Μείωση των εμποδίων στην έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα οι διοικητικοί φραγμοί, η χρηματοδότηση, το κόστος έναρξης επιχείρησης, ο επιμερισμός κινδύνου.

Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη, αλλά πολλές ΜΜΕ αντιμετωπίζουν δυσκολίες επειδή η αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι αρκετά αναπτυγμένη και οι τράπεζες τείνουν να αποφεύγουν τη δανειοδότηση υψηλού κινδύνου.

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.

Επίσης, η μείωση της γραφειοκρατίας, η οποία εξακολουθεί να αποτελεί βασικό πρόβλημα στη διοίκηση της επιχείρησης και η λήψη κατάλληλων μέτρων και φορολογικών κινήτρων, η οποία μπορεί να συμβάλει στην επιβίωση, προώθηση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων.

Στήριξη των επιχειρήσεων για την αξιοποίηση των γνώσεων και των νέων ευκαιριών, όπου οι επιχειρηματίες πρέπει να έχουν εξωστρεφή προσανατολισμό, να αξιοποιήσουν καλύτερα την εσωτερική αγορά και να αντιμετωπίσουν καλύτερα την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης.

Συμπερασματικά, επιβεβαιώνεται η ανάγκη για ποιοτικότερη επιχειρηματικότητα και νέα εγχειρήματα που επικεντρώνονται στη γνώση και είναι ιδιαίτερα καινοτομικά (knowledge entrepreneurship) που αποτελούν προϋποθέσεις τόσο οικονομικής ανάπτυξης όσο και κοινωνικής ευημερίας.

Αυτό όμως που απαιτείται περισσότερο είναι δυναμικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες οι οποίες θα αξιοποιήσουν περισσότερο τα τοπικά προϊόντα, τις παραδοσιακές τεχνικές, τα ποιοτικά προϊόντα της πρωτογενούς παραγωγής (επώνυμα, τυποποιημένα και πιστοποιημένα ποιοτικά γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, ανάπτυξη αγροδιατροφικού τομέα), περιοχές και στοιχεία πολιτιστικού και οικολογικού ενδιαφέροντος, θεματικές μορφές τουρισμού και αγροτουρισμού με τη διαμόρφωση και προβολή μιας νέας ολοκληρωμένης τουριστικής ταυτότητας σε κάθε περιοχή και για όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Σημαντικό είναι να αναπτυχθούν νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες όπως είναι η παροχή υπηρεσιών προς επιχειρήσεις (έρευνες, εκδόσεις, επικοινωνία, δίκτυα διανομών, συμβουλευτική και τεχνική υποστήριξη, κατάρτιση, ηλεκτρονικό επιχειρείν), νέες υπηρεσίες που συνδέονται με την κοινωνία της πληροφορίας (συστήματα πληροφόρησης, τηλεϊατρικής, τηλεεκπαίδευσης, γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών, διαδίκτυο, πολυμέσα), η επιχειρηματικότητα στον τομέα του περιβάλλοντος και της ενέργειας (διαχείριση περιβάλλοντος, ανακύκλωση αποβλήτων, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), η κοινωνική οικονομία.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι οι αποκεντρωμένες δομές στήριξης της επιχειρηματικότητας στις οποίες περιλαμβάνονται: Οργανωμένοι χώροι αρχικής και μόνιμης εγκατάστασης (θερμοκοιτίδες, τεχνολογικά πάρκα), δίκτυα ενιαίας εξυπηρέτησης, Ερευνητικά Κέντρα, Εργαστήρια δοκιμών / ελέγχων.

Σήμερα είναι αναγκαία η αναβάθμιση και βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχουν οι δομές αυτές στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις κατά το πρότυπο ανάλογων δομών στήριξης σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η θεσμοθέτηση σε επίπεδο διοικητικής περιφέρειας **Περιφερειακών Κέντρων Επιχειρηματικότητας**, ως ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού παροχής πιστοποιημένων υπηρεσιών «μιας στάσης» για τη ενιαία εξυπηρέτηση του επιχειρηματία με αρμοδιότητες ενημέρωσης, συμβουλευτικής υποστήριξης, αδειοδότησης, διαχείρισης συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, διευκόλυνσης της πρόσβασης σε νέα χρηματοπιστωτικά εργαλεία.

Η πρόσβαση των επιχειρήσεων και ιδίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις πηγές χρηματοδότησης παραμένει δύσκολη. Οι νέες ιδιαίτερα επιχειρήσεις συναντούν σημαντικούς φραγμούς στην αναζήτηση τραπεζικών δανείων, επιχειρηματικών κεφαλαίων, εγγυήσεων, εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης κ.λπ. Κύρια πηγή χρηματοδότησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων παραμένει το τραπεζικό σύστημα που όμως, παρά τις βελτιώσεις, δεν έχει αναπτύξει επαρκώς τον αναπτυξιακό του ρόλο.

Θα πρέπει να συνεχιστεί η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας με γενναία ενίσχυση νέων ανθρώπων και νέων επιχειρήσεων που θα αναλαμβάνουν νέες πρωτοβουλίες στην αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της νέας γνώσης.

Τέλος, ο συνδυασμός αναπτυξιακών επιδοτήσεων, εγγυημένων δανείων, νέων τραπεζικών προϊόντων και θεσμικών επιχειρηματικών συμμετοχών δημιουργεί ένα πιο ευνοϊκό πλαίσιο εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης για την προώθηση της καινοτομίας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης μιας μικρομεσαίας επιχείρησης.

7.3. Ευρήματα της Έρευνας και συμβολή στην επιστήμη

Η παρούσα έρευνα ανέδειξε τα βασικά χαρακτηριστικά και τα πιο σημαντικά προβλήματα της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα σήμερα. Αν και η οικονομία μας βρίθει εργαλείων και προγραμμάτων ενίσχυσης και χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας, εντούτοις παράγοντες όπως η ελλιπής επιχειρηματική κουλτούρα, η γραφειοκρατία, το ασταθές ευρύτερα φορολογικό και μακροοικονομικό περιβάλλον, αποτελούν ανασχετικούς παράγοντες για την περαιτέρω ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Τα προγράμματα χρηματοδότησης υφίστανται αλλά δεν υπάρχει ο σωστός συντονισμός και η “proactive” κουλτούρα, που αποτελεί βασική παράμετρο στο Διεθνή Χώρο.

Αυτό που αναδεικνύεται έντονα μέσα από την παρούσα εργασία είναι ότι για την ανάπτυξη και εμπέδωση της επιχειρηματικότητας δεν αρκεί το ρυθμιστικό πλαίσιο, τα μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής και τα προγράμματα χρηματοδότησης. Αυτό που πρέπει να γίνει κτήμα μας είναι η επιχειρηματική νοοτροπία, η νοοτροπία του ατόμου που δημιουργεί ρισκάροντας ή/και ρισκάρει δημιουργώντας. Ωστόσο, η εν λόγω νοοτροπία δεν γίνεται κτήμα κανενός εύκολα. Απαιτεί εκπαίδευση, καλλιέργεια γνώσεων και δεξιοτήτων στο πεδίο της επιχειρηματικότητας και διασύνδεση φορέων – ατόμων – επιχειρήσεων με γνώμονα τη διαρκή προσπάθεια για αλλαγή και εξέλιξη.

Βιβλιογραφικές αναφορές και πηγές (references)

Ελληνόγλωσση

1. Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης (1996), «ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΙΣ – ΝΕΟ ΜΕΣΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ», (επιμέλεια Ντ. Κυλλάση, Μ. Νικηταρίδης) Γενική εποπτεία έκδοσης κ. Αθ. Παπαδασκαλόπουλος, Αθήνα ΠΠΑ 1996.
2. Παπαδασκαλόπουλος Α. και Χριστοφάκης Μ. (2016), «Περιφερειακός προγραμματισμός και αναπτυξιακός σχεδιασμός», Εκδόσεις Παπαζήση
3. Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Γ. (2016), «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα. 2^η έκδοση.
4. Πολυχρονόπουλος, Γ., & Κορρές Γ. (2005) «Βασικές Αρχές Οικονομίας και Διοίκησης», εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.
5. Κορρές, Γεώργιος & Δρακόπουλος Στυλιανός (1999) «Βασικές αρχές χρηματοοικονομικής διοίκησης και παραγωγής», εκδόσεις Έλλην, Αθήνα.
6. Θεοφανίδης, Στ., (1985). «Εγχειρίδιο Αξιολόγησης Επενδυτικών Σχεδίων». Αθήνα: ΕΤΒΑ, εκδόσεις Παπαζήσης.
7. Ιωαννίδης, Σ. (2001) «Επιχείρηση και Επιχειρηματικότητα» Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.
8. Καραγιάννης, Α.Δ. (1999) «Επιχειρηματικότητα και Οικονομία: Μελέτες». Αθήνα: εκδόσεις Interbooks.
9. Καραθανάσης, Γ. (1996). «Βασικές Αρχές Χρηματοοικονομικής Διοίκησης και Χρηματιστηριακές Αγορές» Αθήνα: εκδόσεις Μπένος
10. Νιάρχος, Α. Νικήτας (1997). «Χρηματοοικονομική Ανάλυση Λογιστικών Καταστάσεων». εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα
11. Θεοφανίδης, Στ., (1985). Εγχειρίδιο Αξιολόγησης Επενδυτικών Σχεδίων. εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα: ΕΤΒΑ,
12. Συλλογικό Έργο : Φιτσιλής Πάνος , Μεσσής Πέτρος , Παπαδημόπουλος Ιωάννης , Παπαμιχαήλ Μιχάλης , Γερογιάννης Βασίλης Χ. κ.α. (2009), «Πρακτικός οδηγός επιχειρηματικότητας - Μελέτες περιπτώσεων», Αθήνα : εκδ. Κλειδάριθμος.
13. Σουμπέτερ, Γ.Α. (1942), Καπιταλισμός, Σοσιαλισμός και Δημοκρατία, Αθήνα: Παπαζήσης, 2006.
14. Συλλογικό Έργο : Γιώργος-Μιχαήλ Κλήμης, Παναγιώτης Κάπος Δημήτρης Εμμανουήλ, Ρωξάνη Κουταντζόγλου, Νίκος Σουλιώτης, Βασίλης Αυδίκος κ.α.(2016), «ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΑΓΟΡΕΣ, ΕΡΓΑΣΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ», Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2016.
15. Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2004). Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990. Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών - Review of Economic Sciences, Τεύχος 6: 65-88.
16. Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2003). Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική: διαχρονική εξέλιξη, ισχύον πλαίσιο και προοπτικές. Στο Θ. Σακελλαρόπουλος (επ.), Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα, Τ. Α΄, 3η έκδοση. Αθήνα: εκδ. Διόνικος.
17. Παπαδασκαλόπουλος Α.(1997) : «Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης», Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.
18. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2003) «Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη», (Υποβληθέν από την Επιτροπή), Βρυξέλλες 2003.
19. Ιωαννίδης, Σ. & Γιωτόπουλος, Ι. (2014) Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2012-13: Ενδείξεις ανάκαμψης της μικρής επιχειρηματικότητας. Αθήνα, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών.
20. Αυδίκος Β., (2014) «Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα», εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα 2014.
21. Βέμπλεν, Θ. (1899), Η Θεωρία της Αργόσχολης Τάξης, Αθήνα: Κάλβος.
22. Ιωαννίδης, Σ. (1995), Θεωρίες για τη Φύση της Επιχείρησης, Αθήνα: Παπαζήσης.

23. Ιωαννίδης, Σ. (2001), *Επιχείρηση κι Επιχειρηματικότητα*, Αθήνα: Παπαζήσης.
24. Αυδίκος Β., Φάλλας Ι, Χάρδας Αν. (2015), «Συνεργατικοί σχηματισμοί και αστική ανάπτυξη : Η περίπτωση της Αθήνας», Μελέτη, εκδ. : ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Αθήνα 2015.
25. Ανδρικοπούλου Ε.(1995) : «Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1995.
26. Κόνσολας Ν.: «Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, 1997
27. Παπαδασκαλόπουλος Α.(1997) : «Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης », εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1997.
28. Ιωαννίδης, Σ. (2004). *Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα*. Αθήνα: IOBE.
29. Ιωαννίδης, Σ. (2007). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007-2013*, Αθήνα: IOBE.
30. ΕΥ, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Endeavor Greece, (2017). «Εκπαίδευση, επιχειρηματικότητα και απασχόληση: Ζητείται προσέγγιση».
31. Εθνική Τράπεζα- Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης, (2016). *Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις: Κλάδος Πληροφορικής*.
32. Εβδομαδιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων, ALPHA BANK, 2019.
33. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής (Π.Ε.Π. Αττικής) 2007 – 2013.
34. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αττικής (Π.Ε.Π. Αττικής) 2014 – 2020.
35. Κόκκινου Αικ. (2015), «Ευρωπαϊκές Επιχειρήσεις και Καινοτομική Επιχειρηματικότητα: Μια ανάλυση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα 2015.
36. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2008). *Εργαζόμαστε για τις περιφέρειες: Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε. την περίοδο 2007 – 2013*. Βρυξέλλες.
37. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007). *Τέταρτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή, Αναπτυσσόμενες περιφέρειες, αναπτυσσόμενη Ευρώπη*. Λουξεμβούργο.
38. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002). *Παραγωγικότητα: Το κλειδί για την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών οικονομιών και επιχειρήσεων*. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Βρυξέλλες.
39. Κορρές, Γ. & Τσομπάνογλου, Γ. (2004). *Πολιτικές για την Απασχόληση στην Ελλάδα Μια Διαπεριφερειακή Ανάλυση, Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, Νο 33, Αθήνα: Τυποεκδοτική.
40. Μαραβέγιας Ν. (1994). *Περιφερειακές Ανισότητες και Οικονομική Ολοκλήρωση*. Στο Π. Γετίμης, Γ.Καυκαλάς & Ν. Μαραβέγιας (επιμ.), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Θεωρία-Ανάλυση και Πολιτική*. Αθήνα: εκδόσεις Θεμέλιο.
41. Στασινόπουλος Γ. (2005). *Επιχειρηματικότητα: Η ελλειμματική αναπτυξιακή παράμετρος της ελληνικής Οικονομίας*, σελ. 127-168. Στο *Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα, Οι Προκλήσεις στις αρχές του 21ου αιώνα*, επιμ. Αργείτης Γ. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός.
42. IOBE (2019) «Ετήσια Έκθεση Επιχειρηματικότητας 2018-2019: Η νέα επιχειρηματικότητα ενισχύεται», έκθεση, ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ IOBE, Αθήνα 2019.
43. Μ. Αγγελίδης, «Οι πολιτικές της Ε.Ε. για τη χωρική Ανάπτυξη», Πανεπ. Εκδόσεις ΕΜΠ 2004
44. Ουμπέρτο Έκο (2001) «Πώς γίνεται μία διπλωματική εργασία», μτφ. Κονδύλη Μαριάννα, εκδ. Νήσος, Αθήνα 2001.
45. Κορρές Γ. (2015) «Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη», ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα 2015.

Ξενόγλωσση

1. Baumol, J.W.(1968), “Entrepreneurship in Economic Theory”, *The American Economic Review*, Vol. 58, No. 2, Papers and Proceedings of the Eightieth Annual Meeting of the American Economic Association, pp. 64-71.
2. Gunnar Eliasson and Magnus Henrekson, (2004) “William J. Baumol : An Entrepreneurial Economist on the Economics of Entrepreneurship”, article, Department of Industrial Economics and Management (KTH) and Department of Economics – Stockholm School of Economics, Stockholm.
3. Rocha, V.K. (2012) “The Entrepreneur in Economic Theory: From an Invisible Man Toward a New Research Field”, FEP working papers, School of Economics and Management, University of Porto.
4. Schumpeter, J. A. (1934), “The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle”. Transaction Publishers.
5. [Schumpeter, Joseph A.](#) (1943), “Capitalism, Socialism and Democracy”, George Allen and Unwin (Publishers) Ltd 1976, First Published in the UK 1943.
6. Konsolas N., Sidiropoulos E., Papadaskalopoulos A. (1989) Regional Analysis and Local Planning in KONSOLAS N. (ed) Local Development.
7. Monck C. (ed) (1985), “Science Parks – Their Contribution to Economic Growth”, Peat Marwick.
8. Grebel, T. (2004). Entrepreneurship: A new Perspective. London and New York: Routledge
9. Herbert, R.F. & Link, A.N. (1988). The entrepreneur: Mainstream Views and Radical Critiques. New York, Praeger
10. Wainova (2009) “Wainova atlas of innovation : Science/technology/research parks and business incubators in the world”, Chesire : Ten Alps Publishing.
11. Etzkowitz, H. (2003). Innovation in Innovation: The Triple Helix of University-Industry-Government Relations. *Social Science Information*, 42(3), 293–337. Retrieved June 16, 2015.
12. Fagerberg, J., Mowery, D. C. & Nelson, R. R. (2006). *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford Handbooks Online.
13. Tesse P.Y. (1989),“The Role of Science Parks on Economic and Industrial Development in Europe (1989), Club des Technopoles.
14. Welsch, H. (2004) Entrepreneurship: The Way Ahead. UK, Routledge.
15. Ioannides, S. (2007), ‘Entrepreneurship and corporate ownership’, in M. Dietrich (Ed.), *The Economics of the Firm: Analysis, Evolution, History*, London and New York: Routledge.
16. Jensen M.C. and Meckling M.H. (1976),’Theory of the firm, managerial behavior, agency costs, and ownership structure’, *Journal of Financial Economics*, vol. 3, 305-60.
17. Kirzner, I.M. (1973), *Competition and Entrepreneurship*, Chicago: Chicago University Press.
18. Sipola S., Mainela T., Puhakka V., (2013) “Understanding and uncovering startup ecosystem structures”. The First International Entrepreneurship Research Exemplar Conference, Entrepreneurial Ecosystems and the Diffusion of Startups, Catania, Italy.
19. Freear J., Sohl, Wetzels W., (1995). “Angels: Personal Investors in the Venture Capital Market”. *Entrepreneurship and Regional Development* 7, 85 - 94.
20. Giurca Vasilescu L., (2009). “Business angels: potential financial engines for startups”. *Ekonomiska istraživanja* 22 (3), 86 - 97.
21. Klacmer Calopa M., Horvat J., Lalic M., 2014. “Analysis of financing sources for start-up companies”. *Management Journal of Contemporary Management Issues* 19, 19 – 44.

22. Kokorotsikos P., 2011. “Empowering young graduates. Innovative entrepreneurship”. Hellenic University, Thessaloniki, Greece.
23. Christofakis, M., Papadaskalopoulos, A. & Tasopoulos, A. (2003). The Innovation strategy in urban centres: The case of Attica Region of Greece through the Regional Development Planning. Journal of European Economy, Vol. 2, No 3.
24. Kirzner, I.M. (1979). Perception, Opportunity and Profit: Studies in the Theory of Entrepreneurship. Chicago: Chicago University Press.
25. Kitsos, C., Korres, G. & Hadjidima S. (2006). Innovation Activities A Study for the Determinant Factors and the Role of Female Entrepreneurship in Greek Enterprises, άρθρο που εκδόθηκε μετά από κρίση στα Διεθνή Πρακτικά του 6ου Πανελληνίου Διεθνούς Συνεδρίου του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου, Αθήνα.
26. Lerner J (2010) “The future of public efforts to boost entrepreneurship and venture capital”, Small Business Economics 35, no3 255-264.
27. Mason C.M. (2009) “Public policy support for the informal venture capital in Europe A critical review” International Small Business Journal 27, no5 1-19.
28. Knight, F. (1921). Risk, uncertainty and profit. Boston: Houghton Mifflin Co.
29. Konsolas N. (1997). Contemporary Regional Economic Policy. Athens: Papazisis Publications.
30. OECD, (2014). Entrepreneurship at a Glance 2014.
31. Endeavor Greece, (2013). Entrepreneurship and Investment opportunities in Greece today.
32. Papadaskalopoulos A., Korres, G. & Polychronopoulos, G. (2003). A Review on Theory and Evidence of Poverty, Growth and Inequality, Journal of European Economy, Volume 2, 1: 85- 114.
33. Vanhove N., & Klaassen L. (1987). Regional Policy: A European Approach. Aldershot: Avebury.
34. World Bank (2019) «Doing Business in the European Union 2020: Greece, Ireland, Italy», WORLD BANK GROUP, report, 2019.

Δικτυακοί τόποι και ηλεκτρονικές πηγές

1. <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2019-2020-global-report>
2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0027&from=EL>
3. McKinsey & Company (2011) Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά: Προσδιορίζοντας το νέο Εθνικό Μοντέλο Ανάπτυξης. Διαθέσιμο από: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf
4. Robehmed N., 2013. What Is A Startup? Forbes. URL: <http://www.forbes.com/sites/nalierobehmed/2013/12/16/what-is-a-startup>
5. The European Observatory for SMEs - Sixth Annual Report : Executive Summary Luxembourg: Eur-Op, 2000 URL: https://web.archive.org/web/20090126034208/http://ec.europa.eu/enterprise/library/lib-entrepreneurship/series_observatory.htm
6. <http://www.capital.gr/story/1939180> [2015]
7. <https://digitalcityindex.eu/city/2>
8. European Startup Monitor, (2016). <http://europeanstartupmonitor.com/>
9. <https://www.iasp.ws/our-industry/the-role-of-stps-and-areas-of-innovation>
10. <https://www.espa.gr/el/pages/staticRegionalOP.aspx>

11. <https://www.espa.gr/el/Pages/staticOPAttica.aspx>
12. <http://anptyxi.gov.gr/Default.aspx>
13. <https://www.pepattikis.gr/pep-2007/>
14. http://patt.gov.gr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=7228:---2007-2013---2013&catid=3&Itemid=31
15. http://patt.gov.gr/site/attachments2/7228_%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A6%CE%9F%CE%A1%CE%91%20%CE%91%CE%A0%CE%A1%CE%99%CE%9B%CE%99%CE%9F%CE%A5%202013%20ETPA.pdf
16. https://2007-2013.espa.gr/el/Documents/PriorityProjects/ypaan_120620_espa_projects_GR_full.pdf
17. <https://www.eoppep.gr/teens/index.php/businessman/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1>
18. <https://www.thepeopletrust.org/epixeirimatikotita-stin-ellada>
19. https://www.mou.gr/elibrary/ExPost_Greece_ERDFandCF_en_en.pdf
20. https://www.lib.auth.gr/sites/default/files/docs_files/APA_Guide.pdf
21. <http://2013.anptyxi.gov.gr/>
22. Economist, 2012. European entrepreneurs: Les misérables. URL: <http://www.economist.com/node/21559618>
23. European Patent Office, 2013. URL: <https://www.epo.org/index.html>
24. European Union Regional Policy, 2010. The Smart Guide to Innovation-Based Incubators (IBI). URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/working/innovatio_incubator.pdf
25. Eurostat, 2015. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/>
26. Hellenic Start up Association, 2011. OPAMA – ΑΠΟΣΤΟΛΗ. URL: <http://hellenicstartups.gr/about/>
27. Hellenic Start up Association, 2012. HELLENIC ANGELS. URL: <http://hellenicstartups.gr/hellenic-angels/>
28. ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, 2015. Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2013-14: Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ. URL: http://iobe.gr/research_b.asp
29. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/myeventora/users-img/331-RIS3-Attiki-dlv2-v04-2015-04-24.pdf>
30. The World Bank Annual Report 2011 : Year in Review : <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2378>
31. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/691/1/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%B1%CC%81%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF_9.pdf

